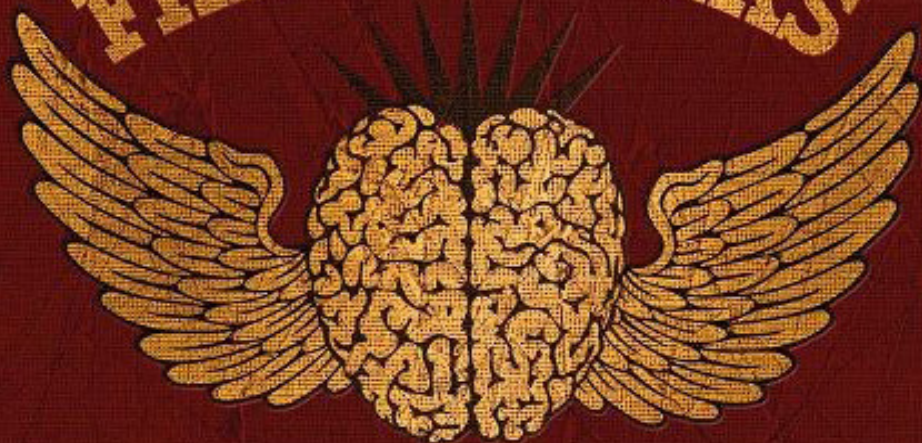

Kleine
Catechismus
voor

FREETHINKERS

Jos Strengholt
beantwoordt

PRIKKELENDE VRAGEN
aan het
CHRISTELIJK GELOOF

© 2013 Uitgeverij Medema Heerenveen

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	5
1. God	7
2. Drie-eenheid	13
3. Monotheïsme	18
4. Genesis 1.....	19
5. Vragen over de schepping	22
6. Adam en Eva	28
7. De mensvormigheid van God	31
8. God, mens, almacht en vrije wil	35
9. De liefde van God	38
10. De Holocaust.....	43
11. God's gedrag	45
12. Oneerlijkheid van verlossing.....	48
13. Eeuwige straf.....	49
14. De zondvloed.....	52
15. Gruwelen in het Oude Testament	54
16. Wetten van het Oude Testament	56
17. Vreemde zaken in het Oude Testament	58
18. Mythen in het Oude Testament	62
19. Raadsels uit het Oude Testament	63
20. Tegenstellingen in de bijbel	66
21. De tekst van de bijbel is niet betrouwbaar	68
22. Evangelieschrijvers als ooggetuigen	71
23. Geloofwaardigheid van de evangeliën	75
24. Algemene vragen over Jezus	78
25. Jezus in de evangeliën	81

26. Jezus en geweld	85
27. Mythen over Jezus	88
28. Wonderen van Jezus	90
29. Kruisiging en Opstanding	92
30. Hemelvaart	97
31. De wederkomst	99
32. Paulus als boosdoener	100
33. De duivel	106
34. Gebed en wonderen	108
35. Andere religies	112
36. Evolutie allang bewezen	115
37. Evolutie en mensbeeld	120
38. Religie en wetenschap op gespannen voet	123
39. Bijbel en wetenschap	131
40. Christenen zijn hypocriet	133
41. Christelijk onderwijs aan kinderen	137
42. Christenen zijn sektarisch	140
43. Christenen zijn niet consequent	141
44. De Kerk heeft veelslechts gedaan	145
45. Christelijk geloof als rollator	149
46. Christen zijn niet moreel superieur	152
47. Christenen zijn bevooroordeeld	155
48. Christenen denken niet volwassen	159
49. Bewijzen voor en tegen God	162
50. Blind geloven	166
51. Landen met minder religie zijn prettiger	168
52. Atheïsten zijn betere mensen	170

Voorwoord

Twijfelende christenen, niet-twijfelende christenen, ongelovigen, agnosten, atheïsten, we lopen allemaal rond met allerlei vragen over het christelijk geloof. Op je werk krijg je vragen, tijdens je studie, en misschien wel terwijl je naar een preek zit te luisteren. In dit kleine boekje probeer ik op de meest netelige vragen een kort, zakelijk en mijns inziens afdoende antwoord te geven.

Mijn uitgangspunt waren de ongeveer 200 vragen die op de atheïstische website aan christenen worden gesteld. Scherper vragen kan je niet stellen, lijkt me. Dat die vragen soms vreemd klinken voor een christen is omdat ik de stijl van de vraagstellers zoveel mogelijk heb gehandhaafd om recht te doen aan hun kritische uitgangspunt.

Ik heb de vragen rond 52 thema's gegroepeerd. De meeste van de 52 vragen in dit boekje hebben subvragen. Dat doet recht aan de vele kritiek die christenen voor de voeten krijgen geworpen. Nadeel is dat ik mezelf in de beantwoording soms wat herhaal; ik heb geprobeerd dit zoveel mogelijk te beperken.

Ik had dit boekje twee keer zo dik kunnen maken door allerlei experts op het gebied van theologie en apologetiek te citeren, maar dan zou ik enkel hun argumenten herhalen. Ik vond bovendien dat het tijd was om voor mezelf vast te stellen hoe ik nu eigenlijk persoonlijk met allerlei kwesties omga. Het

beantwoorden van deze vragen dwong me na te denken over een aantal zaken die ik tot nu toe maar in de rugzak van mijn hersens had opgeslagen. Ik hoop dat de lezers evenveel profijt van dit boekje zullen hebben als ikzelf heb gehad van de plicht tot het beantwoorden van elke vraag.

Ik ben blij met de hulp die ik kreeg van Paul Moolenaar bij het herschikken van de vragen. Hij las ook mee, net als Herman Evenblij, Rene Fransen, Martien van den Helder, Nellie van Kampen-Boot, Arie-Jan Mulder, Sjaak Pols en Margreet van Schuylenburg-Linnemann. Dank aan jullie allemaal; jullie commentaar heeft me erg geholpen, ook als we het soms oneens waren. De domme argumenten en denkfouten die toch nog overbleven zijn uiteraard alleen mijn verantwoordelijkheid. Vooral ook dank aan uitgever Henk Medema, die me stimuleerde dit boekje te schrijven tijdens een eetsessie in de Goudreinet bij Nijkerk.

Jos Strengholt

Vraag 1 God

Waar komt God vandaan?

God komt nergens vandaan want dat suggereert dat hij is *ontstaan*. Hij is niet ontstaan; Hij is altijd geweest en zal er altijd zijn. Hij gaat vooraf aan tijd en ruimte en is derhalve eeuwig. Ook als tijd en ruimte niet meer zouden bestaan, is God nog altijd de eeuwige Zijnde.

Voor ons, toch wel vrij nietige en beperkte mensen, is dit een kwestie die we ons zeer moeilijk kunnen voorstellen. Wij kunnen alleen denken in termen van tijd en ruimte, want daarin zitten we nu eenmaal opgesloten.

Een god die we ons wel kunnen voorstellen lijkt eerder op de goden van de Egyptenaren of de Romeinen. Die konden zich hun goden zo goed voorstellen dat ze er de fraaiste afbeeldingen van konden maken waarvoor ze eerbiedig neerknielden. Het leuke daarvan is natuurlijk wel dat je zulke goden nu in musea kunt bewonderen, genummerd en al. Met de God van het christendom zal dat dit lukken, die laat zich niet op een sokkel zetten. Hij is te groot en te onvoorstelbaar.

Als je om deze reden niet in het bestaan van een god wilt geloven, kan je dan uitleggen hoe de wereld ontstond? Wat ging er aan de oerknal en aan de oersoep vooraf? Waar komt materie vandaan? Waar komt energie vandaan? Als je daarop antwoordt met, 'Dat kunnen we ons niet goed voorstellen', of,

'dat weten we nog niet', dan kan je even consequent zeggen: 'Dus geloof ik niet in die oersoep en die oerknal. Want ik kan me dit niet goed voorstellen.'

Of je zegt tegen dat meisje dat jou zo leuk vindt: 'Ik kan me niet voorstellen dat jij van me houdt.... En dus geloof ik niet dat je van me houdt. Jouw liefde kan niet bestaan want ik kan het me niet voorstellen.'

Er zijn zaken die we ons niet goed kunnen voorstellen, maar die we toch voor waar aannemen, zoals dat iemand van ons houdt. Soms kunnen die onvoorstelbare zaken wetenschappelijk worden hardgemaakt, en soms ook niet. Me dunkt, als we alle zaken die onvoorstelbaar en onbewijsbaar zijn, reduceren tot een fictie in ons hoofd, hooguit een prettig verzinsel, dan zullen we dus ook zaken als ware liefde naar het land der fabelen moeten verwijzen. Wie wil zijn leven laten reduceren tot wat aantoonbaar, bewijsbaar en voorstelbaar is? Er zijn zoveel zaken in het leven die we ons niet kunnen voorstellen of die niet bewijsbaar zijn. En dat zijn doorgaans de meest belangrijke dingen voor ons leven. Zoals liefde, zorg, vriendschap.

Kan je God beschrijven?

Maar heel ten dele. Hierboven zei ik al, we kunnen ons God als eeuwig wezen niet goed voorstellen. Maar Hij heeft zich wel bekend gemaakt aan de mensen op een manier die bij onze tijdelijke en beperkte leefwereld en onze taal past. Door zijn woorden en daden binnen

onze leefwereld hebben we wel enige kijk op hoe Hij is.

In de natuur zien we, als we er oog voor hebben, iets van zijn kracht en goddelijkheid. Iets zo enorms als het universum kan alleen maar gemaakt zijn door een wezen dat nog veel groter is dan dit heelal.

Naast de zelfopenbaring van God in de natuur heeft Hij zich op allerlei andere manieren bekend gemaakt, vooral via de geschiedenis van Israël. We geloven dat God besloot om zich vooral via dat volk aan de wereld bekend te maken. Door de omgang van God met Israël leren we zijn rechtvaardigheid en liefde kennen, zijn almacht en eeuwigheid.

Tenslotte heeft God zich *par excellence* uitgedrukt door als Jezus van Nazareth mens te worden. Hierover later meer. Door Jezus weten we voldoende over hoe God is en over hoe Hij omgaat met mensen om in Hem te geloven en om Hem lief te hebben. Voor een christen begint de vraag over God dan ook niet met algemene filosofische kwesties; een christen begint bij Jezus Christus. Hij is de hoeksteen van onze Godskennis.

En tegelijk, ook als je naar Jezus kijkt en vraagt: wie, of hoe, is God, dan zit je nog steeds een beetje met de handen in het haar. De Kerk heeft door de eeuwen heen in geloofsbelijdenissen vastgelegd wat we menen te kunnen zeggen over Hem, maar als je die leest is opvallend dat waar het gaat om de vraag naar de *essentie* van wie God is, de Kerk erg terughoudend is. We zeggen over Hem dat hij puur Geest is en

persoonlijk, heilig, liefdevol en rechtvaardig, maar over zijn *essentie* zijn we zwijgzaam omdat het nogal speculatief is. De woorden die we gebruiken duiden op iets van Gods aard maar het blijft tasten omdat Hij er maar heel weinig van heeft onthuld.

Heeft God misschien in het begin van de schepping de kiem gelegd voor de autonome ontwikkeling van de wereld? Was hij de Eerste Beweger die daarna uit beeld verdween?

De Franse filosoof René Descartes hing dit soort gedachten ook al aan en maakte ze populair: God als de maker van de klok, die toen de klok eenmaal liep, uit beeld verdween. Dit is niet de visie op God die het christendom aanhangt. God staat niet alleen aan het begin van de geschiedenis maar alleen door zijn voortdurende ondersteunen van het universum bestaan we nog. En Hij staat aan het einde van de geschiedenis op ons te wachten. God is voortdurend actief betrokken bij het heelal, ook bij de gewone alledaagse werkelijkheid om ons heen; Hij is van moment tot moment betrokken bij ons kleine bescheiden bestaan als individu, of we dat nu geloven of ervaren of niet. Hij deed ons geboren worden en hij draagt ons liefdevol door het leven, of we zijn rol daarin erkennen of niet.

Ik ontken nu helemaal niet dat sommige mensen in hun leven drama op drama meemaken; het lijden in het leven is groot. De problemen in het leven van christenen zijn niet minder dan die van anderen, maar

het ontnemt ze niet de houding van dankbaarheid jegens God. Hij is niet de oorzaak van onze ellende, maar is temidden van de ellende nabij om ons te helpen. Hij is met ons.

Is God een man?

De bijbel vergelijkt God meestal met een man maar soms ook met een vrouw. Toen God de mens naar zijn beeld schiep, maakte Hij ze man en vrouw. Samen zijn ze beeld van God. De christelijke theologie leert dat dit vergelijkingen zijn, en dat God geen geslacht heeft. Hij is geen mens als wij.

Maar God is ook geen 'het'. We kunnen niet over hem spreken in onzijdige woorden. Hij is een relationeel wezen. Dat God in de bijbel vooral als vader wordt voorgesteld is om in menselijke termen aan te geven dat Hij een relationeel wezen is die voor zijn schepselen, met name voor de mensen, zorg wil dragen. Die term vader krijgt trouwens in de eerste plaats betekenis in de relatie van God de Vader met de Zoon, die eeuwig deel is van God. Later meer hierover.

Is het niet ironisch dat christenen die geloven in een oneindig en onkenbaar wezen, die God vastleggen in gesloten theologische systemen en rigide doctrines?

Als ze dat doen is dat onwijs. Maar doen ze dit?

Misschien beluister ik hier meer een vooroordeel dan dat dit de christelijke theologische praktijk beschrijft. Opvallend in alle klassieke uitspraken over God, zoals in de oecumenische geloofsbelijdenissen, is dat die

juist zo terughoudend zijn in het beschrijven van God. Het is makkelijker om te zeggen wat Hij niet is dan hoe Hij wel is.

Me dunkt dat juist het geloof in God zorgt dat mensen een open wereldbeeld houden. Ervan uitgaan dat alles materie is, zorgt pas echt voor een gesloten denksysteem. En in dat denksysteem staat de mens volstrekt centraal. Het enige dat waar kan zijn, is wat wij denkbaar achten. Een christen heeft een veel opener denksysteem. Omdat er een God is, is ook mogelijk wat ik ondenkbaar acht. Op die manier kan een mens heerlijk onbevangen in het leven staan.

Vraag 2 Drie-eenheid

Waarom staat het woord Drie-eenheid niet in de bijbel?

Is dat een probleem? Wil dat zeggen dat de werkelijkheid waarnaar de term verwijst niet bestaat? Dat zou wel een erg onlogische redenering zijn. Ik heb geen flauw idee hoe de onderdelen van de motor van mijn auto heten; er zijn experts die daar termen voor hebben bedacht. Betekent mijn onbenulligheid over autotechniek dat mijn auto minder echt is? Bestond er geen auto voordat alle onderdelen hun formele naam hadden gekregen zoals we die nu gebruiken? De term Drie-eenheid verwijst naar een realiteit die in de bijbel wordt beschreven. Ook zonder die term is de bijbel duidelijk over het thema. Het concept van Drie-eenheid springt ons uit de bijbel tegemoet; aanvankelijk bestond niet de behoefte om daar dat etiket Drie-eenheid, op te plakken. Toen de Kerk haar theologie zorgvuldig ging uitwerken werd de behoefte aan technische termen groter en zo raakte het woord in gebruik.

Kan je het dogma van de Drie-eenheid uit de bijbel aantonen?

De kijk op God die we kortweg samenvatten met het woord Drie-eenheid is volop bijbels, en dat heeft de Kerk vanaf het begin ook herkend. Niet alleen de geschriften van het Nieuwe Testament maar ook de eerste christelijke geschriften na het Nieuwe

Testament spreken telkens over God als Vader, Zoon en Geest. Over de wezenlijke gelijkheid en eenheid van God de Vader met God de Zoon zijn bibliotheken volgeschreven.

Ik geef hier een paar voorbeelden uit het Nieuwe Testament waaruit blijkt dat de vroegste kerk geloofde dat Jezus en de Heilige Geest deelden in het god-zijn van God de Vader. Ik zou er talloze meer kunnen geven maar volsta met het volgende.

Waarom wilden de Joodse leiders Jezus doden? 'Omdat hij niet alleen de sabbat schond, maar ook God zijn eigen Vader noemde en zich dus met God gelijkstelde.' (Joh 5:18)

Thomas ziet Jezus na diens opstanding en zei tegen Jezus: 'Mijn Heer en mijn God' (Joh 20:28) In de Romeinenbrief zegt Paulus over Jezus dat hij boven alles is, God, te prijzen tot in eeuwigheid. (Rom 9:5) Paulus schrijft aan Titus en spreekt over Jezus als 'onze grote God en Heiland'. (Tit 2:13)

Heel interessant is ook dat de schrijvers van het Nieuwe Testament ongegeneerd de God van het Oude Testament met Jezus gelijk stelden. Dat is afschuwelijke heiligschennis ('gij zult u geen andere goden voor mijn aangezicht hebben') of het is terecht.

In Jesaja 45 is JHWH, de Schepper van hemel en aarde, aan het woord. Keer op keer spreekt hij de woorden: 'Ik ben JHWH', vertaald als: 'Ik ben de HEER'. Heel

expliciet zegt hij: 'Ik ben de HEER, er is geen ander, buiten mij is er geen god.' (Jes 45:5) Dit gedeelte onderstreept dat deze HEER de schepper is van hemel en aarde, oppermachtig, rechtvaardig, de enige God. (Jes 45:5-6,14,18,21-22) Deze JHWH zegt: Voor mij zal elke knie zich buigen en elke tong zal bij mij zweren. (Jes 45:23) In dit vers is 'mij' ontegenzeggelijk JHWH, en elke tong zal zweren bij JHWH.

Ditzelfde vers van Jesaja wordt door Paulus geciteerd in zijn brief aan de gemeente in Filippi, waar staat: '... opdat in de naam van Jezus elke knie zich zal buigen... en elke tong zal belijden: Jezus Christus is Heer.' (Fil 2:10-11) Deze woorden die Paulus gebruikt, waren wellicht een lied in de Vroege Kerk, maar ze komen oorspronkelijk bij Jesaja vandaan. Waar dit vers van Jesaja spreekt over JHWH, de God van Israël, voor wie een ieder zich moet en zal buigen, zingt de jonge kerk over Jezus Christus als degene voor wie een ieder zich moet en zal buigen. Hier is beslist sprake van een complete identificatie van Jezus van Nazareth met JHWH.

Ik geef een ander voorbeeld naar aanleiding van Psalm 34:9 en 1 Petrus 2:3-4. Petrus citeert uit Psalm 34 over JHWH en past zijn citaat op Jezus Christus toe. Dat is heiligschennis, of... de identiteit van JHWH en Jezus Christus is dezelfde. 1 Petrus 2:3-4 zegt, in de HSV vertaling: '...indien u geproefd heb dat de Heere goedertieren is, en kom naar Hem, [die] bij God uitverkoren en kostbaar [is].' Het woord 'Heere'

slaat in deze tekst zeker op Jezus Christus. Petrus citeert hier letterlijk uit Psalm 34:9, 'Proef en ziet dat de HEERE goed is.' (HSV-vertaling) Petrus citeert dus ongegeneerd een vers over JHWH uit het Oude Testament, en past dit vers naadloos toe op Jezus Christus.

Tenslotte een voorbeeld naar aanleiding van Joël 2:32 en Romeinen 10:9, 13. Joël zegt: 'Een ieder die de naam van JHWH aanroept, zal behouden worden.' De profeet Joel zegt dus dat het aanroepen van JHWH tot redding leidt. Precies diezelfde tekst komen we tegen bij Paulus. Hij citeert Joel, en zegt in Romeinen 10:9, 13: 'Als je belijdt dat Jezus Heer is, zal je behouden worden... Want een ieder die de naam van de Heer aanroept, zal behouden worden.'

Het belijden van de naam van Jezus, is dus hetzelfde als de naam van JHWH aanroepen? In het Oude Testament lezen we keer op keer dat JHWH, de God van hemel en aarde, niet wil dat de eer die Hem alleen toekomt, aan anderen wordt gebracht. Voor elke Jood klinken de woorden van Paulus als schandelijke afgoderij, want hoe durft hij de woorden die alleen voor JHWH gelden, zomaar op Jezus toe te passen? Paulus doet hier aan afgoderij, *of hij heeft gelijk* met de manier waarop hij de identiteit van JHWH en die van Jezus aan elkaar verbindt. Christenen hebben voor dit laatste gekozen.

Over de Heilige Geest zegt de bijbel beslist minder, maar onduidelijk is de bijbel daarover niet. De Geest is een persoon en heeft kenmerken die alleen aan God kunnen worden toegeschreven. De Geest spreekt in de bijbel in de eerste persoon. 'Ik zend...' (Han 10:19-20, 13:2). Hij wordt ook eeuwig, alwetend en almachtig genoemd. (bijv Heb 9:14, 1 Cor 2:10-12, Rom 15:18-19).

Aan de Vader, de Zoon en de Geest worden dus identieke goddelijke eigenschappen toegeschreven. De Kerk belijdt daarom dat ze alle drie even goddelijk zijn; er is immers geen gradatie denkbaar in goddelijkheid.

Vraag 3 Monotheïsme

Is het christelijk geloof eigenlijk wel monotheïstisch?

De Kerk heeft op grond van talloze bijbelse gegevens volgehouden dat er drie 'wezens' zijn met goddelijke kenmerken, maar tegelijk onderstreept de Kerk dat God één is. Dat is geen wonder, want per slot van rekening is het christelijke geloof ontstaan in de boezem van het Joodse monotheïsme.

Om die spanning tussen drie of één op te lossen, kwamen de theologen met de term Drie-eenheid. De Vader, de Zoon en de Geest zijn onderscheiden personen, maar volledig gelijk in hun god-zijn. Inderdaad, een lastige rekensom. Hoe kan $1+1+1=1$? Maar wie heeft beweerd dat het begrijpen van wie God een kwestie is van wiskundige optellen, en dat het eenvoudig zou kunnen zijn om God te begrijpen? Misschien moet je bij God wel vermenigvuldigen trouwens. $1 \times 1 \times 1 = 1$. God is een complex wezen, maar dit betekent niet dat er drie goden zijn. Hij is één.

Bij opgravingen in Israël blijkt JHWH soms gekoppeld te zijn aan een vrouwelijke metgezel, Asjerah. Waarom wordt dit niet serieus genomen en wordt alleen het monotheïsme van Israël benadrukt?

Hier wordt natuurlijk wel serieus naar gekeken. Deze vondsten laten treffend zien waarom de profeten van Israël het volk telkens oproepen de afgoden weg te doen en tot JHWH alleen terug te keren. Deze opgravingen bevestigen dus de bijbelse verhalen die benadrukken dat Israël steeds neigde naar afgoderij.

Vraag 4 Genesis 1

Er zijn wel 1500 scheppingsmythen; waarom zou het verhaal van dat ene nomadenvolk uit het Midden Oosten dan het juiste zijn?

Als ik de scheppingsmythen van andere volken lees, zit ik niet op het puntje van mijn stoel om te zeggen: 'Dit is niet waar, dat klopt niet.' De vraag bij oude literatuur is toch niet in de eerste plaats of het waar is naar de normen van onze tijd? De eerste vraag die ik me stel bij verhalen uit de oudheid, en trouwens ook bij moderne, is wat de schrijver me ermee wil vertellen. Het is mooi om van de literatuur van de wereld te genieten. En vast te stellen dat alle volken proberen om zin te geven aan het bestaan.

Als er 1500 scheppingsmythen zijn, en dat neem ik dan maar aan, krijg je wel de indruk dat alle volken van nature de neiging hebben te geloven dat buiten de zichtbare werkelijkheid een God of goden bestaan als oorzaak voor ons bestaan. De manier waarop Genesis dat verhaal vertelt, is uniek. Het is volstrekte monotheïstisch en laat zien dat alle goden van de volken rond Israël, zoals koeien, katten, zon en maan, ja zelfs de mens (denk aan de farao's), door de ene God zijn geschapen. Dat deed hij door de fluistering van één woord: Wees. Dat zet alle overmoedige mensen en goden op hun plaats.

Het is ook om een andere reden een mooi verhaal: het laat zien dat er niets tussen de Schepper en de mens instaat. Geen lagere goden, geen politieke leiders,

geen religieuze leiders als middelaars. De almachtige God zelf maakte persoonlijk de mens als zijn hoogste schepsel. Een prachtverhaal dus dat bovendien het scheppingsverhaal was waar Jezus Christus aan hechtte. Daarom doe ik dat ook.

Zijn er twee strijdige scheppingsverhalen in Genesis?

De critici van het christelijk geloof lijken tamelijk sterk door het christelijke fundamentalisme van de 19de eeuw te zijn beïnvloed. Die beweging verdedigde het christelijk geloof tegen kritiek van de kant van de wetenschap. Dat deden die fundamentalisten met dezelfde wetenschappelijke criteria als hun critici. Eén aspect daarvan was, dat ze wetenschappelijke kritiek op het scheppingsverhaal pareerden met een verdediging van dat verhaal op wetenschappelijke gronden, met bijvoorbeeld grote nadruk op het idee dat de scheppingsdagen 24 uur lang waren. Ze onderstreepten: alles in de bijbel is wetenschappelijk correct.

Dit was een vreemde keus van deze 19de eeuwse gelovigen; zelfs in de oudheid hadden kerkvaders als Augustinus klip en klaar gezegd dat ze het scheppingsverhaal niet als een historisch verslag lazen. Maar deze fundamentalisten gingen verdedigen dat Genesis 1 en 2 naar moderne wetenschappelijke methoden 'waar' moeten zijn. En nogal wat atheïsten hebben nu de indruk dat dit de enige manier is waarop christenen eigenlijk de bijbel zouden moeten lezen.

Als christenen moeten we aan deze vergissing niet meedoen.

Binnen Israël circuleerden twee verhalen die door de redacteur van Genesis naast elkaar zijn gezet. De verhalen zijn alleen tegenstrijdig als je meent dat ze een historisch correcte beschrijving naar moderne criteria zouden moeten geven van de schepping van mens en wereld. Wat mij betreft zijn ze aanvullend; het eerste verhaal laat zien hoe alles wat is, het werk is van God. De God van Israël en de Kerk staat boven de goden van de wereld; alle dingen die werden geschapen (in Gen 1) waren in de oudheid goden bij de Egyptenaren en de Babyloniërs.

Het tweede verhaal (in Gen 2) zegt dat God de wereld schiep als woonplaats voor de mens, zijn voornaamste schepping; dus, dat in Gods creatieve werk alles draaide om de kroon van de schepping, de mens. Voor *hen* maakte Hij de wereld.

De twee verhalen in Genesis 1 en 2 benadrukken twee waarheden die elkaar geheel niet tegenspreken, zolang je de verhalen niet ziet als 21ste eeuwse wetenschappelijke pogingen om de schepping van de wereld te beschrijven.

Vraag 5 Vragen over de schepping

Waarom heeft God de aarde gemaakt?

God geniet in Zichzelf een heerlijke relatie van liefde, vrede en blijdschap, als Vader, Zoon en Heilige Geest. Het heelal, de aarde, de mens, alles wat er is, is een uitdrukking van die vreugde die in God bestaat. In de oudheid heeft vooral de Oosterse Kerk prachtige zaken gezegd over deze eeuwige vreugdedans binnen de Drie-eenheid.

Deze vreugdevolle Artiest maakte een prachtig kunstwerk, in de eerste plaats gewoon voor zijn eigen genoegen, en bovendien om zijn inwendige relatie van liefde, vrede en blijdschap te delen met andere wezens: met ons mensen. Dit garandeert dat de onkenbare en eeuwige God op de een of andere manier gekend kan worden. Hijzelf wil zich doen kennen. Wij zijn reuze beperkt maar hij vindt wel manieren om tot ons te komen, zelfs in het geval van mensen die het allemaal zo zeker niet weten.

Wat is het nut van al die melkwegstelsels?

Wat is het nut van een schilderij? De schilder geniet van het werk; de bezoeker van de kunstgalerie geniet van het kunstwerk. Is dat schilderij nodig? Nee natuurlijk. Is het mooi dat het er is? Ja natuurlijk, want kunnen we zonder kunst, zonder schoonheid, zonder creativiteit?

De miljarden melkwegstelsels zijn even nuttig als elk boterbloempje; zoals een neushoorn even nuttig is als de planeet Pluto. Elk afzonderlijk schepsel is in zichzelf en in de relaties met zijn omgeving een weerslag van wie God is en van de vreugde die bestaat in God. 'Laat ons mensen maken' zei God tegen zichzelf in een creatieve bui. Hij had er duidelijk plezier in. Dat, ten diepste, bepaalt het nut van alle dingen. En als wij met de ogen van de Schepper kijken naar alles wat is, kunnen we delen in die vreugde.

Heeft God een sterke voorkeur voor kevers? Er zijn meer dan 350.000 soorten bekend.

Ja dat zou kunnen. Het zijn trouwens vooral mensen die er een hobby van maken om die kevers in zoveel mogelijk soorten in te delen en te catalogiseren. Ik verzamel postzegels; maar weinigen kunnen zich voorstellen dat ik daar genoeg aan beleef, maar mijn genoeg is daar niet minder om. Wat een genoeg kan God hebben in al die keverse diversiteit. Bovendien zou het kunnen zijn dat de kever zelf ook grote voorkeur heeft voor een kinky manier van voortplanting waardoor er zoveel soorten zijn ontstaan.

Als God van eeuwigheid een perfect plan had, waarom schiep hij het heelal dan niet meteen en in één keer? Hij kon het toch direct doen?

Die vraag is problematisch, want bij God is alles direct. In de eeuwigheid bestaan geen vroeger of later. Het idee dat God miljarden (of beter nog, eeuwig veel)

jaren wachtte met de schepping is irrelevant vanuit de optiek van de eeuwigheid. Voor God bestaan verleden, heden en toekomst tegelijk. Hij heeft zich dus nooit verveeld in de eeuwigheid voor de schepping. God als Drie-eenheid had bovendien leuk aanspraak aan zichzelf.

En toen God eenmaal ging scheppen nam hij er een weekje de tijd voor. Dat is ook een eigenaardig idee natuurlijk. Genesis 1 stelt ons de scheppingsactiviteit van God voor op een menselijke manier, alsof Hij er als architect een plan bij had en dat in zes dagen uitvoerde.

'Als God zus is of zo, dan zou Hij toch eigenlijk...' Die gedachte borrelt vaak genoeg bij ons mensen op, maar zodra we erkennen dat God eeuwig is, wordt zo'n soort vraag wel vreemd. Kunnen wij bepalen wat God eigenlijk zou moeten doen? Als hij God is, dan heeft Hij toch wel enig recht om dingen op zijn eigen manier te doen? De vraag stellen of dat wel de beste manier is, is een leuke oefening voor ons brein, maar tenslotte toch hooghartig als we ons niet bij de werkelijkheid van hoe God het aanpakte willen neerleggen en menen het beter te weten.

Waarom bestaan giftanden, virussen, en al die parasieten en ziekmakende bacteriën?

Ik geloof dat God de wereld goed schiep maar er zijn problemen ingeslopen door de ongehoorzaamheid van de mens. Wat zouden we het graag zonder AIDS,

malaria of griep doen, die leveren niks dan ziekten en doden op. We hopen en wachten op het moment dat God de aarde vernieuwt; dan zal er geen ziekte en dood meer zijn.

Wel lijkt me ook duidelijk dat als die nare zaken als virussen er momenteel niet zouden zijn, het evenwicht in de natuur danig verstoord zou zijn. Stel dat al die zaken er niet waren, wat dan? Zouden we dan allerlei vreselijke ziekten en plagen op aarde hebben?

Als God een universum zou hebben geschapen wat afgestemd is op menselijk leven, dan zou je toch kunnen verwachten dat overal menselijk leven gemakkelijk zou kunnen ontstaan. Waarom is het heelal dan zo troosteloos onherbergzaam en vindt er een ontzaglijke verspilling van materie en energie plaats?

Vraag het God. Hij schiep voor zijn eigen plezier. Ik hoef zijn besluiten om miljoenen kale planeten te scheppen niet te verdedigen. Hij ziet er vast meer in dan wij doen. Hoewel, wees nou eerlijk, ook wij mensen vinden het toch prachtig naar de sterrenhemel vol sterren en planeten te staren?

Faust: "Waartoe is al dat scheppen goed, als ieder schepsel weer in het niet verdwijnen moet"? Wat een verspilling, er zou sprake zijn van de teloorgang van 100 miljoen soorten in de loop van de evolutie. Het aantal individuele exemplaren is natuurlijk niet te schatten. Pleit dit niet tegen een ontwerper?

Je hebt kunstenaars die zandsculpturen maken. Ze maken er duizenden en die verdwijnen allemaal weer. Pleit dit tegen het bestaan van die kunstenaar? Je kunt je hooguit afvragen wat het nut is van al die zandkastelen, maar de vraag naar het nut laat ik maar aan de Schepper zelf over.

Voor de eeuwige God is bovendien geen enkele soort ooit verdwenen; Hij bewoont het eeuwige 'nu'. In Gods gedachten lopen dinosaurussen vrolijk rond over de Albert Cuyp terwijl de mensen het niet eens doorhebben; Romeinse soldaten verslaan de Batavieren terwijl de sterrenstelsels ontstaan en ik dit boekje zit te schrijven. God ziet het allemaal tegelijk. Als Hij geen God was zou dat knap verwarrend zijn.

Waarom zette God mensen op aarde nadat Hij de gevallen engelen naar de wereld had gestuurd. Hij wist toch dat dit fout zou lopen? Je zet toch ook geen kinderen in een kuil vol slangen?

Ik snap niet waarom tegenstanders van het christelijk geloof menen dat christenen zo'n wonderlijk wereldbeeld hebben. Eerst een karikatuur schetsen en dan die karikatuur aanvallen? Dat is een goedkope manier van kritiek leveren.

O ja, ik ken wel christenen met zo'n wereldbeeld. Maar beoordeel het christelijk geloof niet op grond van de extremen, maar op grond van hoe de kerken in de brede traditie van de grote protestantse, katholieke en orthodoxe kerken over hun geloof

spreken. Ik ga atheïsten en andere ongelovigen ook niet beoordelen op grond van de extremen die in hun midden voorkomen. Op grond van mijn geloof dat me leert zelfs mijn vijanden lief te hebben, respecteer ik andersdenkenden en probeer ik geen karikatuur van hun standpunten te scheppen. Misschien doe ik dat in dit boekje soms toch, maar daar maak ik dan bij voorbaat mijn excuses voor. Het is niet mijn bedoeling. Doe dat dan omgekeerd ook niet met het christelijk geloof.

Ja, de eerste mensen werden geschapen in een geestelijke wereld met engelen, zowel goede als slechte. Maar die mensen waren geen zwakke kinderen. Ze waren krachtige mensen, gemaakt door God zelf om Hem te gehoorzamen. Dat is precies waarom hun daad van ongehoorzaamheid zo'n kosmische dreun veroorzaakte.

Vraag 6 Adam en Eva

Als de wereld is geëvolueerd en we het verhaal van Adam en Eva dus alleen symbolische waarde heeft, wat blijft er dan nog over van de erfzonde?

Inderdaad; voor mij zou ik een grens passeren als ik niet zou geloven dat er een eerste mensenpaar is geweest. De theologie van Jezus en diens apostelen neemt dit aan als een evident uitgangspunt.

Het verhaal van Adam en Eva is voor mij meer dan een soort metafoor. De schrijver(s) van de verhalen van Genesis zouden geen idee hebben wat je daarmee bedoelt. Die schreven op een manier die bij hun tijd paste over hoe de wereld was ontstaan. Niet door de goden van Egypte (de zon, de maan, allerlei dieren) maar door de ene ware God die Israël diende.

En zelfs als de mens langzaam zou zijn geëvolueerd, waarom zou het idee dat de wereld onder Gods leiding langzaam ontwikkelde het onmogelijk maken dat er een eerste mensenpaar was? Evolutionisten geloven in elk geval dat een groep mensachtigen steeds 'menschelijker' werd. Er was vast een moment waarop wij zouden zeggen: hé, nu zijn het net mensen

Overigens lees ik het verhaal niet in de eerste plaats als geschiedschrijving, maar als commentaar op ons huidige mens-zijn. Zo heeft de Kerk dat ook altijd gedaan, zonder aan de historiciteit van het eerste mensenpaar te twijfelen. Alle mannen kunnen zich

verwant voelen met Adam, en alle vrouwen met Eva. Met ons als mensen ging het heel mooi, de wereld was als een schitterende tuin waar de mens niets tekort kwam. Maar toen is iets misgegaan dat de schepping grondig heeft verknald: de mens koos God ongehoorzaam te zijn.

Als Adam en Eva alleen drie zonen hadden, waar komen wij dan vandaan?

Wie zegt dat Adam en Eva alleen drie zonen hadden? Sommige christenen beweren dat er blijkbaar ook sprake was van zussen. Maar de gedachte dat die zonen baby's verwekten bij niet genoemde zussen vind ik beslist onprettig en het staat ook haaks op alle wetten tegen incest in het Oude Testament. Ondanks dat zijn er christenen die dit als optie aanhangen om dit probleem op te los. Evolutionisten kunnen trouwens moeilijk het morele vingertje opheffen in dit geval, want wie uitgaat van een zich langzaam ontwikkelende mensheid kan zich, lijkt me, nauwelijks bekommeren om de moraal van de eerste mensachtigen. Alsof de zich zo ontwikkelende mensheid regels had tegen incest.

Alternatief: er waren naast Adam en Eva in den beginne meer families geschapen? In dat geval deelden die in de zondeval door Adam en Eva, net als de hele schepping. En ze zondigen dan ongetwijfeld op soortgelijke wijze als Adam en Eva. Maar ach, dit is zo speculatief, we weten het gewoon niet. Ook evolutionisten hebben nauwelijks een idee over de

eerste mensachtigen en hoe zich daaruit de mensheid ontwikkelde.

Het Stanford Marshmallow Experiment heeft laten zien dat verleiding iemand enorm kan beheersen. De psychologische druk om de appel te eten moet enorm zijn geweest voor Adam en Eva. Een schepper met enig psychologisch inzicht had dit toch moeten weten?

De bijbel zelf onderstreept van begin tot eind de kracht van verzoeken; Jezus leert ons te bidden dat we niet in verzoeken komen. De bijbelse visie op de mens wordt door bovengenoemd onderzoek dus bevestigd. Ik denk dan ook niet dat de onderzoeksresultaten veel invloed zullen hebben op onze manier van lezen van Genesis 1-3. De Kerk heeft daar al 20 eeuwen lang studie naar gedaan. En de Kerk was zich er immer van bewust dat juist het verbod op het eten van de vrucht de verleiding zo groot maakte. Juist de wet leert ons onze zonden kennen.

Het verhaal van Adam en Eva laat ons dus in elk geval zien dat wij mensen moreel zwak zijn; zelfs als de Schepper van hemel en aarde ze iets uitdrukkelijk gebiedt of verbiedt, is de kans groot dat we ons niet aan zijn opdracht houden. Kijk om je heen en je ziet dat de bijbel hier een heel realistisch mensbeeld schetst.

Vraag 7 De mensvormigheid van God

Kan een alwetende God teleurgesteld zijn over zijn schepping?

We lezen woorden van die strekking in Genesis 6:6, in verband met het verhaal van de verwoestende zondvloed: 'Het berouwde de HERE dat Hij mensen gemaakt had, en het smartte Hem in zijn hart.' Maar als God alles weet, hoe kan iets hem dan tegenvallen?

Theologen zeggen dat hier sprake is van een *antropomorfisme*, dat wil zeggen, God wordt hier mensvormig voorgesteld. Hoe moet dat ook anders. We hebben alleen onze eigen *beeldtaal* om over God te spreken. Dit wil niet zeggen dat dit beeld van God onjuist is, maar wel dat het beperkt is.

Als mensen kunnen we natuurlijk nooit de diepte van de gevoelens van de eeuwige God peilen. In menselijk taal leren we dat door de daden van de mens de schepping niet meer is wat die geweest is. Dat verdriet God, om het in menselijke woorden te zeggen.

We raken hier ook aan de vraag naar de almacht van God en de vrijheid van de mens. Je kunt filosofisch benadrukken dat God alles weet en dat als almachtige niets buiten hem om gaat, maar dan komt de vrijheid van de mens al snel in de knel. Je kunt ook benadrukken dat de mens een groot speelveld van vrijheid heeft, maar dan komt ons begrijpen van de almacht van God al snel in gevaar.

Deze twee filosofische zaken, Gods almacht en mijn vrijheid, kunnen we nooit in een denksysteem harmoniseren zonder afbreuk aan één van beide te doen. Dat is eigenlijk ook niet zo vreemd want zodra we een sluitend denkraam hebben over deze kwestie, hebben we God en zijn handelen ingekaderd. En het zit nou juist in de aard van God dat Hij zich niet laat inperken door onze denksystemen, want op het moment dat we dit doen verkleinen we Hem tot wat binnen ons bevattingsvermogen past. En dan is hij ineens een afgod geworden, een armzalig eigen ideetje. En de veronderstelling dat als je over God spreekt, alles logisch en doorzichtig is, klopt per definitie niet. Als je spreekt over het raakvlak van God met de wereld moeten er wel raadselen blijven want Hij is God en wij zijn dat op geen stukken na.

Belangrijk is dat in de bijbel Gods almacht niet filosofisch wordt benadrukt. Het gaat niet om de almacht van de onaantastbare die hoog en droog op de knopjes drukt en aan de touwtjes trekt. Gods almacht zie je aan de manier waarop Hij het kwaad overwint: door er zelf aan ten onder te gaan aan het kruis. Het woord Almachtige komt in het Nieuwe Testament alleen voor aan het eind, in het boek Openbaring. Pas aan het einde wordt aan alle mensen evident dat Hij alle touwtjes in handen heeft. Verder heeft zelfs God er een hele klus aan om het kwaad in deze wereld te lijf te gaan en laat Hij zich erdoor raken, kwetsen en zelfs verbijsteren, zoals we zien bij het zondvloedverhaal.

Dat we dit probleem van Gods almacht en onze vrijheid niet goed kunnen oplossen, wijst er op dat onze kijk op God niet zomaar aan ons menselijk brein is ontsproten. Hij dringt zich aan ons op maar we kunnen Hem niet tot een hapklare denkbrok reduceren.

God is toch almachtig? Waarom moet Hij dan neerdalen om een kijkje te nemen in Sodom en Gomorra? (Gen 18:20-21)

Hier wordt op een manier die wij als mensen begrijpen over God gesproken. Dat er geen intrinsieke tegenstelling is tussen deze beschrijvingen en de kijk op God als de Almachtige blijkt wel uit het feit dat dezelfde persoon die het verhaal over Sodom en Gomorra redigeerde ook Gods oppermachtige scheppingsdaden in het boek Genesis opnam. Hierin een tegenstelling zien is spijkers op laag water zoeken; de oorspronkelijk redacteur deed het in elk geval niet. Daarom is het beter om te zoeken naar harmonie tussen de twee manieren van spreken over God dan er een onmogelijkheid in te zien. Daarnaast zorgde dat bezoek van God aan Sodom dat Abraham en zelfs wij vandaag een les leren, dus was de komst van God best nuttig.

Evolueert de God van het Oude Testament? Kan God zichzelf verbeteren? Is hier sprake van een imperfectie die met voortschrijdende openbaring opgelost moet worden?

Nee, God evolueert niet. Het *beeld* van God evolueert omdat God zich door de tijd en in nieuwe culturen

steeds meer bekend maakt. Latere zelfopenbaringen spreken eerdere niet tegen maar voegen toe. Omdat God God is, en Hij dus niet verandert wat betreft zijn aard, kan er ook geen principiële onderscheid zijn tussen zijn handelen 2000 voor Christus en 2000 na Christus.

Met de komst van Jezus heeft God zich ten beste bekend gemaakt. Als we iets niet begrijpen in Gods handelen, kunnen we het beste naar Jezus kijken. In hem wordt God het meest duidelijk. Na de komst van Jezus is dus ook geen nieuwe Godsonthulling meer te verwachten, want hij is de Zoon van God zelf. Het ultieme ijkpunt.

Vraag 8 God, mens, almacht en vrije wil

Waarom zou de eeuwige God verlangen naar aanbedding door de nietige mensen die Hij zelf geschapen heeft? Een mens hoeft toch ook geen eer van een luis?

God schiep de mens naar zijn beeld, als man en vrouw. God als communicatief wezen, schiep de mens met de mogelijkheid om met Hem te communiceren. De mens is dus 'bijna goddelijk', zoals een psalmschrijver jubelt. De vergelijking met de luis gaat dus totaal niet op. Die is niet geschapen naar het beeld van de mens. De luis is niet 'bijna menselijk'.

Het christelijk geloof leert dat God genoegene beleeft aan mensen die hem zoeken, die tot Hem bidden, die Hem aanbidden. In de relatie van Schepper tot schepsel is de afstand mijlenver; in de relatie van Vader tot kind is sprake van intieme communicatie. De bijbel stelt ons de relatie tussen God en mensen op beide manieren voor. Is het vreemd dat een vader genoegene beleeft aan de liefde die zijn kinderen hem geven?

Waarom heeft God mensen nodig om zijn woord te verspreiden, waarom doet hij dit niet zelf?

God zou met een megafoon vanuit de hemel ons de waarheid kunnen toeteren zodat niemand zou twijfelen. Maar God besloot het anders te doen. Hij maakte zich eeuwenlang bekend door in de

geschiedenis van Israël, en tenslotte kwam Hijzelf, als Jezus Christus, zelf naar de wereld. Dat deed God dus wel degelijk zelf en heel duidelijk. Hij communiceerde toen zo luid en duidelijk dat 2000 jaar later zelfs twijfelaars en atheïsten er nog over praten. Zo slecht heeft God het dus ook weer niet gedaan.

Waarom Hij mensen heeft aangesteld als de verkondigers van dat Woord? Wellicht omdat Hij ons als mensen serieus neemt en omdat het Hem deugd doet te zien dat mensen hem vrijwillig gehoorzamen. Hier komt de vrije wil weer om de hoek. God is almachtig, maar dit schakelt onze vrije wil en de mogelijkheid om te kiezen niet uit.

Als God met een megafoon vanuit de wolken zou spreken, zou onze gehoorzaamheid en eerbied voor Hem afgedwongen zijn, zonder liefde, zonder geloofsvertrouwen. God wil geliefd zijn; liefhebben zit in zijn aard. Liefde kan niet afgedwongen worden met machtsmiddelen dus God laat ten diepste toch de keus aan ons. Hij wenst dat wie in Hem gelooft, Hem uit liefde verkondigt in de wereld, zonder dwang.

Waarom schiep de God van het Oude Testament niet gelijk een Nieuwe Aarde?

Als God meteen na de zondeval een nieuwe hemel en een nieuwe aarde had geschapen, waren de inwoners daarvan robots en geen mensen die Hem van harte en vrijelijk liefhebben. Degenen die toegang krijgen tot de nieuwe hemel en de nieuwe aarde zijn mensen die zich,

in het complexe en harde bestaan van vandaag, met hart en ziel aan God toevertrouwen; dat zijn mensen die God en hun naaste liefhebben ook al hebben ze God niet gezien en kunnen ze het bestaan van God niet wiskundig of natuurwetenschappelijk bewijzen.

Vraag 9 De liefde van God

Hoe weet je nou dat God van je houdt zonder dat je Hem hebt gezien en zonder dat je het uit zijn eigen mond hebt gehoord?

God hield zoveel van de wereld dat Hij er zelf, als Jezus Christus, naar toe kwam. Wie in Jezus gelooft in overeenstemming met hoe Jezus over Zichzelf sprak en in overeenstemming met hoe zijn eerste volgelingen over Hem spraken, kan met zekerheid zeggen dat God hem liefheeft. Jezus bewijst dat, want zijn leven en sterven brachten de liefde van God tot uitdrukking.

De komst van Jezus naar de wereld was dus Gods grote liefdeverklaring. Maar mensen hebben wel iets meer nodig dan dit in een boek te lezen over iemand die 2000 jaar geleden op aarde was. Christenen geloven in Drie-eenheid; wie gelooft in God ontvangt de Geest van God, dus God zelf, als de altijd aanwezige in zijn leven. Die zorgt voor de nodige ervaringen met de liefde van God, vaak door middel van andere mensen, of door omstandigheden, maar bovenal bij het biddend overdenken van wie Jezus is en in de viering van het Heilige Avondmaal waarin God zich aan mensen aanbiedt.

De invloed die deze ervaring van de liefde van de onzichtbare God op mensen heeft, wordt mooi uitgedrukt door Napoleon. Die schreef: "Er is iets wat ik niet begrijp. Alexander de Grote, Caesar, Saladin

en ikzelf hebben grote rijken gesticht. Maar waarop berusten onze resultaten? Op kracht. Jezus stichtte zijn rijk met liefde. Vandaag de dag zouden veel mensen voor Hem willen sterven. Ik heb ook veel mensen opgezweept en aan mij onderworpen en zij zouden willen sterven voor mij. Maar om dat te bereiken was het nodig dat ik aanwezig was. Om met de invloed van mijn indringende blik, mijn woorden en mijn stem hun zover te krijgen. Maar Jezus Christus, met zijn mysterieuze invloed, krijgt het zelfs na 1800 jaar voor elkaar dat mensen op zijn woord door het vuur zouden gaan, wetend dat hun leven hun niet zoveel waard is als zijn liefde.”

God kan alle mensen redden maar doet dit niet. Als we als mens iemand kunnen redden en dit niet doen, beschouwen we zo iemand als een booswicht. Is God eigenlijk niet slecht?

Het verschil zit hem in de vraag of mensen gered willen worden. God redt een ieder die gered wil worden en die zijn reddingsboei grijpt. God neemt de keus van mensen serieus. Wie het aanbod van redding kent en dat vervolgens verwerpt, wordt door God gerespecteerd. Hij doet er veel aan om mensen op andere gedachten te brengen, maar Hij *overrulet* niet hun vrije wil. Niks moet. Het alternatief zou zijn, dat God mensen dwingt om in Hem te geloven. Dat zouden atheïsten vervolgens ook weer verwerpelijk vinden. Bij sommige mensen doet Hij het ook nooit goed.

Wat voor kwaad hadden de planten en dieren gedaan die omkwamen tijdens de zondvloed?

Ik maak me meer bezorgd om de vele kinderen die volgens het verhaal van de vloed zijn omgekomen dan om planten en dieren. Als die niet door de vloed omkwamen zouden ze wel worden opgegeten. Natuurlijk hadden planten en dieren geen kwaad gedaan.

De bewoners van het Midden Oosten herinnerden zich de verhalen van de vloed en zagen hierin een oordeel van God over de slechte mensheid. Wat ze leerden uit het verhaal van de vloed is dat het kwaad dat de mens doet zo groot is dat zelfs de natuur aan de gevolgen daarvan lijdt. Daarom spreekt Paulus in de Romeinenbrief over het verlangen van heel de schepping om verlost te worden van de vloek van de zonde waar enkel de mens verantwoordelijk voor is maar waar de hele schepping onder leidt. Onze daden hebben kosmische consequenties.

Waarom is jouw God meedogenloos onverschillig als je naar de natuur kijkt? Het is toch eten of gegeten worden?

God is niet onverschillig. Hij schiep de wereld goed; het was de mens die er een potje van maakte. Christenen, atheïsten, moslims, boeddhisten, allemaal samen zijn we verantwoordelijk. De christelijke boodschap is dat de fundamentele keus van de mensheid tegen God zelfs de natuur uit balans heeft gebracht. Maar dat komt weer goed, is wat de Kerk leert, als God de mens en de wereld eenmaal voorgoed herstelt.

Tussen de 10 en 20 procent van de vrouwen krijgt een miskraam. Is God dus niet de grootste aborteur?

Inderdaad, de wereld is vol lijden, en het lijkt soms allemaal zo nutteloos. Voor een christen echter is lijden pas echt zinloos als je er niets van leert en als het je niet dichterbij God brengt. God de schuld geven van alle lijden is ten onrechte. Wij als mensen zijn zelf de oorzaak. Dit moet je overigens niet individualiseren. De vrouw die lijdt omdat haar een spontane abortus overkomt, draagt daar waarschijnlijk geen directe verantwoordelijkheid voor. Ze lijdt door de principiële foute koers van de mensheid. Bovendien lijdt God zelf mee met onze ellende, zodanig dat hij zelf naar de wereld kwam om er wat aan te doen.

Alle mensen gaan een keer dood. Is God dus de grootste massamoordenaar? Dat lijkt me een vreemde conclusie. Is God dan direct verantwoordelijk voor alles wat gebeurt? Heeft de mens geen eigen verantwoordelijkheid? Er is veel mis met de natuur; ik schreef al eerder over het probleem van onze vrije wil en de problemen die zelfs de natuur ondervindt van de keus van de mensheid om God niet te dienen. Zelfs de beste mensen en de liefste dieren zijn het slachtoffer van de keus van de eerste mensen op aarde; we worden allemaal ziek, we gaan allemaal dood.

Overigens, veruit de meeste vrouwen die het verdriet van een abortus meemaken, vinden troost in hun geloof in God of goden. 95% van alle vrouwen op aarde is religieus en het zijn vooral westerse twijfelaars die in

het ongeluk dat ze meemaken een bewijs tegen God zien. De meeste mensen op de wereld zoeken in hun ellende juist hun toevlucht bij God en dat schijnt ze echte troost te geven.

Vraag 10 De Holocaust

Waarom greep God in de bijbel vaak in de geschiedenis in, maar liet hij de Holocaust gebeuren?

In de geschiedenis van Israël en de kerk greep God zelden direct in. Zulke bijzondere momenten zijn opgeschreven in de boeken van Israël en de Kerk want je beschrijft bijna per definitie het uitzonderlijke, niet het alledaagse. Normatief voor Gods handelen zijn die verhalen volgens mij niet; het verplicht Hem niet altijd zo op te treden als wij het verbruken. Overigens, ook in bijbelse tijden kwamen talloze rampen voor waarbij God niet ingreep. Het waren de schrijvers van de bijbelboeken zelf die nog het meest te verduren hadden. De meeste schrijvers van het Nieuwe Testament zijn door antichristelijke politici om zeep geholpen.

De incidentele momenten dat God op wonderlijke manier voor redding van mensen in nood zorgde, zijn niet normatief; ze laten ons wel iets zien van Gods welwillendheid. Normatief is dat God aan de mensen verantwoordelijkheid heeft gegeven en dat we in het leven vaak voor het raadsel staan van de vraag waarom goede mensen moeten lijden en waarom het slechte mensen zo goed gaat.

Bij de Holocaust is de vraag niet alleen waarom God niet ingreep, maar nog veel meer, waarom de mens niet ingreep. Waarom deden overigens nette Duitse

jongens hieraan mee? Waarom hielpen keurige ambtenaren met de transporten? Ik zou die lui niet willen vrijpleiten door net te doen of God hier als de schuldige terecht moet staan.

Vraag 11 Gods gedrag

Is God een leugenaar?

(2 Kronieken 18:21, 2 Thessalonicenzen 2:11)

In het boek Kronieken lezen we hoe God door een leugengeest koning Ahab van Israël aanzet om een oorlog te gaan voeren die hij vervolgens verloor. God wilde de koning straffen. Dat is natuurlijk een eigenaardig verhaal. Maar let wel op, de profeet Micha ziet dit *in een visioen*. Dit is beeldende taal voor mensen die zulke taal konden begrijpen, 3000 jaar geleden. Voor fundamentalisten die elk woord in de bijbel letterlijk nemen alsof het een kookboek uit de 21ste eeuw is, is dat een probleem misschien, maar niet voor christenen die hun bijbel op de manier lezen die de Kerk ons altijd heeft voorgedaan. De Kerk heeft dit soort teksten altijd serieus genomen om de boodschap die erin zit, maar het besteedde minder tijd aan de literaire verpakking die echt bij de periode van de profeet Micha paste.

Overigens, dat God in dit verhaal een geest op Ahab afstuurde ontnam Ahab niet de verantwoordelijkheid om zelf te kiezen en zelf goed te handelen. Het was zijn keus om de verkeerde boodschap van de profeten te geloven. God stelde hem voor de keus en door zijn eigen keus viel hij dus onder het oordeel van God. Hij had God kunnen gehoorzamen, dan was het beter met hem afgelopen. Goed advies voor ons vandaag. De logica van de leugen kan nog zo mooi klinken maar dat maakt het nog niet goed om die logica te volgen.

Toch, had God het niet allemaal wat handiger kunnen aanpakken zodat we nu niet dit soort lastige vragen zouden hoeven te beantwoorden? Het lijkt wel of Hij door zijn eigen daden in de beklagdenbank terecht komt. Maar Hij is God, Hij zal het wel kunnen uitleggen. En wij hoeven Hem niet te verdedigen. Dat zou de ultieme *hubris* zijn: Het is immers de mens zelf die bij het zondaarsbankje moet knielen. God hoeft zich nergens voor te verantwoorden en heeft geen christelijke advocatuur nodig.

In Jesaja 45:7 zegt God zelf dat Hij het kwaad heeft gemaakt. Is God wel zo goed?

Jesaja 45:7 gaat er niet over dat God het kwaad in de wereld zou hebben geschapen; het gaat erover dat God niet alleen het goede, en de vrede, maar soms ook het kwaad of het onheil over Israël doet komen. Het kwaad hier is niet kwaad in het algemeen, maar de straf die God aan Israël oplegt voor zijn ongehoorzaamheid. God is wel goed maar geen moderne Sinterklaas. Meer van het ouderwetse soort, met de roede en de zak. Maar dat past niet langer bij onze hoog ontwikkelde gevoeligheid. We tolereren geen straf. Is dat waarom we moeite hebben met God?

Het probleem van kwaad in de wereld is een kwestie waar christenen vaak op bevroegd worden en waar we geen makkelijk antwoord op hebben. Als God de wereld goed schiep, hoe kan er dan kwaad in zijn geslopen? Als we argumenteren dat God daar niets aan kon doen, maken we Hem een slappe god die

niet almachtig is. Maar suggereren dat Hij zelf het kwaad heeft geschapen willen we ook niet; van God komt niets dan het goede. Deze discussie grenst aan die van de vraag naar de almacht van God en de vrije wil. We hebben te maken met een lastig dilemma. De almachtige God gaf in elk geval zoveel vrijheid aan zijn schepselen dat ze zelfs in staat waren Hem ongehoorzaam te zijn, en die ongehoorzaamheid is de wortel van alle kwaad in het universum.

Vraag 12 Oneerlijkheid van verlossing

De grootste misdadiger kan op het allerlaatste moment om genade smeken en in de hemel terechtkomen. Maar de atheïst die zijn hele leven inzet voor anderen in onbaatzuchtige naastenliefde, is kansloos. Is God niet enorm oneerlijk?

Wie nooit zwemles nam moet extra uitkijken dat hij niet overboord valt. Als je toch van het schip in het water valt, en je staat op het punt staat te verdrinken maar nog net op tijd de reddingsboei grijpt, word je aan boord gehesen. Ja, zo gaat dat.

En wie zijn hele leven enorm goed zwemt maar bij het verdrinken weigert die boei te pakken ('Ik heb altijd zo goed gezwommen, ik kan het zelf') moet dat niet aan degene wijten die de boei in het water gooit. Hij kiest zelf voor zijn einde. God biedt alle mensen de reddingsboei. Atheïsten moeten niet klagen; ook aan hen wordt het evangelie geboden.

Overigens, de suggestie van onbaatzuchtige naastenliefde, wie maakt daar veel van in zijn leven? Atheïsten niet en christenen niet. Niemand verdient iets bij God. En iedereen moet de reddingsboei grijpen.

Vraag 13 Eeuwige straf

Als God liefde is, waarom is er dan een hel?

Het ultieme kenmerk van de hel is de afwezigheid van God en van alle kenmerken die bij hem horen, zoals liefde, vreugde en vrede. Wie daarvoor kiest in dit leven wordt door God niet gedwongen om in het hiernamaals wel in zijn nabijheid te zijn.

Hoe zou een liefdevolle God, die mensen respecteert, degenen die Hem verwerpen kunnen dwingen om eeuwig in zijn nabijheid te zijn? Dat zou voor die atheïsten een hel zijn. Hij respecteert hun keus ook al gaat dit God verschrikkelijk aan het hart. Zoals een vader op aarde altijd van zijn kind blijft houden, ondanks alles. Maar van een volwassen kind moet je tenslotte toch zijn of haar keuzes respecteren.

Wat gebeurt er met mensen die nooit over het evangelie hebben gehoord?

Ik heb geen idee want de bijbel heeft het hier niet over. Maar ik heb die boodschap wel gehoord en weet daardoor dat God het goede met alle mensen voorheeft. Ook met degenen die nooit in staat waren daarover te horen. Voor mij is van meer belang dat mensen die de boodschap wel hebben gehoord, er iets goeds mee doen.

God straft mensen omdat ze niet in hem geloven. Is dat wel eerlijk?

God straft mensen niet omdat ze niet in Hem geloven,

maar om hun opstand tegen God. Hij staat mensen die Hem niet willen gehoorzamen toe, om eeuwig door te gaan met hun ongehoorzaamheid, ver verwijderd van God. Maar wie in Hem geloven mogen in zijn nabijheid leven in eeuwigheid. Ik verkies dit laatste.

Hoe geweldig dat God mensen tot zich laat komen alleen door hun geloof in Hem. Stel je voor dat zijn eisen hoger zouden zijn, dan zou ik dat nooit redden.

Het Nieuwe Testament spreekt slechts over een tijdelijke straf, en gebruikt daarvoor het woord Gehenna, verwijzend naar het Dal van Hinnom, de vuilnisbelt buiten Jeruzalem. Waar is er in de bijbel sprake van een eeuwige hel?

Jezus en de apostelen gebruiken die term Gehenna, maar ze onderstrepen juist dat het niet gaat om een tijdelijke maar om een eeuwige straf. Dat dal buiten Jeruzalem waar het vuur altijd brandt, is waarmee Jezus de godverlatenheid na de dood vergelijkt.

Het was juist Jezus die deze term in de bijbel gangbaar heeft gemaakt, en nooit suggereert Hij dat de eeuwigheid met God langer duurt dan de eeuwigheid zonder God. Overigens dreigt Jezus nooit met die eeuwige straf; Hij waarschuwt er mensen juist voor om te zorgen dat de hemel voor eeuwig dichtbevolkt zal zijn.

Het leven voor de gelovige is vol valkuilen; je kunt overal je geloof kwijtraken. Is een eeuwige hel dan niet erg hardvochtig van God?

Als Christen leef ik niet alsof ik voortdurend geloofsondermijnende valkuilen tegenkom; ik ontwijk geen moeilijke vragen; ik leef onbevangen en ik gebruik mijn grijze cellen vrij vaak en intensief.

Als eeuwige verdoemenis hardvochtig is wegens de lengte ervan, dan is eeuwig heil natuurlijk overdreven barmhartig van God, want ook dat duurt zo enorm lang. Ja de eeuwigheid is lang vergeleken met dit korte leven. Wel van belang dus hoe we dit leven doorbrengen.

Hoe kan je gelukkig zijn in de hemel als je vrienden kermen in de hel?

Een goed gevoel kan me dit niet geven natuurlijk. De vraag is of wie in de hemel is, daar weet van heeft. Het komende oordeel moveert me wel om er in dit leven aan te werken dat mensen zich met God verzoenen. Esoterische vragen over de eeuwigheid laat ik maar voor wat ze zijn. We weten er weinig van. We kunnen ons beter verantwoordelijk voelen om met de kennis die we wel hebben, verstandig om te gaan.

Vraag 14 De Zondvloed

Dat zondvloedverhaal kan toch niet? Waar kwam al het water vandaan? Hoe verzamelde Noach miljoenen dieren? Waar bewaarde hij voedsel voor al die dieren? Hoe voorkwam hij dat ze nadat ze losgelaten werden, elkaar meteen opvraten?

Leuke vragen. Maar ze zijn alleen een probleem als je ervan uitgaat dat het verhaal van Noach een historisch correcte beschrijving is *met de geschiedschrijving van tegenwoordig als criterium*. Dat is anachronistisch.

Ik weet niet zeker of er ooit sprake was van een aardebedekkende vloed; het verhaal van Noach beschrijft wellicht een regionale vloed in het Midden Oosten en het Mediterrane gebied. Voor zo'n grote vloed bestaan genoeg archeologische aanwijzingen. En de vele zondvloedverhalen wekken ook de indruk dat er een historisch bewustzijn bestond van een grote vloed.

Is het bijbelse zondvloedverhaal niet gewoon overgenomen van het Gilgamesj epos? Is hier sprake van plagiaat?

Dat er tussen de verhalen overeenkomsten zijn is duidelijk. Waarom zou er sprake zijn van plagiaat? Een veel meer voor de hand liggende gedachte is, dat beide verhalen teruggaan op een gezamenlijke beleefde herinnering, namelijk aan een massieve vloed in de grijze oudheid.

De verschillen zijn trouwens ook groot. Die laten goed zien hoe verschillende visies op God en de werkelijkheid bestonden tussen Israël en Soemerië. Gilgamesj was een halfgod, zoon van een goddelijke vader en moeder. Noach was een totaal normaal mens.

Vraag 15 Gruwelen in het Oude Testament

Het is toch gruwelijk om te lezen hoe Jozua in het Oude Testament steden veroverde en grote groepen mensen over de kling joeg?

Dit komt me als bewoner van de 21ste eeuw heel beroerd over, inderdaad. Ja, er staan gruwelijke verhalen in het Oude Testament. Ik weet soms ook niet hoe ik daar met goed fatsoen iets van moet maken. Hebben we hier te maken met de vroege stadia van de religie van Israël die zich door de eeuwen steeds verder ontwikkelde? Of gaat het wel degelijk om God hier? Ik kies voor dat laatste omdat dit de leeswijze was van Jezus en de apostelen.

God maakte zich in de geschiedenis van Israël steeds breder en dieper bekend. De theologie noemt dit 'voortgaande openbaring'. Maar toch, ook in die vroege fase van Israëls geschiedenis ging het over God, de liefdevolle Vader van Jezus Christus. Dat Hij zich niet altijd gedraagt zoals ik me dat zou wensen, dat Hij soms hoekig en bonkig overkomt, moet ons natuurlijk niet verbazen. Hij is wel God per slot van rekening, en Hij laat zich door mij de wet niet lezen. In het Nieuwe Testament culmineert deze voortgaande openbaring in het geloof dat God zijn Zoon voor de hele wereld stuurde. Er is geen onderscheid tussen mensen en God is er voor iedereen. Maar dat gold dus ook al aan

het prille begin. Ieder die dat wilde kon zich bij Israël voegen en werd dan onderdeel van Gods volk.

Overigens, die bloedige oorlogsverhalen dateren van lang geleden toen de wereld er heel andere normen op na hield. Onze moderne normen gebruiken om een verhaal van 3.500 jaar geleden te beoordelen is anachronistisch en doet de mensen van die tijd geen recht.

Vraag 16 Wetten van het Oude Testament

Als je wetten uit het Oude Testament leest, zoals in Leviticus 13 en 14, zie je dat dieren moesten geslacht en hun bloed aan mensen gesmeerd nadat ze van ziekten waren genezen. Deed Mozes aan voodoo?

Dit soort wetten was bedoeld om op een rituele manier duidelijk te maken dat de genezen persoon weer aan het cultische en sociale leven van Israël mocht deelnemen.

Als ik zo'n wet lees van 3.500 jaar geleden, zie ik dat in de historische context; zo beleefden mensen toen hun religie, niet alleen in Israël maar ook daarbuiten. Dat ik dat vandaag eigenaardig vind is omdat ik niet in die tijd leefde. Toen waren die wetten uiteraard contextueel helemaal normaal, anders zouden de Israëlieten ze niet hebben aanvaard. Dat God toen zulke wetten gaf aan Israël werd niet als vreemd geschouwd.

Binnen de religieuze tradities en geschriften van Israël (verzameld in de bijbel) zie je een ontwikkeling: de profeten maken duidelijk dat het God meer om gehoorzaamheid dan om dit soort wetten gaat. En tenslotte leren Jezus en Paulus dat dit soort wetten hebben afgedaan. Er is een interne religieuze ontwikkeling te zien in Israël en het vroege christendom.

Zie zulke wetten dus tegen de achtergrond van het Midden Oosten van 3.500 jaar geleden, niet tegen de achtergrond van ons eigen land anno nu. Er zijn trouwens genoeg culturen, ook vandaag de dag, waar die wetten van het Oude Testament helemaal niet zo vreemd worden gevonden. En de Joodse voedselwetten schijnen helemaal niet ongezond te zijn bovendien.

Had God toen medicijnen moeten geven tegen melaatsheid in plaats van dit soort reinheidswetten? Wat hij moet of niet moet is niet mijn business. God moet niks; als Hij iets zou moeten, zou Hij geen God zijn. Als zijn wetten en regels voor mij logisch moeten zijn, ben ik degene die de normen bepaalt. Dan onderwerp ik Hem aan mijn levensvisie; dan heb ik Hem in mijn broekzak.

Vraag 17 Vreemde zaken in het Oude Testament

God schiep het heelal maar gaat bij Sara een pannenkoek eten. Dat is toch niet te geloven?

Inderdaad, een ronduit dwaze gedachte. Maar dat is het hart van het christelijk geloof. De God die hemel en aarde schiep, zoekt een relatie met mensen. In Jezus is dat op de meest complete manier werkelijkheid geworden. God kwam met ons broodjes en visjes eten.

Waren er nou echt geen 50 baby's en kinderen in Sodom en Gomorra die zich niet aan sodomie hadden bezondigd?

Ten eerste is het onjuist om net te doen of sodomie de enige aanklacht tegen Sodom was. Misschien ging het wel vooral om het schenden van de wetten van gastvrijheid. Er was veel meer aan de hand, wordt ook elders in de bijbel beschreven. De bewoners waren trots, lui, rijk, en zorgden niet voor de armen, lezen we elders.

En waarom bij deze vraag de kinderen betrekken? Het ging natuurlijk om de vraag of er wel 50 rechtvaardige volwassenen waren. Het ging helemaal niet over kinderen in dit verband. Nee, in de stad bleken geen 50 rechtvaardige volwassenen. De samenleving van Sodom en Gomorra bekommerde zich niet om God of de naaste en het liep dus slecht met ze af.

God beschermt Lot en zijn dochters in Sodom, maar staat toe dat ze daarna incest bedrijven. En wat voor vader is het die zijn dochters overgeeft aan een op seks beluste menigte?

Was het verkeerd van God dat Hij Lot en zijn dochters in leven liet? Hij redde ze uit een zeer gevaarlijke situatie. Me dunkt dat God hier geen vlieg kwaad doet. Hij redde Lot en zijn dochters ondanks dat Lot de walgelijke suggestie deed aan de opdringerige menige van Sodom dat ze niet zijn gasten zouden moeten verkrachten, maar dan nog liever zijn dochters. In die tijd was de eer van gastvrijheid verlenen zo belangrijk dat desnoods de eigen dochters daarvoor de prijs moesten betalen. Wij kunnen ons die moraal niet voorstellen. Ik kan enkel constateren, wat is God barmhartig dat Hij slechte mensen redt. Dat is zo gek nog niet.

Maakt dit God dan vervolgens verantwoordelijk voor de incestueuze daden van die twee dochters die hun vader dronken voerden omdat ze nageslacht wilden? Opnieuw draait het hier om de vraag of de Schepper verantwoording draagt voor het gedrag van zijn schepselen. Dat lijkt me een onhoudbaar standpunt voor wie hecht aan de vrijheid van de mens. God schiep ons niet als marionetten.

Hoe lukte het Mozes om zijn eigen dood te beschrijven?

Dat deed hij niet. Ik weet, er zijn christenen die beweren dat Mozes persoonlijk Genesis tot en met

Deuteronomium van begin tot eind schreef. Of dat zo is laat ik hier maar in het midden, maar in dat geval moet toch op zijn minst een redacteur het verhaal van de dood van Mozes hebben toegevoegd als nawoord.

In Genesis 41:57 lezen we: 'De hele wereld kwam naar Jozef om voedsel te kopen.' Dat kan toch niet?

'Heel New York liep uit om de kampioen te huldigen', aldus de sportverslaggever. Is de man een onbetrouwbare leugenaar? .

Staat de aarde vast? (Psalm 93:1 en 96:10) Wat is dat voor vreemd idee?

Je vrouw klemt zich aan je vast, in een romantisch bui, en zegt: 'Kijk toch wat een mooie zonsondergang' Als moderne, wetenschappelijk geschoolde atheïst vermaan je haar streng, want wat ze zegt is fout: De zon gaan niet onder maar de aarde draait.

Uit de voorraadschuren komt regen en sneeuw lezen we in de bijbel. (Job 38:22 en Jeremia 51:16) Dat klopt toch niet?

Ja, in de oudheid hadden ze een ander wereldbeeld dan wij tegenwoordig hebben. Maar ondanks dat wij alles zo goed op een rijtje hebben, zeggen we dat het pijpenstelen regent en dat de zon opgaat. Ik begrijp uit de kritische vraag dat als de bijbel het Woord van God is, alles wat erin staat dus wetenschappelijk moet kloppen in overeenstemming met de stand van de wetenschap van vandaag. Een eigenaardige vooronderstelling.

Hoe kan je dit verhaal uit 2 koningen 24-25 nou geloven. Er werden 42 kinderen verscheurd door twee beren omdat ze Elia 'kale' noemden. Het ging vast om superberen?

Er zijn mensen die zeggen dat we uit de grondtekst moeten begrijpen dat de twee beren de 42 kinderen 'uit elkaar dreven' in plaats van oppeuzelden. Dat zou best kunnen. Dat maakt het verhaal minder bloederig en zeker prettiger om te vertellen op de zondagschool. Maar het blijft vreemd.

Er staan wel meer vreemde verhalen in de bijbel. Die zijn doorgaans voor het Grote Verhaal van God in de bijbel marginaal. Niet alles wat in de joodse geschriften staat is even relevant voor ons geloof. Voor de theologie van Israël en van de kerk speelt dit verhaal over Elisa en de beren in elk geval geen rol van betekenis.

Een christen leest de geschriften van Israël door de bril van Jezus en wat Hij zei en deed. Dat is het voornaamste criterium voor ons denken en geloven. Zijn visie op God, mens en bijbel zijn voor ons allesbepalend. Dat is de leidraad voor waar we waarde aan hechten in de Heilige Schriften van Israël, het Oude Testament.

Vraag 18 Mythen in het Oude Testament

Wie waren die mythische reuzen uit Genesis 6, die ook wel Nefilim genoemd worden? Waar zijn ze gebleven?

Wat de bijbel hierover zegt is zo vaag en onuitgewerkt dat niemand met zekerheid kan zeggen waar dit over gaat. En is dat zo erg? Opvallend is wel dat we ook veel later in de bijbel wel verwijzingen krijgen naar extreem lange mensen. Goliath was daar een voorbeeld van. Ook in onze tijd zijn zulke reuzen wel bekend.

Een sprekende ezel, een drijvende bijl en een stilstaande zon zouden ons moeten overtuigen van het waarheidsgehalte van de bijbel?

Nee, daar zijn die verhalen niet voor bedoeld. De boodschap van de bijbel wordt niet ontkracht of versterkt door dit soort verhalen. Als je met deze vraag bedoelt te zeggen dat deze verhalen heel ongeloofwaardig zijn, dan moet ik je volmondig gelijk geven. Maar er staan nog veel ongeloofwaardiger verhalen in de bijbel, zoals die van de opstanding van Jezus. Maar aangezien ik dat ondanks de rariteit ervan toch van harte en met mijn hoofd geloof, komt het drijven van een bijl of het spreken van een ezel me toch niet zo problematisch over.

Vraag 19 Raadsels uit het Oude Testament

Na de exodus deed Israël er 40 jaar over om in het Beloofde Land te komen. De afstand op het land tussen Cairo en Jeruzalem is 424 kilometer. Dat is pak hem beet tweemaal de vierdaagse van Nijmegen. Liepen ze in cirkels rond?

De wandelroute tussen Cairo en Jeruzalem is geen rechte lijn, maar dat doet aan de betekenis van de vraag niet veel af. Inderdaad. Ze liepen in cirkels rond. Dat vertelt de bijbel ons. De bijbelschrijvers waren ook niet van gisteren en wisten zelf ook wel dat 40 jaar langer is dan nodig voor de trip van Egypte naar Kanaän.

Lang niet alle onderdelen van de reis zijn beschreven. Is het vreemd om aan te nemen dat de mensen soms jarenlang op dezelfde plaats verbleven? Zo trekken de bedoeïenen nog steeds door de Sinai. Bovendien wordt de lengte van de reis ook expliciet als straf van God genoemd. Toen de stammen van Israël na een maand of wat bij de grens van Kanaän waren gearriveerd, waren ze God ongehoorzaam en ze konden rechtsomkeert maken.

God zit in Psalm 82 te midden van goden. Wie waren dit en wat was hun functie tijdens de vergadering?

In het Oude Testament werd de hemel (een woord dat pas later in Israël gangbaar wordt) vaak voorgesteld als

de plaats waar de Ene God, JHWH, wordt omringd door een soort hemels hof.

De elohim, goden, zijn wellicht de wezens die elders ook als engelen worden voorgesteld? Het Hebreeuwse woord el, doorgaans vertaald als god, of God, betekent letterlijk 'de sterke', en hoeft vanwege die woordbetekenis niet per se op de ene God te duiden.

Vaak wordt gewezen op de bijbel als bron van ethiek. Waarom worden oorlog en slavernij niet verboden?

Omdat oorlog wel onwenselijk maar niet altijd onethisch is. Soms is een oorlog noodzakelijk en gerechtvaardigd. Was het onethisch dat de Amerikanen ons hebben bevrijd van de Nazi's?

En slavernij werd inderdaad niet verboden maar wel aan banden gelegd. De wetgeving legde vast dat slaven na een beperkt aantal jaren hun vrijheid moesten krijgen. Israël's wetgeving kende dus niet het fenomeen van slavernij voor het leven. Een meester in de oudheid zorgde bovendien vaak beter voor zijn slaaf dan dat onze overheid voor daklozen zorgt, precies omdat de slaaf zijn bezit was: daar kan je dus maar beter goed voor zorgen.

Niets werkt trouwens zo nivellerend als samen avondmaal vieren, waar baas en werknemer neerknielen om samen Gods genade te ontvangen. Door Jezus en zijn volgelingen werd een sociale revolutie gepreekt van de gelijkheid van alle mensen

voor God. Dat was radicaal in die tijd. Meesters en slaven waren elkaars gelijken in de kerk. Paulus had te maken met een slaaf, Onesimus, (zie het boekje Filemon) die later zelfs bisschop in Efese werd.

In elke periode van onze menselijke geschiedenis hebben christenen energie geput uit de gelijkheid van alle mensen voor God om te werken aan een rechtvaardiger samenleving. Het waren christenen en niet-christenen samen die, in de hoop op een wereld met minder oorlogen, een organisatie als de Volkenbond opzetten. Ook waren veel christenen betrokken bij de beweging voor de afschaffing van slavernij in Europa en de Verenigde Staten. Helaas, er waren net zo goed christenen die zich liever neerlegden bij de status quo en die slavernij verdedigden. Niets menselijks is ze vreemd.

Vraag 20 Tegenstellingen in de bijbel

Hoe kunnen er zoveel tegenstellingen staan in een boek dat wordt beschouwd als Woord van God?

Ten eerste, op dat 'zoveel tegenstellingen' valt wel het een en ander af te dingen. Maar dan blijven er nog altijd wat heuse tegenstellingen over. Toen de vrouwen bij het graf van Jezus kwamen, zat er toen één engel bij het graf of waren het er twee?

Die tegenstellingen gaan nooit over de cruciale zaken als God als Schepper, Jezus de Zoon van God, de dood en opstanding van Jezus, en de daaruit vloeiende verlossing. De tegenstellingen zijn altijd onbelangrijke kwesties. En soms gaat het slechts om vermeende tegenstellingen waar best logisch oplossingen voor zouden kunnen bestaan. Maar omdat we die oplossingen niet kennen is het vaak maar speculeren en daar houd ik niet van.

Sommige christenen kunnen zelfs die marginale verschillen in de bijbel niet tolereren; ze geloven dat de term Woord van God voor de joodse en christelijke Heilige Schriften betekent dat de bijbel een dictaat uit de hemel is dat even waar moet zijn als hun wiskundeboek. Dat is wat mij betreft een veel te eenvoudige voorstelling van zaken.

Jezus is het volmaakte Woord van God. In Hem heeft God zich volledig uitgedrukt. Het geschreven woord verwijst daarnaar en beschrijft dat op een goede

manier, zoals God dat heeft gewild. Dat daarin soms tegenstellingen staan, is voor een Christen geen grote zorg. Het is geen wonder ook, in een boek dat is samengesteld uit 66 geschriften die zijn geschreven in verschillende culturen over een periode van 15 eeuwen of meer.

De kleine verschillen hebben wat mij betreft zelfs een voordeel. Ze laten zien dat de Vroege Kerk niet op een slinkse manier probeerde de verhalen te harmoniseren. Er werd enorm goed zorg voor gedragen dat de verschillende getuigen en schrijvers het verhaal van Jezus op hun eigen manier konden noteren; getuigen vertellen hun verhaal natuurlijk op verschillende manieren. Als een rechter in Nederland getuigen hoort met precies hetzelfde verhaal, gelooft hij ze niet. Het is juist de eerlijke originaliteit, inclusief de verschillen, die het centrale gebeuren in een getuigenis geloofwaardig maakt. Vanuit verschillende kanten, op verschillende manier, horen we de ene goede boodschap over Jezus, de Zoon van God.

Vraag 21 De tekst van de bijbel is niet betrouwbaar

Er is geen originele bijbel die we kunnen bekijken, en zelfs geen vroege bijbel die we kunnen lezen. Hoe kan je dus in de bijbel geloven?

Aanvankelijke bestonden de Heilige Schriften van Israël en de kerk uit 66 boekrollen. De oude Kerk had niet één bijbel, maar een collectie van documenten. Pas in een laat stadium zijn die in één boek gebundeld. Dat is handig, dan heb je alles bij elkaar. Maar het is ook jammer; we zijn daardoor vergeten dat het om het getuigenis van diverse mensen gaat.

Laat ik me nu beperken tot commentaar op de tekst van de 27 boekjes van het Nieuwe Testament. De tekstuele geschiedenis van het Nieuwe Testament heeft er in ieder geval voor gezorgd dat we veel meer en veel betrouwbaarder afschriften hebben van de 27 oorspronkelijke handschriften van het Nieuwe Testament dan we bijvoorbeeld hebben van de boeken van Cicero of Julius Caesar.

We hebben uit de tweede eeuw zoveel schrijvers die links en rechts uit de geschriften van Paulus en de evangeliën citeren, dat we weinig twijfel hoeven te hebben aan het vroege bestaan van die geschriften. En raad eens: de citaten uit de tweede eeuw komen enorm goed overeen met hoe die brieven en evangeliën via anderen kanalen als complete manuscripten zijn overgeleverd.

Wat we vandaag de dag in de hand hebben is heel betrouwbaar dus; het is wat Paulus, Petrus, Markus en al die anderen schreven in de eerste eeuw.

Verschillende passages uit het Nieuwe Testament zijn veranderd of later toegevoegd. Een mooi voorbeeld is het verhaal rond de overspelige vrouw (Johannes 8:1-11) waarin Jezus zegt: "Laat iemand zonder zonde de eerste steen gooien." Dit verhaal is niet gevonden in de oudste manuscripten van het Evangelie van Johannes. Zijn dit zaken die belangrijk zijn om te weten?

Dit is niets nieuws; we hebben duizenden Griekse handschriften van het Nieuwe Testament en daar zien we in de tekst soms kleine verschillen. Genoeg om wetenschappers aan het werk te houden; te weinig om enige verandering te brengen in het beeld dat in de bijbel van Jezus en zijn woorden wordt gegeven. Controleer maar in uw eigen Griekse tekstkritische editie van het Nieuwe Testament.

De verschillen tussen de handschriften zijn zeer marginaal. Het gaat doorgaans om een letter hier of daar, soms om een woord. We weten met enorme zekerheid wat de inhoud van de oorspronkelijke documenten was. Niet alleen door de kopieën van de handschriften van de evangeliën en de brieven zelf, maar ook door de citaten die bij de vroegste kerkvaders voorkomen.

De meeste moderne bijbelvertalingen laten aan de lezer zien welke gedeelten discutabel zijn. Dat zijn er

maar een paar en ze hebben geen cruciale betekenis voor het geloof. De Kerk is hierover ook altijd transparant geweest. Dus wat is de kwestie? De kerk heeft deze zaak twintig eeuwen lang niet geprobeerd onder tafel te moffelen; uit respect voor de bestaande handschriften is alles gedaan om te voorkomen dat de kleine verschillen werden gladgestreken.

Een enkele keer wordt door gelovigen gewezen op het homogene karakter van de papyri, maar dat is ten onrechte. Er zijn 92 stukken en stukjes specifieke christelijke papyri, van moeilijk leesbaar tot aan enkele centimeters groot. We weten dus eigenlijk heel weinig van het oorspronkelijke christendom?

Inderdaad, er zijn veel kleine, oude en nauwelijks leesbare documenten uit de eerste eeuw. Maar er zijn duizenden goede afschriften van de evangeliën en de andere brieven van het Nieuwe Testament.

Wijzen op 'schamele restanten' is net zulke onzin als zeggen dat we niets weten over de geschiedenis van de Romeinse Oudheid omdat we 'schamele restanten' van documenten uit de eerste eeuw hebben. Als we alle boeken die in de Romeinse tijd zijn geschreven verwerpen omdat we geen eerste druk in handen hebben, houden we geen enkele kennis van de oudheid over. Dan heeft Julius Caesar dus niet bestaan.

Vraag 22 Evangelieschrijvers als ooggetuigen

De evangelieschrijvers waren geen ooggetuigen en schreven pas tientallen jaren na Jezus hun boekjes. Is hun interpretatie van de overleveringen gekleurd doordat ze in een periode leefden waarin bijgeloof normaal was?

Het is een mythe dat de evangelieverhalen zijn gebaseerd op een soort vage, late, mythische overleveringen. De verhalen zijn te boek gesteld toen de lezers en ooggetuigen ze nog konden verifiëren. Velen die Jezus persoonlijk gekend hadden, waren nog springlevend.

Op welke gronden acht ik deze verhalen betrouwbaar? Ik denk dat Matteüs, Markus, Lukas en Johannes betrouwbare getuigen of schrijvers waren die hun bronnen goed hebben onderzocht. De schrijvers in de evangeliën noemen vaak namen van personages die in hun verhalen voorkomen; ik ga ervan uit dat dit doorgaans de bronnen waren waaraan ze de verhalen hebben ontleend, of in elke geval bekende mensen bij wie de verhalen konden worden geverifieerd.

Vervolgens, de beschrijving van de eerste jaren na de opstanding van Jezus, door Lukas in het boek Handelingen, laat zien dat er vanaf het begin grote groepen joden in en om Jeruzalem (het ging om tienduizenden) geloofden dat Jezus uit de dood

was opgestaan. En dat deden ze omdat er een kerngroep van zo'n 120 getuigen waren van de meeste evenementen in het publieke leven van Jezus. Er waren nog veel meer getuigen van de opstanding van Jezus.

Al die duizenden die tot geloof kwamen, konden al die verhalen verifiëren. Ze wisten wat er gebeurd was. Ze vertelden elkaar de verhalen en controleerden bij elkaar wat er gebeurd was. En na verloop van tijd groeide de behoefte om de verhalen op te tekenen, en dit gebeurde uiteindelijk in definitieve vorm door Matteüs, Markus, Lukas en Johannes. En voordat die bijbelse evangeliën werden geschreven, hadden velen al verhalen en woorden van Jezus genoteerd; bovendien circuleerden er mondeling verhalen.

Matteüs en Johannes schreven als primaire ooggetuigen. Lukas was een niet-Joodse, Romeinse historicus die zich op allerlei primaire en secundaire bronnen baseerde. Markus tekende zijn verhalen waarschijnlijk voor een groot deel op uit de mond van de primaire ooggetuige Petrus, en hij was zelf waarschijnlijk getuige van de laatste periode in het leven van Jezus.

Er is dus een enorm verschil met de mythische verhalen uit allerlei religies. Vanaf de eerste dag legde het christendom nadruk op geloofwaardigheid, op het getuige zijn, op waarheid zoals die werd verteld en geloofd in een grote gemeenschap.

Wonderverhalen over Jezus vertellen terwijl de mensen die Hem kenden je konden aantonen dat al die verhalen maar sprookjes waren, dat zal niet erg lukken. Je wordt weggehoond en maakt weinig kans met je verhaaltjes. Maar dat gebeurde niet. Onder de joden kwamen grote massa's tot geloof in de verhalen die ze hoorden. Niet omdat ze troost zochten in sprookjes, maar om de eenvoudige reden dat ze veel in hun eigen midden hadden zien gebeuren, en omdat de mogelijkheid tot verificatie groot was. En ze geloofden de interpretatie van die feiten zoals die werd gegeven door de eerste volgelingen van Jezus. En dat terwijl dit sociaal en politiek gezien tot grote problemen leidde.

De pogingen die worden gedaan om de geloofwaardigheid van de evangeliën te ondermijnen zijn groot. Dat vereist altijd een soort revisionistische kijk op de historie. Het aanvaarden van de beschrijvingen van de wonderen van Jezus mag moeilijk zijn, maar wie het geheel van het Nieuwe Testament (dus de boekjes en beschrijvingen van de eerste 50 jaar na de dood van Jezus) *prima facie* leest en op zich laat inwerken, moet wel constateren dat het christelijke verhaal in elk geval consistent is. Wie het geloof in die wonderen en in God verwerpt, zit dus met het probleem dat hij allerlei verklaringen moet zoeken voor het ontstaan van het christelijk geloof. De vele pogingen die ik heb gelezen en gehoord kan ik enkel als speculatief en mythisch bestempelen.

Die pogingen gaan er eigenlijk altijd van uit dat die duizenden eerste christenen een soort semi-idioten waren; mensen die zich lieten vervolgen en om zeep helpen voor verhaaltjes waarvan ze eigenlijk wel wisten, of in elk geval konden weten, dat die onzin waren.

De meest voor de hand liggende lezing van de vroegste kerkgeschiedenis doet mij geloven: de eerste getuigen hebben de waarheid verteld. Ik kan dat vervelend vinden, ik kan sommige wonderen raar vinden, ik kan parallellen zien met andere religies. Maar dat allemaal verandert mijn standpunt niet: het is misschien moeilijk te pruimen, maar toch de meest voor de hand liggende conclusie. De verhalen van de wonderen van Jezus, uitmondend in zijn opstanding uit de dood, zijn wat mij betreft geloofwaardig.

Wetenschap heeft daar moeite mee maar ik laat mijn denken toch liever beïnvloeden door de feiten, dan dat ik de feiten ontken op grond van wetenschappelijke vooronderstellingen. Ik weiger mijn wereldbeeld zo gesloten te maken dat ik de werkelijkheid moet ontkennen.

Vraag 23 De geloofwaardigheid van de evangeliën

Waarom is er over de kindermoord in Bethlehem, door Herodes, niets terug te vinden in de geschiedenisboeken?

Mag ik het Evangelie van Matteüs *a priori* niet als historisch beschouwen? Is dit een vooroordeel tegen de bijbel?

Bovendien, hoeveel bloedbaden op de wereld zijn nooit in geschiedenisboekjes terecht gekomen? Helaas zit de wereld beroerd in elkaar. Veel onrecht wordt nooit bekend.

En hoe omvangrijk was deze babymoord? Ging het om tientallen kinderen? Honderden? Dat is ernstig genoeg natuurlijk, maar te midden van de veelheid van ellende werd het misschien weer snel vergeten?

Tenslotte, als we elke historische gebeurtenis waarvan we weten door slechts één bron, als onwaar verwerpen, dan moeten we nu bijna alles wat we over het Romeinse Rijk weten meteen maar als mythe beschouwen.

Er leefden tientallen schrijvers in het gebied waar Jezus optrad. Waarom hebben die niets over hem geschreven?

Ja? Hoeveel schrijvers woonden er in Israël? Ik hoor graag een rijtje namen. Israël was een samenleving

waarbij communicatie vooral mondeling plaatsvond. Verhalen werden verbaal doorgegeven, niet op papier. Pas als ooggetuigen dreigden te sterven ontstond er meer behoefte aan het aan papier toevertrouwen van hun verhalen. Om die reden werden de verhalen van Jezus door vier schrijvers genoteerd. Door wel meer trouwens, maar daarvan is zo goed als niets bewaard.

Het waren overigens ooggetuigen van de gebeurtenissen rond Jezus die het evangelie van Matteüs, Markus en Johannes schreven. Ze citeerden bovendien ook veel andere ooggetuigen. Lukas deed als goede historicus (naar de Romeinse criteria van die tijd) zijn werk en gebruikte de mondelinge en geschreven bronnen. Dus de vraag lijkt me ten onrechte waarom er zo weinig over Jezus werd geschreven.

Waarom geldt een bron trouwens alleen als betrouwbare bron als die afkomstig is van mensen die geen aanhanger van de boodschap van de kerk waren? Eigenaardig om de christelijke bronnen meteen af te schrijven alsof die geen betrouwbare informatie zouden aandragen. Hier spreekt gewoon een vooroordeel, geen objectief historisch argument.

Sterft graan als het op land valt? (Joh. 12:24) Dat is toch onzin?

Onze criticus zegt natuurlijk nooit als hij wakker wordt: 'hoera, de zon gaan weer op.'

Het land naderde het schip? (Handelingen 27:27)
Beweegt het land?

'Toen we naar Engeland voeren kwam de rotsen van Dover snel dichterbij.'

Vraag 24 Algemene vragen over Jezus

We moeten het doen met het christologisch concept van Paulus die hem tot Zoon van God maakte; hadden we niet meer gehad aan een Jezus die een echte sociale vernieuwer was? Die democratie had gebracht?

Ten eerste, het is onjuist om te beweren dat het Christendom de theologie van Paulus heeft gevolgd. Hij was een belangrijke, vroege theoloog maar hij was niet geïsoleerd. Hij vormde zijn opvattingen over Jezus in gemeenschap met de hele groep van vroege volgelingen van Jezus. Matteüs, Markus, Lukas, de schrijver van de Hebreënbrief, Jakobus, Petrus, Judas, Johannes, ze schreven allemaal boekjes en brieven die door de jonge kerk als theologisch gezaghebbend werden erkend en die later werden gebundeld als Nieuwe Testament. En wat te denken van wat Jezus over zichzelf zei?

In de evangeliën wordt Jezus aan ons voorgesteld als iemand die zich mengde in het theologische debat in Israël en die zijn volgelingen ook een duidelijke 'christologie' bijbracht. De gestelde vraag laat dus gebrek aan feitelijk inzicht zien.

En wie anno vandaag zal aan Jezus voorschrijven wat hij anno 30 had moeten zeggen? Moest Hij opkomen voor de zeehondjes en voor belastinghervormingen? Wat een wonderlijk verwijt dat hij niet onze politieke

en maatschappelijke doelen van de 21ste eeuw verkondigde.

Jezus heeft geen honger of dorst, Hij slaapt nooit, heeft geen seks, kent geen stoelgang, en lacht niet. Er worden wonderen aan hem toegeschreven en woorden in zijn mond gelegd. Is de zoektocht naar de historiciteit van Jezus niet hopeloos?

We lezen van Jezus dat Hij honger en dorst had, en dat Hij at en dronk, dus de vraagsteller kent de verhalen niet goed. En lees eens een serieuze biografie over een bekende persoon. Lezen we dat hij naar het toilet gaat, seks heeft, lacht? En waarom zou ik de wonderen en woorden van Jezus niet serieus nemen? Ik heb daar geen reden voor en houd dus een behoorlijk stevige Jezus over. De historische Jezus, de Jezus zoals hij ons wordt gepresenteerd door de eerste kerk.

Heeft de kerk Jezus niet veel te westers voorgesteld? Hij is toch oosters?

Was Jezus oosters? Misschien vanuit een westers standpunt. Voor Chinezen was hij westers. Maar de vraag bedoelt natuurlijk te zeggen dat Jezus geen blanke man met blauwe ogen was. En dat is natuurlijk terecht. De bijbelschrijvers stellen Jezus aan ons voor zoals Hij is: een man van joodse afkomst. Wereldwijd hebben kerken de neiging Jezus voor te stellen als iemand uit hun eigen cultuur. Dat doen Chinese christenen, Nigeriaanse christenen, en ja, ook westerse christenen. Wie wenst nou niet dat Jezus 'een van ons' is? Ik vind dit wel mooi, zolang we maar goed blijven

beseffen dat Hij als joods jongetje met lichtbruine huid, en zwart haar werd geboren.

Waarom schreef Jezus zelf niks?

Jezus was een joodse leraar. Die schreven geen autobiografieën maar onderwezen volgelingen mondeling. Zo zat die samenleving in elkaar. We weten alleen dat Jezus een keer in het zand schreef; als methode bleek dat niet geschikt voor kennisoverdracht op lange termijn.

Waar was Jezus tussen zijn 18 en 30ste jaar?

We weten het niet. Ik vermoed thuis bij zijn ouders.

In welk jaar is Jezus geboren? Er zijn verschillende versies die meer dan 10 jaar verschil aanduiden?

Ergens rond het jaar nul. Mijn huishoudster in Cairo ontdekte een paar jaar geleden dat ze twee jaar jonger was dan ze altijd dacht. Niet elke samenleving heeft een fixatie op verjaardagen of geboortejaren. Bovendien, dat we na 2000 jaar en veel geklungel met de jaartelling niet exact weten in welk jaar iets gebeurde, ontkracht daarmee de werkelijkheid van de gebeurtenis niet.

Vraag 25 Jezus in de evangeliën

Waarom herkenden de meeste joden in Jezus niet de aangekondigde Messias?

Laten we deze misvatting maar eens uit de weg helpen. Opvallend is juist, dat heel veel joden *wel* geloofden dat Jezus de beloofde Messias was. In het boek Handelingen lezen we dat Hij door tienduizenden joden als zodanig werd erkend. Tijdens en kort na de pinksterdag kwamen tienduizenden tot geloof in Jezus. Dit was weken, hooguit maanden na de dood en opstanding van Jezus. De Vroege Kerk, verspreid door het hele Romeinse Rijk, bestond voor een groot deel uit joden.

Dat veel joden toch niet in Hem geloofden kan zoveel verschillende redenen hebben. De joodse theologen hadden het volk een scheef beeld van de Messias bijgebracht; men was zeker dat de Messias zou komen om de Romeinen te verjagen en om Israël tot een machtige, gezegende natie te maken. En veel joden hadden geen interesse in religie, dus ook niet in Jezus. En bovendien, geloven dat Hij de Messias was had ook bar pijnlijke kanten; je kon door de joodse leiders worden vervolgd bijvoorbeeld. En dan, je moest Hem dan ook nog willen gehoorzamen. Niet altijd makkelijk.

Waarom vervloekte Jezus een vijgenboom die buiten het normale seizoen geen vrucht droeg?

Inderdaad, een vreemd verhaal. Misschien deed Jezus dit om aan zijn leerlingen te laten zien hoe belangrijk

het is dat ze met hun leven vrucht dragen voor God, of ze dat nu gelegen komt of niet? Maar het is niet duidelijk; ik vermoed dat de lezers in de tijd van Jezus beter doorhadden wat de essentie van deze gebeurtenis was. Mij lijkt het in elk geval te ontgaan.

De wijzen uit het oosten die Jezus opzochten na zijn geboorte, waren astrologen (Matteüs 2:1-2). Astrologie wordt ten strengste verboden in de bijbel. Zou God zulke mensen via astrologie naar Jezus hebben geleid?

Ja, dat deed God, zo lijkt het. Hij bemoeit zich met de grootste booswichten en past zich soms aan hun denkstijl aan om ze een stapje vooruit te helpen. Dat is contextuele communicatie. Daar ben ik Hem dankbaar voor. Ik hoef niet eerst te worden zoals Hij is; Hij openbaart zich aan mensen op een manier die bij ze past. Daarna begint het proces van verandering. Ik zou teleurgesteld zijn als die astrologen na hun terugkeer naar huis nog steeds geloofden dat de sterren hun leven bepaalden.

De Heilige Geest zorgde voor de bevruchting van Maria. De rol van de vader was dus uitgespeeld. Maar hoe kan Jezus dan een nakomeling van David zijn?

Dat Jezus Zoon van David is, welaan, Hij had ook een moeder he? Was Maria van de stam van David? In de aankondiging door de engel aan Maria zegt die engel dat Jezus de troon 'van zijn vader David' zal erven, en

in Hebrëeën 7:14 wordt expliciet gezegd dat Jezus uit de stam van Juda was.

Bovendien, de burenen van Jezus hadden wel degelijk de indruk dat dit jochie een zoon van Jozef was. Hij had Jezus gewoon als zijn kind geregistreerd. Dus er was niets discutabel aan de titel Zoon van David voor Jezus.

Hoe kun je een volkstelling houden die plaatsvindt onder het bewind van Quirinus, als er geen burgerlijke stand is. Wat is het nut om terug te gaan naar de plaats waar je voorouders vandaan kwamen in een land dat permanent in een toestand van oorlog verkeerd. Is het kerstverhaal trouwens geloofwaardig?

Waarom een volkstelling nuttig kan zijn als je geen burgerlijke stand hebt? Misschien om te weten hoeveel mensen er in je koninkrijkje wonen? Hoeveel belasting je dus mag eisen van de bestuurders van een regio? Want op de basis van het verpachten van het recht op het innen van belastingen werd in het Romeinse Rijk de belastingdienst geregeld. Overheden die belasting willen vangen, gebruiken soms de meest doortrapte trucs, tot aan een volkstelling toe.

Israël was bezet gebied maar niet permanent in staat van oorlog. Terug moeten naar de plaats van de voorouders is niet vreemd in een land zonder burgerlijke stand maar waar families zich verwant voelen met een bepaald stuk land. Als in onze ogen deze zaak niet logisch is, wil dit nog niet zeggen

dat het niet werkelijk zo gebeurd is. Het feit dat de Romeinen dingen deden die ons niet logisch lijken is toch niet vreemd? Dictators doe zo vaak wonderlijke zaken die niet te rechtvaardigen lijken.

Ja, het kerstverhaal is moeilijk te geloven, maar toch doe ik het. De direct betrokkenen en de mensen die de betrokkenen kenden, waren nog in leven toen de kerstverhalen door Matteüs en Lukas werden gepubliceerd. Er kon worden geverifieerd. Lukas maakt duidelijk gebruik van oudere bronnen die teruggaan op een tijd die nog dichter bij de echte gebeurtenissen waren ontstaan.

Jezus sprak over de Adam en Eva, de Zondvloed, de Exodus. Geloofde Hij dus in mythen en was Hij blijkbaar onvolmaakt?

Jezus heeft het over de boodschap van de joodse Schriften, niet over de interpretatie van historische gebeurtenissen. Dat was hier niet aan de orde. Overigens denk ik dat hij inderdaad uitging van de historiciteit van de verhalen en dat doe ik dus ook. En je zou zelfs een boom kunnen opzetten over de vraag of iemand die in mythen gelooft, derhalve onvolmaakt is.

Vraag 26 Jezus en geweld

Waarom ging Jezus tekeer met een gesel tegen de verkopers in de tempel? Waarom keerde Hij niet zijn andere wang toe, conform zijn eerdere uitspraken? Hield hij zich niet aan zijn eigen ethiek?

Is het erg om boos te zijn? Jezus was ziedend dat de joden van de tempel een zakelijk centrum hadden gemaakt, en dan wel speciaal in het gedeelte dat eigenlijk voor buitenlanders bedoeld was. Jezus kwam op voor de eer van God, zijn Vader, en voor de rechten van die buitenlanders om op een eerbiedwaardige manier in de tempel God te ontmoeten. Wat is er mis met heel boos zijn als een situatie heel ernstig is?

De andere wang toekeren heeft niets te maken met deze kwestie; dat gaat over vreedzaam handelen als iemand je tot een gevecht uitdaagt. Als mensen moeten we een vreedzame levensstijl hebben. Dat betekent niet dat we in geval van schrijnend onrecht niet heel boos zouden moeten worden.

Het kan toch niet, dat Jezus met een zweepje al die kooplui van het tempelplein verdreef? Dat is toch onvoorstelbaar?

En omdat dit onvoorstelbaar lijkt, is het dus onwaar? Wie dit als criterium hanteert, zal veel uit de geschiedenisboekjes moeten schrappen. De wereld is vol eigenaardigheden. Trouwens, misschien appelleerde Jezus met zijn actie tegen die handel in de tempel wel aan al veel langer bestaande negatieve

gevoelens over dat zakendoen in de tempel? Misschien kreeg hij veel hulp van anderen? Misschien waren de kooplui zelf ook overtuigd dat wat ze deden eigenlijk niet goed was? We weten het gewoon niet, maar dat wil niet zeggen dat dit niet zo kan zijn gebeurd.

In Matteüs staat dat Jezus niet gekomen is om vrede te brengen maar het zwaard; in Lukas staat dat allen die naar het zwaard grijpen ook door het zwaard zullen omkomen. Spreekt Jezus zichzelf tegen?

We zeggen allemaal wel dingen die op het eerste gezicht tegenstrijdig lijken maar dat in het geheel niet zijn. In die eerste uitspraak heeft Jezus het erover dat mensen negatief op zijn boodschap zullen reageren, en dat het voor zijn volgelingen dus problemen zal opleveren, zelfs binnen hun families. En ja, zijn boodschap brengt onenigheid en scheiding tussen mensen. Zijn leerlingen moeten erop rekenen dat het zwaard hun deel zal worden. Bijna alle discipelen van Jezus zijn gedood. De eerste van hen was zijn bloedeigen neef Jakobus, die met het zwaard ter dood werd gebracht door Herodes Antipas. (zie Handelingen 12)

De tweede uitspraak van Jezus gaat erover dat wie hem volgen, mensen van vrede moeten zijn. Hij waarschuwt zijn leerlingen met deze twee uitspreken dus, dat ze geweld moeten verwachten maar dat ze daar niet met geweld op mogen reageren. Hadden we

hier als christenen maar wat beter naar geluisterd, dan had ik misschien deze vragen van eerwaarde atheïsten niet hoeven beantwoorden.

Vraag 27 Mythen over Jezus

Over zoveel religieuze leiders bestaan mythen rond hun geboorte. Waarom zouden we die verwerpen en die van Jezus geloven?

Vergelijk ze maar eens en je ziet een groot kwalitatief onderscheid. Het belangrijkste onderscheid is wel dit: het verhaal van Jezus pretendeert historisch te zijn en volgt helemaal niet het literaire genre van de mythe. Lees nog eens in de evangeliën hoe de geboorte van Jezus wordt verhaald: niet als vaag verhaal in een vaag verleden maar als een concreet evenement op een concrete plaats, met data, plaatsaanduidingen, met veel persoonsnamen, en heel veel getuigen. Het verhaal van Jezus schreeuwt om historische verificatie.

Toen de geboorteverhalen van Jezus werden doorverteld en opgeschreven waren heel veel mensen die in de verhalen worden genoemd, nog in leven. De eerste generatie christenen kon de zaak vrij makkelijk verifiëren. Met dat historische zelfvertrouwen ontstond de Vroege Kerk van volgelingen van Jezus.

Matteüs zegt (4: 8) dat Jezus vanaf een hoge berg alle koninkrijken van de wereld zag. Moest Matteüs een lesje aardrijkskunde hebben?

De lezers van Matteüs waren niet van gisteren. Ze begrepen ook in de eerste eeuw al dat er geen bergen zo hoog zijn dat je de hele wereld kan zien. Dat hadden ze ook wel door, want dan zouden ze zelf van elke

plaats waar ze verbleven, diezelfde berg moeten kunnen zien.

De vraag toont minachting voor Matteüs en de eerste volgelingen van Jezus. Die wisten allemaal dat hij deze omschrijving niet letterlijk bedoelde. Waar het om ging was dat Jezus werd verleid om een wereldse leider te worden. Dit is geen lesje in geografie. Dit soort litteralisme ben ik zelfs onder de meest radicale christenfundamentalisten niet tegengekomen. Dat critici van het christelijk geloof zo'n verhaal wel zo lezen, zegt iets over hun onbegrip voor literaire genres en dat we teksten van 2000 jaar geleden niet moeten lezen met de criteria van vandaag.

Vraag 28 Wonderen van Jezus

In de oudheid gingen er over allerlei goden en godenzonen soortgelijke verhalen als over Jezus; neem nou de verhalen van Mithras. Is het verhaal van Jezus niet gewoon verzonnen, overgenomen uit andere religies?

In het Romeinse rijk werden veel zogenaamde mysteriegodsdiensten populair in de eeuwen na het begin van het christendom. Die doorgaans extatische religies waren in hun geloofsinhoud lichtjaren verwijderd van het christendom. Het grote verschil is dat het christelijk geloof historisch is; die mysteriegodsdiensten hebben meer van onze moderne *new age* overtuigingen.

Met moderne beschrijvingen van die mysteriegodsdiensten moet je bovendien erg uitkijken; nogal wat schrijvers vinden het leuk om ze zo te beschrijven dat de indruk wordt gewekt dat het christelijk geloof eigenlijk niets anders is dan zo'n mysteriegodsdienst. Dat idee vatte post in de 19de eeuw maar is wetenschappelijk al lang van de tafel geveegd. Het is zelfs de vraag of die mysteriegodsdiensten niet het een en ander aan het christelijk geloof hebben ontleend.

In alle religies komen wonderen voor zoals Jezus deed. En waarom werden die niet eerder opgetekend, en waarom hebben de vier evangeliën ze niet allemaal genoteerd?

Ten eerste, dat wonderen worden gemeld in andere religies diskwalificeert ze niet in de christelijke religie. Dit is een schijnargument tegen de historiciteit van de wonderen bij Jezus. Dat over de hele wereld politieke partijen bestaan, is geen argument om te zeggen dat de partijen in Nederland dus niet 'echt' zijn.

Ten tweede, dat het oudste evangelie, Markus, niet alle wonderen van Jezus beschrijft, diskwalificeert de latere schrijvers niet als die ook andere wonderen beschrijven. Wat een vreemd argument. Jezus heeft nog veel meer wonderen gedaan dan die zijn beschreven, zegt Johannes aan het eind van zijn evangelie; de schrijvers waren redacteuren die om papier te sparen en met bepaalde theologische criteria hun selectie maakten. De vier evangelisten beschreven de wonderen die bij hun doelstelling pasten, en niet alles wat ze hoorden of hadden meegemaakt. De vier evangeliën zijn geen zondagsschoolverhalen maar theologisch geredigeerde boekjes.

Vraag 29 Kruisiging en opstanding

Volgens de evangeliën preekte Jezus in het openbaar in Jeruzalem. Waarom moest Judas Hem dan aanwijzen bij zijn arrestatie?

Jezus preekte niet veel in het openbaar in Jeruzalem; Hij was veel vaker buiten de stad te vinden. En al zou Jezus veel hebben gepreekt in Jeruzalem, het ging wel om een stad met honderdduizenden mensen. Hoeveel van hen hadden Hem persoonlijk zien spreken? Hoevelen herkenden hem?

Bovendien, Jezus werd door Romeinse soldaten gearresteerd. Die hadden niet de gewoonte zich op te houden op plaatsen waar Jezus preekte. Ze hadden misschien van hem gehoord, maar Hem vast nog nooit gezien. Waren die soldaten trouwens lang in Judea gelegerd?

Hoe kan Thomas Jezus na diens opstanding aanraken?

Jezus had een lichaam dat kon worden aangeraakt; dat blijkt uit de verhalen van ooggetuigen. Jezus at ook na zijn opstanding. En tegelijk, zijn lichaam was zodanig anders dan het onze dat we dit niet goed begrijpen. Hij hoefde een deur niet open te doen om ergens binnen te komen. Maar dit niet kunnen begrijpen maakt het nog niet onwaar.

Thomas was van de gebeurtenis in ieder geval zodanig onder de indruk dat hij geloofde dat Jezus uit de

dood was opgestaan. Hij is als verkondiger van het Goede Nieuws uiteindelijk in India terecht gekomen. Als het verhaal over hoe hij Jezus aanraakte onjuist was geweest, had hij dat vast wel even rechtgezet; er waren bovendien veel getuigen aanwezig die ook een toppositie in de kerk kregen. Die hielden ook collectief hun mond over dit leugentje over Thomas die Jezus zou hebben aangeraakt? Ik denk dat dit onwaarschijnlijk is en ga er dus maar van uit dat de beschrijving klopt.

Het lichaamsgewicht van een gekruisigde is te groot om aan spijkers door handen en voeten te hangen. Dat kan niet. Klopt het verhaal dus wel?

Weet je hoe het kruis eruit zag? Weet je waar de spijkers erin gingen? Weet je of Jezus armen aan de dwarslat waren vastgebonden? Of zijn voeten ergens op rusten? En vergeet de getuigen niet. Die zagen dat Jezus aan een kruis werd getimmerd.

In die tijd werden gekruisigden meestal in massagraven gegooid; is Jezus de uitzondering?

Als Jezus geen uitzondering was zouden we er nu, 2000 jaar later, niet over spreken. Om te voorkomen dat Jezus' lijk zou blijven hangen om een paar dagen later te worden meegenomen door de lijkpikkers, vroegen de volgelingen van Jezus om diens lichaam; Hij werd in een graf gelegd.

Wat de volgelingen van Jezus toen precies deden, werd verkondigd en later opgeschreven toen er in Jeruzalem en elders nog heel veel getuigen in leven waren. Men

kon de verhalen meteen verifiëren. Het graf was van Jozef van Arimathea, een bekende rijke Jood. Hoe makkelijk was dit alles te controleren.

Hoe kan iemand aan een kruis zeven teksten uit Psalm 22 citeren?

Ik moet er niet aan denken, maar mensen in doodsnoed kunnen veel. Op het slagveld kunnen soldaten die liggen te sterven het Onze Vader opzeggen en groeten doen aan hun vriendin. Waarom zou Jezus niet flarden uit een Psalm die hij als jood goed kende, kunnen citeren terwijl Hij langzaam stierf? Dat stervensproces duurde een paar uur.

Hoe kunnen christenen het hebben over de Vaderliefde van God, als Hij zijn eigen zoon laat kruisigen?

Christenen geloven dat God een Drie-eenheid is. Het was God die Zelf besloot mens te worden en lijden te ondergaan. In de Zoon leed de Vader evengoed.

Ben ik een slechte vader als ik mijn dochter toesta haar nier af te staan zodat mijn andere dochter voortleeft? Jezus overleefde de ellende, en heeft door zijn actie velen tot zijn 'broers en zussen' en tot kinderen van zijn Vader gemaakt. Daar neem ik nederig mijn petje voor af.

Maakt dit het verhaal van God die zijn Zoon offerde 'begrijpelijk' of 'normaal'? Nee, het verhaal is zo bizar dat een mens het niet zou verzinnen. Maar aangezien

Jezus zelf vrijwillig dit lot ondergang omwille van mij, ben ik Hem eeuwig dankbaar.

Bij de opstanding van Jezus lezen we dat ook een aantal andere mensen uit hun graven tevoorschijn kwamen. Wat moeten we hier van denken? Waarom schrijft niemand anders daarover?

Ja, een bijzonder vreemd verhaal. Ik weet niet zeker wat ik er mee aan moet. Ik kan me voorstellen dat deze beschrijving onderdeel was van Matteüs' theologische poging om de opstanding van Jezus in een eschatologisch licht te plaatsen. Misschien dacht hij aan een profetie in Zacharia over de Messias die 'met zijn heiligen' in Jeruzalem zou komen? Dat is wat speculatief, maar ik denk dat dit wel eens zou kunnen kloppen.

Dat het om een theologische compositie gaat wil overigens niet zeggen dat de beschrijving door Matteüs' historisch onjuist was. Matteüs is niet zo lang na dato geschreven en verspreid dat mensen niet konden natrekken of dit wel klopte, dit vreemde verhaal.

Waarom schrijft alleen Johannes over de opstanding van Lazarus?

Dat is niet vreemd. De vier evangelisten beschreven niet de meeste spectaculaire gebeurtenissen ten aanzien van Jezus, maar ze hadden een theologisch kader voor de selectie van hun verhalen. Ik zie hier geen probleem. Sterker, stel je voor dat de

evangelieschrijvers hadden geprobeerd hun verhalen te harmoniseren, dan zouden we met recht kunnen zeggen dat de historische betrouwbaarheid niet groot was. De verschillen, ja, zelfs de kleine tegenstellingen, maken de beschrijvingen eerder betrouwbaar dan onbetrouwbaar.

Vraag 30 Hemelvaart

Jezus steeg ten hemel en verdween achter de wolken. Is de hemel dus boven ons?

Ja, de koers was omhoog, maar daarna onttrok een wolk Jezus aan hun ogen. Is de hemel dus boven de aarde en de hel eronder? Nee, zo stel ik me dat natuurlijk niet voor. Maar hoe had Jezus dan moeten verdwijnen? Die discipelen zouden raar hebben opgekeken als Jezus in de grond verdween. Of gewoon gewandelde. Neen, de hemel is niet boven en Jezus verdween ook niet achter de sterren. Hij was niet langer zichtbaar maar verdween in een wolk. Dat is alles wat we erover lezen.

Lukas beschrijft deze gebeurtenis als historische werkelijkheid. Zo is het gebeurd, schrijft hij, en niet anders. Hij noemt daarbij tientallen getuigen die deze hemelvaart voor hun eigen ogen zagen gebeuren. Dat zijn dezelfde mensen die de hoofdrolspelers zijn in het boek Handelingen dat Lukas schreef over de lotgevallen van de discipelen van Jezus. Lukas zelf reisde grote afstanden met deze volgelingen van Jezus mee, door het hele Romeinse rijk. Hij kende de ooggetuigen persoonlijk.

Zouden die ooggetuigen massaal tegen Lukas hebben gelogen? Als Lukas er een potje van maakte met zijn beschrijving, zouden die volgelingen van Jezus hem geen mores hebben geleerd? Zouden er geen tegenstemmen zijn opgegaan en boekjes

geschreven door de Joodse en Romeinse leiders om de onwaarheden aan het licht te brengen? Zou het christelijk geloof, vertrapt en verdrukt, zich zo snel door Israël en de wereld hebben verspreid als de stichters zich bewust waren van hun eigen leugens? Zouden ze zich dan hebben laten stenigen, geselen en doden door de Romeinen?

Mijn conclusie: de evangeliën en de brieven van het Nieuwe Testament doen ons een betrouwbaar verslag van wat de schrijvers en hun bronnen voor hun eigen ogen hebben zien gebeuren. Dat geldt ook voor de hemelvaart.

Vraag 31 De wederkomst

Jezus vertelde aan zijn leerlingen dat velen van hen zijn wederkomt nog mee zouden maken. Kwam Hij zijn beloften niet na?

Volgens mij gingen veel van de eindtijdvoorspellingen van Jezus vooral over zijn oordelende komst naar Jeruzalem in het jaar 70. De eerste generatie gelovigen maakte dit nog mee. Wat Jezus in de evangeliën (bijvoorbeeld in Mattëus 24) aan tekenen van zijn komst voorspelde, werd in het jaar 70 na Christus zichtbaar in en om Jeruzalem.

De taal die Jezus gebruikte voor zijn oordeelsaankondiging over Jeruzalem was de verbondstaal van het Oude Testament. Hij gebruikte de eschatologische taal die in de twee eeuwen daarvoor populair was geworden. Opvallend is dat de geheel niet christelijke maar Joodse historicus Josephus, die deze verwoesting van Jeruzalem zelf meemaakte, dit gebeuren in dezelfde eschatologische taal beschreef in zijn boek over de val van Jeruzalem.

En inderdaad, we wachten nog op de vernieuwing van de aarde en de hemel. Jongens, wat duurt dat lang. Maar waarom zou ik ongeduldig zijn, ik geniet nog enorm van het leven zoals dat nu is. Helaas is de wereld vol mensen die minder gelukkig zijn. Veel mensen op onze aarde zonder goede gezondheidszorg en in de druk door aanhangers van andere godsdiensten verlangen sterk naar de wederkomst van hun Heer. Voor hun hoop ik dat dit snel gaat gebeuren.

Vraag 32 Paulus als boosdoener

Paulus heeft brieven geschreven, waarvan een aantal (die aan Timotheus en Titus) als onecht worden beschouwd. Is het Nieuwe Testament dus onbetrouwbaar?

Wetenschappers worden geprezen als ze met iets nieuws op de proppen komen. Dus komen ook theologen telkens weet met nieuwe ideeën. Hoewel hun stellingen lang niet altijd standhouden, blijven ze vaak wel doorsudderen. Er is geen doorslaggevende reden om de genoemde brieven in het Nieuwe Testament niet als authentiek te beschouwen. Er zijn veel redenen om dat wel te doen. Laat je niet inpakken door de onterechte zekerheid van de critici.

Als de oude kerk deze brieven erkende als brieven van Paulus, hoe zouden moderne wetenschappers dan met stelligheid kunnen beweren dat iedereen zich vergist heeft? Bovendien zijn de interne kenmerken van deze brieven duidelijk Paulinisch. Het gaat om latere brieven van hem, met wat stijlverschillen. Zijn de brieven die ik vandaag schrijf ook niet behoorlijk anders dan die van 20 jaar geleden?

De naam Judas ontbreekt in Paulus brieven, heeft die wel geleefd?

Paulus noemt ook zijn moeder niet. Hij had dus geen moeder?

Paulus heeft geen enkel evangelie gelezen, wat wist hij nou eigenlijk van Jezus?

We kunnen dat niet met zekerheid zeggen; Markus wordt vaak al in het jaar 50 gedateerd; als dat klopt heeft Paulus dat evangelie vast wel gelezen. Matteüs en Lukas worden vaak wat later gedateerd en Johannes al helemaal. Die drie evangeliën zijn wellicht na de dood van Paulus pas aan het papier toevertrouwd.

Dit wil niet zeggen dat Paulus allerlei verhalen niet kende. Want elke theoloog en kerkhistoricus neemt aan dat de vier evangeliën die nu in de bijbel zijn gebundeld, mede op basis van bestaande mondelinge en schriftelijke bronnen zijn samengesteld.

Paulus zette zich af tegen filosofen. Was hij een cultuurhater?

Dit is onzin; Paulus citeert soms filosofen met instemming, om zijn argumenten kracht bij te zetten. Hij verzet zich alleen tegen de Sofisten. Dat waren filosofen die meer aandacht besteedden aan de vorm van hun retoriek dan aan wezenlijke inhoud. En hij verzet zich alleen tegen hen omdat critici in de Vroege Kerk hem verweten dat hij niet zulke mooi opgebouwde toespraken hield als die Sofisten.

Over de hemelvaart wordt door Paulus niet gesproken, dus is dat wel echt gebeurd?

Over de hemelvaart wordt klip en klaar gesproken door Paulus. Ik noem alleen Efeziërs 4:8-9 en Filippenzen 2:9. En verder is de suggestie van de hemelvaart overal

aanwezig waar Paulus erover spreekt dat Christus bij God is.

Waarom negeerde Paulus de historische Jezus?

Wat een zalige cirkelredenering. Ja, inderdaad, Paulus negeerde de historische Jezus zoals geconstrueerd in de 20ste eeuw. Maar de werkelijke Jezus kende hij en verkondigde hij.

Waarom schrijft Paulus niets over zijn wonderlijke bekering.

Dat deed hij wel, bijvoorbeeld in Galaten 1. En bovendien, wat wil die vraag zeggen? Dat Lukas in het boek Handelingen onjuiste zaken beschreef? Lukas reisde veel met Paulus en hoorde de verhalen uit diens eigen mond.

Paulus noemt in 1 Corintiërs 15 wel het aantal van 500 ooggetuigen van de opstanding van Jezus, maar hij noemt niemand bij name. Waren die getuigen er dus wel?

Als ik zeg dat ik met 40.000 mensen in een voetbalstadion zat, is het dan onwaar of ongeloofwaardig als ik er niet een paar bij name noem? Overigens, Paulus had er natuurlijk genoeg kunnen noemen. Maar waarom zou hij dat doen? Iedereen in de jonge kerken waar Paulus kwam of waarmee hij correspondeerde, kende wel wat namen van zulke ooggetuigen. Een deel van hen, zoals Petrus, reisde heel wat af om de boodschap van de opstanding van Jezus te verkondigen.

Paulus schreef vooral aan joden die in Christus geloofden in die Corinthische kerk, en die konden voortreffelijk controleren wat Paulus beweerde; ze hadden allemaal familie in Israël en velen hadden de gewoonte om jaarlijks naar Jeruzalem te gaan voor hun feesten.

Paulus heeft zijn informatie uit visioenen (Galaten 1) en noemt God als zijn getuige. Heeft hij dus zelf zijn boodschap verzonnen?

Hij heeft *enige* informatie uit visioenen; het gaat hierbij om de theologische interpretatie van de feiten die hem door ooggetuigen waren verteld. Zijn meest informatie had hij van die ooggetuigen. Paulus vervolgde de zeer Vroege Kerk en kende dus hun verhalen. Na zijn bekering sprak hij vaak met die ooggetuigen. Zie bijvoorbeeld Galaten 1-2 en het boek Handelingen. Paulus controleerde dus bij de joods-christelijke leiders van Jeruzalem of zijn boodschap wel klopte, en die mensen waren het met hem eens. Suggesteren dat hij zelf een eigen boodschap over Jezus verzoon, is dus a-historisch en neemt de bestaande bronnen niet serieus.

Een oppervlakkige diagnose van Paulus' bekeringsverhaal vertoont het beeld van een epilepticus. Is hij wel een betrouwbare kerkleider?

Eerst wordt door onze atheïstische vrienden twijfel gezaaid aan het bekeringsverhaal van Paulus omdat hij er zelf niet over zou hebben geschreven (wat hij overigens wel deed), maar kunnen ze dan nu

datzelfde verhaal gebruiken om te suggereren dat zijn boodschap over Jezus het gevolg was van zijn epilepsie? Er zit geen consistentie in deze aanval op het christelijk geloof.

Paulus hij werd gestenigd, gezeseld, leed schipbreuk, werd gevangen genomen, en dat ging zo maar door. Wat een zelfhaat. Was hij een masochist?

Dit is een beschrijving die voor wie de brieven van Paulus en diens reisverhalen uit Handelingen kent, ernstig onzorgvuldig overkomt, om het maar vriendelijk te zeggen. Paulus zocht nooit het lijden, en probeerde er vaak genoeg aan te ontsnappen. Maar het verkondigen van de christelijk boodschap was hem meer waard dan zijn eigen gezondheid. Het was liefde voor de waarheid en voor zijn Heer, geen zelfhaat, die hem hiertoe zetten.

Paulus heeft de christelijke geloofsopvattingen zelf ontwikkeld. Had het christendom eigenlijk niet Paulinisme moeten heten?

Veel mensen die Paulus kenden, kwamen tot geloof in de Jezus die hij verkondigde. Diezelfde mensen hadden ook contact met de rondreizende collega's van Paulus, met ooggetuigen van het leven en de dood en opstanding van Jezus. Ze beseften dat al die verkondigers dezelfde boodschap verkondigden. Het ging om de historische Jezus Christus.

Dat de eerste volgelingen van Paulus in de stad Antiochië 'christenen' werden genoemd door hun joodse en heidense omgeving, laat wel zien dat die het beter door hadden dan de vraagsteller alhier.

Vraag 33 De duivel

Als de duivel zo sluw is als christenen denken, dan heeft hij intussen vast wel geleerd hoe hij de strijd tegen God kan winnen?

In het christelijk geloof wordt over een duivel gesproken als de verpersoonlijking van kwaad. Hij wordt in de bijbel wel als sluw voorgesteld maar niet als oppermachtig. Hij is niet een soort slechte god versus de goede God. Christenen zijn geen dualisten.

Waar komt Satan vandaan? Hoe kan je nou geloven dat hij een persoonlijkheid is en dat hij hier op aarde de dienst uitmaakt?

Wie zegt dat de duivel op aarde de dienst uitmaakt? Hij heeft macht, en dat vooral in zoverre mensen hem die macht toekennen door God ongehoorzaam te zijn. Maar het is wel God die de dienst uitmaakt. Dit is een lastig thema, omdat het aan een discussie raakt die ik eerder noemde, namelijk die van de almacht van God en de vrijheid van de mens.

Is het moeilijk te geloven dat het kwaad verpersoonlijkt is in een geestelijk wezen, de duivel? Ik geloof in God als Vader, Zoon en Heilige Geest, en in het bestaan van engelen, en dat mensen die dood gaan voortbestaan in een andere dimensie. Dan valt het me niet zwaar te geloven dat ook het kwaad een gezicht heeft.

Welk geslacht heeft Satan? Aangezien Satan een schepsel is moet hij ofwel seksloos zijn, of anders is hij mannelijk?

Satan is een gevallen engel en engelen hebben geen geslacht.

Hoe kan een schepsel als de duivel die weet heeft van de almacht van God, nou tegen hem in opstand komen?

Om dezelfde reden dat veel mensen ook besluiten dat ze God niet willen gehoorzamen terwijl ze beter zouden moeten weten.

Waarom heeft Satan geen mensen nodig om zijn woord te verspreiden, zoals God? Waarom kan hij wel alles zelf?

God kiest ervoor om gediend te worden door mensen die hem liefhebben. Je zou kunnen zeggen, met Jezus als beste voorbeeld, dat God zich kwetsbaar opstelt.

Wie zegt dat Satan alles zelf kan? Verstandige christenen die hun bijbel en hun theologie kennen, geloven niet in dit soort dualisme. Satan is niet almachtig; hij kan niet alles, hij weet niet alles, hij is niet overal. Hij moet niet teveel eer krijgen.

Vraag 34 Gebed en wonderen

Volgens onderzoek heeft bidden geen positief effect op zieken; soms kan weten dat er voorbede wordt gedaan zelfs een negatief effect hebben. Is bidden dus geen nutteloze bezigheid?

Als mensen nerveus worden als ze weten dat er voor hen wordt gebeden, lijkt het me beter ze dat niet te vertellen – zeker niet als het om hartproblemen gaat. Maar wat voor waarde moeten we aan dit soort onderzoek hechten? God in de hemel lacht. Hij zal zich even door een objectief onderzoek de maat laten nemen

Ik herinner me een vrouw in mijn kerk die een gebroken arm had. Het werd in gips gezet. Ze vroeg om gebed, en haar arm was genezen. We hebben de foto's van voor en na gezien. Belachelijk, ja. Wat moet je met zoiets? In dezelfde tijd overleed een gemeentelid aan kanker, ondanks veel voorbede. Waarom deed God daar niks aan?

Ik heb er geen systeempje voor, maar heb teveel gevallen meegemaakt die onverklaarbaar wonderlijk zijn. Een christen kan leven met een niet-sluitend wereldbeeld en zit niet gevangen in wat wel of niet mogelijk zou zijn volgens ons verstand. Want dat is toch maar heel beperkt.

Opvallend bij genezingswonderen is dat het vaak over vage ziekten gaat die worden genezen en

zelden om het aangroeien van een geamputeerd been. Is dit wel geloofwaardig?

Als een arts je alleen van eczeem kan genezen maar niet van een geamputeerd lichaamsdeel, ben je reuze blij als hij je van eczeem afhelpt. De genezing van eczeem is niet minder echt als een ander lichaamsdeel tegelijk permanent afwezig blijft.

Ik denk dat er veel psychologie aan te pas komt bij gebedsgenezing, vooral als je denkt aan massale bijeenkomsten. Fijn voor wie daardoor beter wordt, maar geen bewijs dat God gebed beantwoordt natuurlijk. Dus ik heb hier een wat vriendelijk-kritische houding. En zelfs echt wonderlijke lichamelijke genezingen zullen een ongelovige niet bewijzen dat er een God is.

Ik weet niet of ik het feit dat God doorgaans meer psychische ziekten geneest dan dat hij ledematen doet aangroeien, moet zien als ondermijning van mijn geloof. Lukas beschrijft in Handelingen hoe door toedoen van het gebed van Paulus soms mensen genezen; Paulus zelf beschrijft dat hij een permanente ziekte heeft, een 'doorn in het vlees'. We kunnen gebed en genezingswonderen niet in een denksysteem vatten, want het gaat tenslotte om God die zich niet laat opsluiten.

Bij een ernstig busongeval komen 15 mensen om het leven. Gelukkig overleeft een oude dame de ramp. 'Een wonder', wordt geroepen. Maar wat zeg je dan

over de 15 die dood zijn?

De overige 15 zijn dood, daar kan je de families hooguit troost en kracht toewensen. Maar wie zelf net aan de dood ontsnapt heeft toch het volle recht om God te danken? Wat is daar mis mee? Ik weet niet waarom God niet ingreep om de 15 anderen te redden, maar dat doet niks af aan de wonderlijkheid van het overleven van die ene.

Iedereen kan een paranormale religieuze ervaring zeggen te hebben. Maar is dat een objectief criterium voor een ander om dus het christendom geloofwaardig te achten?

Nee natuurlijk. Ik doe niks met paranormale religieuze ervaringen van anderen. Wat moet ik er mee? En ook mijn eigen religieuze ervaringen bewijzen niets. Ze zijn een combinatie van wat ik denk, voel, wil. Een hoop chemie. Het gaat in het christelijk geloof dan ook niet om onze ervaringen, maar om geloofsvertrouwen in God.

Iedereen die denkt dat hij of zij het bovennatuurlijke kan bewijzen kan bij de James Randi Educational Foundation miljoen dollar winnen. Het is nog nooit iemand gelukt om ook maar de schijn te wekken dat er meer is tussen hemel en aarde. Blijkbaar is het bovennatuurlijke slechts een fictie?

Flauwe grap, zo'n instituut. Ik kan atheïsten miljoen euro bieden als ze het niet-zijn van God kunnen bewijzen. Op basis van mijn criteria uiteraard. Dat is precies wat dit instituut doet. Eerst definieer je als

secularist wat natuurlijk en bovennatuurlijk is, met uiteraard een scherpe scheidslijn. En dan accepteer je alleen die onderzoeksmethodes die bij seculiere exacte wetenschappen horen en die dus per definitie de bovennatuur buitensluiten. Wat een verbazing vervolgens, met die natuurlijke bewijsmethodes kan je het bovennatuurlijk niet bewijzen. Het is lastig de kleur van een roos te bewijzen als je alleen in termen van reuk en geur mag spreken.

Vraag 35 Andere religies

Waarom zijn veel christenen zich niet bewust van de inbreng van voor-christelijke rituelen en gebruiken in hun geloof?

Er zijn wereldwijd ruim 2 miljard christenen. Die zijn gemiddeld net zo slim of dom als alle andere mensen op aarde, zal blijken als hiernaar wetenschappelijk onderzoek wordt gedaan. Er zijn dus veel onnozele en onwetende christenen, net zo goed als er veel minder begaafde atheïsten bestaan.

De meeste goed-opgeleide christenen, en zeker hun leiders die theologie hebben gestudeerd, zijn zich zeer goed bewust dat toen het christelijk geloof in hun land wortel schoot, een proces van acculturatie plaatsvond. Dat was prachtig: zo schoot het evangelie wortel in heidense grond. Wat is er bijvoorbeeld mis met kerst vieren op een dag die oorspronkelijk gewijd was aan een afgod? (Als dat zo zou zijn) Het onderstreept dat Jezus Christus de overwinnaar is over de vroegere goden. Zo werd dat toen beleefd, en zo zijn er leuke Germaanse en andere gewoontes blijven bestaan. Die overigens helemaal niets met de inhoud van mijn geloof te maken hebben.

Als er zoveel religies zijn, waarvan de beoefenaars allemaal overtuigd zijn van hun gelijk, waarom weet jij zo zeker dat jouw religie de ware is?

Dat mensen uit een veelheid van levensovertuigingen een keus maken is op zich niet zo vreemd. Hetzelfde

geldt voor onze politieke overtuigingen. Te midden van 20 politieke partijen die allemaal heel andere oplossingen voor maatschappelijke problemen aandragen, kunnen we toch met een forse mate van overtuiging een keus maken? We vinden het niet vreemd voor de ene en tegen de andere partij te kiezen.

Kiezen tussen religies is niet zo ingewikkeld als mensen soms denken. De verschillen tussen die godsdiensten zijn formidabel groot. Hoeveel zijn er die je serieus zou kunnen noemen? Hebben de mensen die suggereren dat het moeilijk kiezen is, ooit wel eens serieus naar de overtuigingen van die religies gekeken? Heb je wel eens gekeken naar de interne consistentie van wat ze geloven? Naar de uitwerking ervan op de aanhangers? Naar de invloed op de samenleving?

Wie is vergelijkbaar met Jezus Christus? Het christelijk geloof gaat over iemand waarvan wordt beweerd dat Hij doodging in Jeruzalem onder stadhouder Pontius Pilatus en dat Hij drie dagen later weer leefde. De getuigen van zijn opstanding gingen brieven en boekjes schrijven en trokken de wereld in. Het christelijk geloof is een historisch geloof. Lees het Nieuwe Testament en je ziet dat de vraag om verificatie je toeschreeuwt.

De vraag stellen: 'Er zijn zoveel religies, hoe weet je wat de juiste is', lijkt me dus vooral voortkomen aan gebrek aan kennis van de godsdiensten. Wie ze

bestudeert ziet direct de grote verschillen. Ik kan je aanraden die studie te doen, en besluit dan voor jezelf wat je het meest geloofwaardig vindt. Je kunt natuurlijk wierook gaan branden voor een beeld van een olifant, of voor een dikke Boeddha, of een religie adopteren waarvan de oprichter tegelijk acht vrouwen had en die het met kleine meisjes en jongens deed. Je kunt ook geloven dat allerlei leuk gekleurde stenen mysterieuze invloed op je leven hebben. Ik houd het op het geloof dat Jezus verkondigde.

Vraag 36 Evolutie allang bewezen

Waren de schrijvers van de evangeliën creationisten of evolutionisten?

Deze vraag is anachronistisch. Creationisme en evolutionisme zijn moderne pogingen om het ontstaan van de wereld te beschrijven. Dus natuurlijk waren de schrijvers van de evangeliën geen van beide. Dat de schrijvers van de evangeliën geloven dat God de wereld schiep is duidelijk. Dat ze daar geen wetenschappelijke opinies over hadden is ook logisch.

We hebben een staart, kieuwen en een complete vacht als embryo. Bovendien is naar schatting 90% van de oorspronkelijk diersoorten uitgestorven. Een enorme verspilling die verwijst naar een evolutionistisch proces van *trial and error*. Kan je dus wel spreken van 'Intelligent Design'?

Het idee van Intelligent Design staat niet haaks op het idee dat mens en dier zich aanpassen aan hun omgeving. Dat is zelfs vrij intelligent van mens en dier. Maar leg nog eens uit hoe een blind wezen geleidelijk gaat zien. Als het zich langzaam ontwikkelende hart of de lever of de darmen van onze zich langzaam ontwikkelende primate even een paar dagen niet optimaal werken, ontstaat er nooit die aardige menselijke twijfelaar want de primate is direct de pijp uit.

Jawel, dat eeuwige stuitje. En ik kan best zonder mijn kleine teen. En mijn appendix is er al uit. Maar kan

zonder intelligente sturing een zeer complexe balans in een lichaam zich vanzelf aanpassen en wezenlijk veranderen? We gaan dood van hartritmestoornissen en als de lever zijn werk even niet goed doet, ben je de klos. Het is leuk in een theorie te verklaren dat de mensheid zich vanzelf en langzaam heeft ontwikkeld maar hoe is dat in vredesnaam mogelijk zonder sturende hand.

Je moet voor de gedachte dat dit 'vanzelf' of 'door toeval' of door 'milieu' is gebeurd, net zo'n groot geloof hebben als wie gelooft dat achter ons bestaan een God zit. Of eigenlijk nog een veel groter geloof, als je het mij vraagt. De eenvoudigste verklaring is toch de meest voor de hand liggende? Er is een God die hemel en aarde maakte.

Als er sprake is van een 'eerste oorzaak' kan God dan opboksen tegen het begrip probabilistische causaliteit?

Probabilistische causaliteit wil zeggen dat een oorzaak A niet noodzakelijk tot gevolg B leidt, maar dat oorzaak A de mogelijkheid dat B gaat gebeuren, of C, of D, vergroot. Op de details ga ik niet in, ik snap ze toch vast maar half.

Maar of causaliteit nu zus of zo werkt, elke bovennatuurlijke verklaring (God) wint het glansrijk van elke vorm van causaliteit (de relatie tussen oorzaak en gevolg), om de eenvoudige reden dat aan de eerste oorzaak altijd iets vooraf moet gaan.

Tenzij je gelooft in een eeuwig universum (dat dan dus goddelijk is), moet er een moment zijn geweest dat er geen energie en materie bestond. Niets. Religie stelt de vraag: wat ging er vooraf aan dat allereerste moment. Ik zou zeggen, overweeg eens of de christelijke hypothese wel zo vreemd is: Een Schepper-God en een parallel geestelijk universum. Maar dat is natuurlijk de enige hypothese die niet mag, want dan heb je Degene weer binnengehaald die je zo graag bestrijdt. Het christelijk geloof zegt dat de allereerste oorzaak niemand minder is dan God, de Vader van Jezus Christus.

**Ingewikkelde dingen ontstaan uit eenvoudige.
Maakt dit een alomvattende op het geheel
werkende besturing niet overbodig?**

Ingewikkelde dingen ontstaan uit eenvoudige? Zomaar vanzelf? Dit is wat atheïstische evolutionisten voortdurend moeten vooronderstellen om aan God te ontsnappen. Maar het bewijs? Het bewijs dat zonder sturende hand de ingewikkelde kosmos, waarin de samenhang en het evenwicht extreem wankel zijn, zo ingewikkeld is geworden als die nu is, is niet voorhanden. Want dan moet je bewijzen dat die sturende hand er niet is en geloofwaardig maken dat uit een oerexplosie of iets dergelijks extreem complexe structuur en schoonheid vanzelf ontstaat. Zelfs een periode van miljarden jaren maakt dat nog niet geloofwaardig.

Hoe ingewikkeld willen we het maken; alleen wetenschappers die evolutie denkbaar moeten maken zonder die sturende hand kunnen het verzinnen: een wereld die zich vanzelf steeds ingewikkelder maakt; een wereld, waar zo'n complexe samenhang is tussen de afzonderlijke onderdelen, dat als er maar een minimaal klein chromosoompje teveel in het DNA van de huidige wetenschappers had gezeten, ze nu met hun blokkendoos zouden spelen.

Er zijn veel christelijke natuurwetenschappers die het concept van evolutie volmondig accepteren, maar eveneens God als Schepper eren. Want hoe de wereld ook ontwikkelde, het kan niet zonder God die het geheel deed ontstaan en die de ontwikkeling leidde.

De evolutie van de wereld maakt de vooronderstelling van een onzichtbare God onnodig. Waarom nog rekening met hem houden?

Ik ben naast theoloog ook historicus. Vanuit dat vakgebied kan je de vraag stellen: wat is eigenlijk de logische relatie tussen oorzaak en gevolg. Het idee dat wij een historisch of biologisch proces menen te kunnen beschrijven, betekent niet hetzelfde als verklaren hoe een oorzaak tot een bepaald gevolg leidt; dat blijft een diep mysterie. Elke oorzaak kan talloze gevolgen hebben. Een christenhistoricus noemde dit het 'geheim van God in de geschiedenis'.

Waarom de zaken in elkaar zitten zoals ze dat doen, wie weet dat? De wereld is vol mysteriën. Wijzen op

toeval en miljarden jaren heeft volgens mij tot gevolg dat je toeval in combinatie met een lange periode tot een soort nieuwe afgod maakt. Alsof toeval en miljarden jaren samen zouden verklaren wat we in de wereld om ons heen zien.

Natuurlijk blijf ik rekening houden met God. En bovendien, het paradigma van vandaag, het grote raamwerk van onze wetenschappelijke visies op de werkelijkheid, ligt volgens mij over een tijdje weer op de schroothoop. Een wetenschapper die beweert dat onze paradigma's blijvend zijn, leidt aan ernstige kortzichtigheid of hubris.

Veel belangrijker en fundamenteler nog is de vraag hoe wetenschap *überhaupt* een rol zou kunnen spelen om God onnodig te maken. Wetenschap is een door mensen ontwikkelde manier om naar de werkelijkheid te kijken, met daarbij bepaalde aannames. De voornaamste is: wat niet proefondervindelijk kan worden bewezen, mag geen rol spelen. Eerst wordt daarmee alles van waarde in het leven buitenspel gezet in de wetenschap, en daarna zou de wetenschap met zijn eigen methodiek kunnen bewijzen dat niets van waarde echt is?

Ik onderstreep gaarne nog maar eens, dat de meeste zaken in het leven die werkelijk van belang zijn, niets met wetenschap te maken hebben. Wetenschappers die menen dat hun vakgebied kan bepalen of er een God is, lijden aan kortzichtigheid.

Vraag 37 Evolutie en mensbeeld

God schiep de mens naar zijn beeld en gelijkenis. Of maakte hij eigenlijk een soort aapachtigen?

Ik ben geen creationist, maar ook geen evolutionist. Ik respecteer de evolutionistische wetenschappers en snap dat die werken met het paradigma dat de wetenschap in onze tijd bepaalt. Als wetenschappers hebben ze weinig alternatief, denk ik. Maar het staat elke wetenschapper goed als hij of zij ook volmondig erkent dat paradigma's soms dramatisch kantelen. Te denken dat de huidige wetenschap met zijn paradigma's de waarheid in pacht heeft, is ordinaire overmoed.

Creationisten die menen te kunnen bewijzen dat de wereld zo jong is als de optelsom van alle leeftijden van de oudvaders in de bijbel maken mijns inziens de fout dat ze de bijbel als een geschiedenisboek zien naar de normen van de geschiedwetenschap van onze tijd. Genesis 1 is geen wetenschappelijke beschrijving van de schepping maar een gedicht met een boodschap. En gedichten lees je anders dan een kookboek of dan een boek over natuurkunde.

Wie meent de bijbel of God te moeten verdedigen tegen het evolutionisme, leidt aan dezelfde hoogmoed als evolutionisten die menen dat hun wetenschap God feitelijk uitgumt. God laat zich niet uitgummen door moderne wetenschappers, maar Hij heeft ook geen

verdediging nodig door zijn aanhangers. Hij kan het zelf wel af, als Hij God is.

Als God de mens op een evolutionaire manier schiep, zoals sommige christenen menen, waarom is de mens dan zo stuurloos op religieus gebied? Waarom evolueren alle mensen dan niet automatisch tot het christelijk geloof?

De mens als evoluerend wezen, steeds beter en mooier, is niet de klassieke joods-christelijke visie op de mens. Ook niet die van evolutionisten trouwens, als ik het goed begrijp. De joods-christelijke visie is dat er een dramatische cesuur plaatsvond in het mooie verleden. De allereerste mensen maakten er meteen een potje van en de zaak werd er niet beter op.

Het idee dat de wereld, of religie, of christenen, steeds beter worden, is een illusie. De oorlogen van de twintigste eeuw hebben dit liberale westerse 19de eeuwse idee stevig de grond ingeboord. Wie in de 21ste eeuw nog steeds denkt dat de mens langzaam beter wordt, steekt zijn hoofd in het zand. Ook nette Europeanen, toppunt van wetenschappelijke ontwikkeling en beschaving, hebben in de vorige eeuw een stel bloedbaden aangericht vergeleken waarbij Jozua in het Oude Testament een lieverdje is. Wie zijn wij, moderne mensen, dat we God durven aanklagen over oorlogen in het Oude Testament.

De bijbel laat de mens in alle naaktheid zien; hoewel we beter konden weten, zijn we afgoden gaan dienen.

Als het christelijk geloof iets leert over de mens, dan is het dat de mens van nature zich afkeert van de ware eredienst aan God. De mens is inderdaad stuurloos op religieus gebied, hierin zijn atheïsten en christenen het blijkbaar van harte eens.

Vraag 38 Religie en wetenschap op gespannen voet

Religie wordt ontmanteld door de archeologie, tekstkritisch onderzoek en door de natuurwetenschappen. Is er niet een duidelijk trend die wijst op atheïsme?

Ja, in de kleine dunbevolkte westerse wereld zijn traditionele vormen van religie minder populair geworden, maar in de rest van de wereld is geen sprake van sterke afname van religie.

Zeg nu niet dat dit komt omdat de westerse wereld beter ontwikkeld is, want dat zou op een ernstige vorm van zelfoverschatting wijzen. De rest van de wereld is niet achterlijk. En zelfs in de westerse wereld lijkt religie niet uit te roeien. Je moet wel goed kijken om een 'onzichtbare trend die wijst op atheïsme' te zien. Overigens, die woorden klinken mij bijzonder religieus in de oren.

Religieuze emoties hebben een anatomische basis en het is dan ook gemakkelijk om bovennatuurlijke ervaringen op te wekken. Waarom een zoektocht buiten het hoofd als de verschijnselen op deze wijze zijn te verklaren?

Het christelijk geloof is niet gebaseerd op religieuze emoties. Religieuze emoties zijn secundair, en precies wat de term zegt: emoties. Uiteraard zijn die te verklaren op anatomische basis. Dat wil overigens

niet zeggen dat de oorzaak van die emoties een anatomisch basis hebben.

De fysieke reactie van mannen op een leuke vrouw is heel anatomisch verklaarbaar. We weten er alles van. Maar is hiermee bewezen dat die vrouw niet bestaat? En ook de liefde die de man voor die vrouw voelt, is die nou echt alleen een kwestie van chemie? De mens en zijn werkelijkheid zijn veel ingewikkelder dan dan dat ze reduceerbaar zijn tot anatomie en chemie. Ja, als we gaan meten zien we precies dat fysieke aspect, omdat dit nou net het enige meetbare is. Wat onmeetbaar is, wordt per definitie buiten het plaatje gehouden. En dat terwijl juist de onmeetbare zaken als liefde, vrede, vriendschap, trouw, *commitment*, de meest fundamentele zaken in ons bestaan zijn. En ik voeg daar aan toe, ook religie en God zelf horen bij die onmeetbare zaken die wel fundamenteel zijn voor ons bestaan. Niemand kan zonder, en deze zaken tot chemie reduceren, reduceert de mens tot stof. Het feit alleen al dat we als mens over onszelf kunnen nadenken bewijst dat we zoveel meer zijn dan een zak met botten en wat vlees.

'De meest eenvoudige verklaring is de beste', is het door de wetenschap gehanteerde adagium dat ook wel Ockham's Scheermes wordt genoemd. Wat blijft er over van het christelijk geloof als je dit op de religie toepast?

Het was de gelovige Thomas van Aquino die deze regel bedacht, waarmee meteen duidelijk is dat deze

regel beslist niet tot ongelof hoeft te leiden. Aquino had groot gelijk. Ik vermoed overigens dat de regel als zodanig niet zo makkelijk toepasbaar is, want wie bepaalt wat de meest voor de hand liggende verklaring is?

Hoe dan ook, ik ga uit van dezelfde stelregel en dat is precies de reden waarom ik in God geloof. En waarom ik als historicus en theoloog geloof dat de evangeliën, inclusief de verhalen over de opstanding van Jezus, een goede beschrijving zijn van de werkelijkheid. Ervan uitgaan dat die beschrijvingen waarachtig zijn en door de tijdgenoten voor waar werden gehouden, is de meest voor de hand liggende verklaring voor het ontstaan van de Kerk en voor de inhoud en samenhang van de 27 geschriften van het Nieuwe Testament.

Is religie in overeenstemming te brengen met de grondgedachte van elke wetenschapper dat hij dingen toetst en onderzoekt, ook als de uitkomsten tegenvallen?

Wat denken atheïsten toch eigenaardig over christenen. Alsof christenen niet zouden nadenken over de waarheidsvragen ten aanzien van wat ze geloven. Misschien helpt het om eens een theologische bibliotheek te bezoeken om een beetje een indruk te krijgen van de massieve hoeveelheid serieuze studie die wordt verricht. Theologen zijn echt niet van gisteren.

En wat te denken van de talloze natuurwetenschappers die overtuigd christen zijn? Zouden die echt allemaal hun hersens uitschakelen zodra het over hun levensvisie gaat? Denken atheïsten dat ze zelf de enige integere denkers zijn?

Mag ik er op wijzen dat de hele westerse ontwikkeling van wetenschap begon in de middeleeuwen die wij doorgaans duister noemen? En dat alle beoefenaars van wetenschap in God geloofden? Ze hadden aanvankelijk problemen met de Kerk die niet gewend was onafhankelijke denkers de vrijheid te gunnen, maar in dit opzicht hebben de kerken hun houding gelukkig snel aangepast. Maar al die oorspronkelijke wetenschappers van de late middeleeuwen tot aan de Verlichting geloofden in het bestaan van God.

Vrij onderzoek en fundamentalistisch denken gaan niet samen. Welke stroming heeft de voorkeur?

Ik beschouw mezelf niet als fundamentalist en ben een voorstander van vrij onderzoek. Maar wat een bizarre tegenstelling wordt hier geponeerd. Alsof vrij onderzoek en fundamentalisme de enige opties zijn.

Vrij onderzoek is niets anders dan op basis van vooronderstellingen serieus naar de realiteit kijken. Als je vooronderstellingen ver verwijderd zijn van de werkelijkheid die je onderzoekt, en dus met de uitkomsten van je onderzoek, wordt je geconfronteerd met de vraag of je je vooronderstellingen moet

aanpassen. Zouden fundamentalisten daar meer moeite mee hebben dan atheïsten?

Opvallend trouwens dat in een land als de Verenigde Staten, waar opmerkelijk veel mensen zeggen *born again* te zijn, ook het meest succesvol aan wetenschappelijk onderzoek wordt gedaan. Religie en wetenschap lijken elkaar geheel niet te bijten.

Wetenschap kan geen uitspraken doen over de gehele werkelijkheid. Noem een aantal redenen waarin aangegeven wordt dat religie dat wel kan doen? Is het niet veel juister om te zeggen dat religie geen enkele uitspraak doet over de werkelijkheid. Op welke existentiële vragen geeft religie dan een antwoord. En zijn dit concrete antwoorden waar onderzoekgegevens aan verbonden zijn?

Waarom zouden onderzoeksgegevens mijn religie moeten steunen? Wie heeft verzonnen dat de wetenschap die God a priori buitensluit, het ultieme criterium moet zijn voor godsdienst?

Mijn geloof doet enorme uitspraken over de gehele werkelijkheid. Het geeft mij antwoord op vragen als: waarom besta ik, wat is de grond van mijn bestaan, wat is de bestemming van het leven. Dat vind ik tamelijk existentieel, voor mij is dat heel werkelijk, en nee, ik verwacht niet dat een natuurwetenschapper dit kan bevestigen. Die sluit immers a priori elke verwijzing naar God of zingeving buiten zijn vakgebied.

Trouwens, kan wetenschap geen uitspraken doen over de gehele werkelijkheid? Op grond waarvan menen atheïsten dan dat wetenschap uitspraken kan doen over het al dan niet bestaan van God?

Stel dat alle sporen van religie worden weggevaagd; dan zal het niet meer in de originele vorm terugkomen. Er komt iets anders voor in de plaats, maar niet datgene wat er eerst was. Als alle kennis over wetenschap verdwijnt, keert het in de oorspronkelijke vorm terug. Bewijst dit niet de waarheid van wetenschap en de onwaarheid van religie?

Een vreemde vraag, want als er geen religie was, zouden er geen Europese universiteiten zijn geweest, want die werden gesticht om religieuze redenen. Bovendien, dit gedachte-experiment gaat mank omdat de vooronderstelling de afwezigheid van God is. Als God bestaat zal hij zich opnieuw openbaren en dan leren we van Hem hetzelfde want Hij verandert niet, ook niet als wij mensen alle religieuze kennis zouden verliezen. Hij komt a-religieuze mensen graag te hulp, is de historische ervaring van de Kerk.

Onze wetenschap zou er volgens mij ook niet hetzelfde uitzien als we bij nul moesten beginnen. Onze paradigma's, onze studiemethodieken, onze formules, onze uitkomsten zouden heel anders zijn. Want wetenschap is niet de werkelijkheid, maar een poging tot een omschrijving van de werkelijkheid. En

die werkelijkheid is oneindig veel complexer dan wat de wetenschap kan vatten.

Ja, voor religie zou hetzelfde gelden als er geen God zou zijn. Het zou heel anders worden. Logisch, want christenen geloven dat onze godskennis verduisterd is sinds de zondeval. Wat we van God weten, behoudens zijn almacht en goddelijkheid, is omdat God besloot om zich vanaf het begin van de wereld bekend te maken in de historie; als Hij dat niet zou hebben gedaan, zouden we nu bar weinig weten. Als dit allemaal uitgewist zou zijn, zouden we dat als mensheid niet zelf kunnen reconstrueren. De speerpunt van onze Godskennis, de historische Jezus Christus zoals beleden in de gemeenschap van de Kerk op grond van het Nieuwe Testament, kan al helemaal niet worden gemist.

Mensen die analytisch denken zijn minder geneigd om in God te geloven. Er zijn twee denksystemen: Een onderbuikgevoel voor godsdienst en een meer analyserende manier van denken die leidt tot ongelof. Zorgvuldig nadenken schakelt een God dus uit?

Atheïsten denken beter en bij christenen draait het om gevoel. Wat een vooroordeel. Hoe moet je dit anders noemen? De atheïst staat met zijn denken ver boven het gelovige volk, dat is wel duidelijk.

Ik zou willen suggereren dat ons gevoelsleven en ons denken zo nauw verweven zijn, dat we ze vaak niet

eens zuiver kunnen onderscheiden. Waarom is iemand een atheïst geworden? Een slechte ervaring gehad in het verleden? Is het een onderbuikgevoel dat je doet besluiten dat je niet in God wilt geloven, en vervolgens meen je dat je zuiver analyserend tot je conclusies komt?

Voor een christen geldt uiteraard hetzelfde. Als je christelijke getuigenissen hoort over waarom iemand tot geloof kwam, klinkt dat vaak prachtig lineair; ik vermoed dat we doorgaans te maken hebben met een rationele beschrijving van een veel complexer proces. Ik denk dat de reden waarom mensen wel of niet geloven vaak veel meer te maken heeft met de vraag bij welke gemeenschap van mensen we willen horen, of juist niet, dan bij een rationeel proces. En dat geldt denk ik ook voor atheïsten.

Vraag 39 Bijbel en wetenschap

Archeologen hebben bewezen dat de Exodus nooit plaatsvond. Hoe beïnvloedt dit het christelijke geloof?

Als vast zou staan dat de Exodus nooit heeft plaatsgevonden, zou ik mijn geloof wel grondig moeten herzien. Maar centraal in mijn geloof staan de opstanding van Christus, niet de Exodus.

Overigens, de vraag suggereert veel teveel. Hoe kan je bewijzen dat de Exodus nooit plaatsvond? Dat zou een wetenschappelijk hoogstandje zijn. Bewijzen dat iets niet bestaat of nooit gebeurde is een heidens karwei. Bovendien zijn er allerlei archeologen met allerlei opvattingen. En grondig onderzoek zal over een paar jaar weer andere dingen aan het licht brengen dunkt me.

De bijbel wordt in discussies gebruikt als bron van autoriteit. Zijn de schrijvers van de bijbel kennisexperts die goed gevalideerde kennismethoden hebben gebruikt? Zo niet, moeten we dan de bijbel maar wegstrepen als bron van autoriteit?

De Kerk heeft door alle eeuwen heen gezegd dat de bijbel onze bron van kennis is over God en verlossing. Nimmer heeft de kerk gepretendeerd dat de bijbel een vakwetenschappelijke kennisbron is, tot in de 19de eeuw Amerikaanse christenen, in een tijd van alom

heersend positivisme en geloof in de wetenschap, de bijbel wel zo gingen behandelen.

In gesprek met een atheïst zou ik de bijbel nooit gebruiken als gezaghebbende bron; hij is dat voor christenen, omdat ze geloven in dit betrouwbare verslag van de dood en opstanding van Jezus. De stichters van de Kerk hebben dat verkondigd en de gemeenschap van de Kerk heeft dit verslag 2000 jaar lang van de ene generatie op de andere doorgegeven.

Interpretatie is een manier om er achter te komen wat iemand oorspronkelijk met een tekst bedoelt. Op welke gronden kan theologie afwijken van de consensus dat je teksten moet beoordelen binnen hun historische context?

We zijn het van harte eens. Het idee dat een tekst zijn betekenis krijgt doordat ik het lees en dat ik door hoe ik het lees kan bepalen wat de tekst dus betekent, maakt mij de maat van alle dingen. De tekst gaat niet over wat ik denk, niet over wat ik me kan voorstellen, niet over wat ik wil geloven, maar de tekst gaat over wat de schrijver ermee wilde zeggen aan zijn beoogde publiek.

Dus moeten we zorgvuldig onderzoeken wat bijbelse teksten betekenen in hun oorspronkelijke context, niet anders dan we zouden doen met de boeken van Julius Caesar uit diezelfde periode. De vraag moet altijd zijn wat de schrijver wilde communiceren naar zijn beoogde doelgroep in zijn eigen tijd.

Vraag 40 Christenen zijn hypocriet

Jezus zegt dat Hij niet is gekomen om de wetten van het Oude Testament af te schaffen, maar om ze te vervullen. Waarom houden christenen zich dan niet aan die (eigenaardige) wetten?

Jezus lapte zelf heel wat van die wetten aan zijn laars als dat goed was voor de mensen. Hij raakte onreine mensen aan, Hij at met onreine mensen, Hij at dus ook onrein eten, om maar een paar voorbeelden te noemen. Met zijn uitspraken over het belang van alle wetten kan Hij dus zeker niet hebben bedoeld dat elke wet van het Oude Testament zijn rechtskracht zou houden.

Er zijn drie soorten wetten in het Oude Testament; liturgische reinigingswetten, nationaal-culturele wetten, en morele wetten. Jezus vervulde de wetten van de liturgie voor de tempel, zoals de offerwetten, door zelf eens en voor altijd het offer te zijn dat de zonden van de mensen wegwast. De nationaal-culturele wetten van Israël hebben buiten dat land geen directe betekenis, zoals wetten over oorlogvoering of wetten over de grenzen van de stammen.

De morele wetten werden door Jezus zeer hoog gehouden; Hij vatte ze samen door te zeggen dat we God boven alles moeten liefhebben, en onze naasten als onszelf. Die wetten leefde Hij ons voor en Hij verwacht van ons dat we ook zo leven.

Waarom houden christenen zich niet aan wetten van Mozes over het stenigen van overspelige vrouwen, maar verzetten ze zich wel tegen het homohuwelijk?

Misschien zijn christenen inconsequent; wat zegt dit over de waarheid van hun geloof? Als ze inderdaad inconsequent zijn moeten ze daar wat aan doen.

Israëls wetgeving kende diverse soorten wetten. De meeste daarvan hebben voor christenen vandaag de dag geen directe betekenis; andere wetten weer wel. Dat veel christenen het homohuwelijk afkeuren is niet alleen omdat in het Oude Testament homoseksualiteit wordt afgekeurd, maar omdat dit expliciet in het Nieuwe Testament wordt herhaald, *like it or not*.

De vraag is trouwens grappig. Ja, in het Oude Testament moesten die vrouwen gedood, maar homoseksuelen evengoed. Je kunt dus goed zeggen: christenen zijn eigenlijk helemaal niet zo inconsequent. Ze zijn tegen seks buiten het huwelijk, en dat huwelijk is het huwelijk tussen man en vrouw.

Ik kan u verzekeren, christenen zullen niet proberen overspeligen, of homoseksuelen, of overmoedigen, of kwaadsprekers te stenigen. Dat dit in Israël gebeurde was omdat de wetten van Mozes ook meteen de nationale wetten voor Israël waren, in een tijd waarin ook geen gevangenen bestonden. Wat moest je met wetsovertreders?

Dat wij nu een andere visie op mensen, hun persoonlijke vrijheden en op het strafrecht hebben

is duidelijk. Die andere visie heeft mede te maken met de Nieuwtestamentische nadruk op liefde en barmhartigheid. Jezus adviseerde de mannen die een overspelige vrouw wilden stenigen, dat ze dat alleen mochten doen als ze zelf zonder zonden waren. Laten we maar bescheiden zijn in ons oordeel over anderen want we zijn zelf niet beter, is het advies van Jezus.

In de Verenigde Staten is het echtscheidingspercentage onder christenen hoger dan dat onder atheïsten. Christenen zijn dus gewoon vrome praatjesmakers?

Tragisch dat christenen zich lang niet altijd aan hun eigen moraal houden. Dat zouden we wel moeten doen. Het kan in dit verband geen kwaad om te zeggen dat er natuurlijk ook wel erg veel cultureel christendom bestaat. Niet iedereen die in de kerk geboren is leeft en gelooft als een christen, hoewel zulke mensen zich nog wel vaak christen blijven noemen. En zelfs onder toegewijde serieuze gelovigen komen veel zonden voor.

Overigens, is de vraag geen appels met peren vergelijken? Ik vermoed dat samenwonen véél meer voorkomt onder die atheïsten dan onder christenen in de Verenigde Staten. Hoe vaak gaan die samenwonende stellen uit elkaar? Dat wordt niet zichtbaar in echtscheidingsstatistieken. Ik hecht dus niet zoveel waarde aan de vergelijking.

Christenen proberen het evolutionisme wetenschappelijk te weerleggen maar kunnen zelf op geen enkele manier hun creationisme bewijzen. Meten ze dus niet met twee maten?

De meeste christenen zijn geen creationisten; ze geloven wel dat God de wereld schiep, maar hoeven niet wetenschappelijk te bewijzen hoe Hij dat deed. Dat laatste laten ze aan de wetenschappers over. Dat mensen die de theorie van het creationisme aanhangen de evolutieleer willen ontkrachten is overigens hun goed recht. Is falsificatie, de poging om het ongelijk van je theorieën te bewijzen, niet de basis van alle goede wetenschap? Wat is er dus mis met creationisten die proberen de evolutietheorie te ontkrachten?

Dat wetenschappers die het evolutionisme aanhangen die creationisten weghonen is evenzo hun goed recht. Om te zeggen dat creationisten 'op geen enkele manier' hun standpunten kunnen bewijzen is niet een feit maar een mening.

Het is te simpel om te zeggen dat creationisten met twee maten meten. Waarom twijfelen aan hun intellectuele integriteit? Aan de andere kant, ik kan me de irritatie voorstellen van evolutionisten en atheïsten bij wat door veel creationisten wordt geproduceerd.

Vraag 41 Christelijk onderwijs aan kinderen

Moeten we kinderen wel religieus trainen? Is dat geen indoctrinatie?

Ja, dat is wenselijk, mits in een open sfeer en met een toenemende mate van vrijheid om een eigen weg te gaan. Ouders voeden kinderen op in overeenstemming met hun wereldbeeld en levensvisie, en dat doen alle ouders, christen of niet. Je wilt als ouders toch consistent zijn in je opvoeding en je eigen waarden en normen doorgeven?

Als je wilt dat kinderen met mes en vork eten en niet smakken, moet je ze daarbij jarenlang helpen. Is dat indoctrinatie? Als we ons om zulke onbeduidende zaken in de opvoeding druk maken, dan kan het geen kwaad om de zaken die werkelijk van belang zijn keer op keer te onderstrepen.

Is het goed voor een samenleving als kinderen naar scholen van hun eigen zuilen gaan, waar ze alleen maar leren wat hun kerk gelooft?

Of het de samenleving ten goede komt? Ik denk van wel, maar hoe kan je dat objectief beoordelen? Wie heeft de juiste maatstaf om te bepalen dat opvoeden of de inrichting van de samenleving anders zou moeten? Een minderheid die het beter weet? Of mag een meerderheid aan mij opleggen hoe ik mijn kinderen thuis moet opvoeden? Nogal wat atheïstische

landen hebben dat geprobeerd en kwamen van een koude kermis thuis. Laat het gewoon aan de ouders over, zou ik zeggen.

De opvoeding van kinderen vormt hun moraal. Wie de bijbel uitlegt aan kinderen op een manier die de eigen politieke en sociaal-culturele standpunten ondersteunt, kan kwalijk bezig zijn. Moeten we daar niet eens mee ophouden?

We zijn het dus met elkaar eens. Natuurlijk bestaat het gevaar dat onze uitleg van de bijbel wordt beïnvloed door onze omstandigheden en door wat ons in ons persoonlijk leven, in onze cultuur, in onze natie goed uitkomt. Daarom is het van belang op een gezonde manier exegetisch te doen, in samenhang met kerken uit alle culturen en uit alle tijden. Dat schept een goede context voor het verstandig omgaan met de bijbeltekst. Die moet niet worden misbruikt om onze bestaande standpunten te onderstrepen, maar die moet op een 'profetische' manier onze opvattingen en levensstijl positief beïnvloeden.

De oplossing is dus niet om kinderen zonder christelijke moraal of op een niet-christelijke manier op te voeden; de oplossing is om de bijbel niet te laten buikspreken om onze standpunten erin te laten echoën.

Zet tientallen kinderen uit alle windstreken bij elkaar. Vraag of ze hun religieuze overtuiging bekend maken. Wat blijkt, ze geloven hetzelfde als hun ouders. Gelooft iedereen dus gewoon zijn of haar ouders?

Ja, zo zit de wereld in elkaar. Als je ouders atheïst zijn, dan ben je doorgaans vanzelf atheïst als kind. Als je ouders geloven, doe je dat als kind ook. Wat is er mis met iets geloven omdat een betrouwbaar iemand het je vertelt? Als je volwassen wordt, moet je voor jezelf uitmaken of je het 'grote verhaal' van je ouders ook gelooft, of niet.

Vraag 42 Christenen zijn sektarisch

Moeten christenen zich volgens Jezus niet afkeren van hun familie? (bijvoorbeeld Lukas 14:26)

Christenen mogen zich niet afkeren van hun familie; Jezus spreekt in de typisch Midden-Oosterse taalvorm van overdrijving om zijn punt goed duidelijk te maken. Wij zouden dit vandaag de dag zo niet zeggen, maar in die tijd begreep iedereen wat ermee werd bedoeld: Als je familie je afhoudt van het volgen van Jezus, kies dan voor Jezus.

Dat Jezus niet wil dat we ons van onze familie afkeren is volledig duidelijk uit alle andere dingen die Hij en zijn volgelingen zeggen over voor je familie zorgen. Hij heeft het over prioriteiten. Niets gaat boven het gehoorzamen van God en het volgen van Jezus. Zelfs je eigen familie niet. Toen Jezus aan het kruis hing, regelde Hij met zijn volgeling Johannes nog even dat die voor zijn moeder zou zorgen omdat Maria inmiddels weduwe was.

Vraag 43 Christenen zijn niet consequent

Waarom beschouwen sommige christenen verhalen die hun niet welgevallig zijn als metafoor terwijl ze andere verhalen wel letterlijk nemen?

De vraag zou in elk geval niet moeten zijn of iets ons welgevallig is; de vraag is wat voor methodiek van uitleg men hanteert voor het lezen van een verzameling stokoude literaire teksten. Oude teksten begrijpen, of dat nu bijbelse zijn of niet, is altijd lastig. Op grond van tekst en context en het literaire genre, moet je proberen te beoordelen hoe de tekst begrepen moet worden.

Niemand zal er moeite mee hebben om te constateren dat als Jesaja zegt dat de bomen in het veld in hun handen zullen klappen, dit als poëtisch taalgebruik moet worden gezien. En als Paulus zegt dat hij een doorn in het vlees heeft, denkt niemand dat hij in de rozenstruiken is gevallen. (hoewel?)

Maar bij verhalen die erg wonderlijk klinken maar die toch als historisch worden gepresenteerd, is het lastiger om te beoordelen hoe de schrijver de tekst bedoelde. Daarover kan je soms van mening verschillen, zoals bij het verhaal van Jona.

Atheïsten hebben met allerlei vreemde bijbelverhalen geen moeite; ze zien er mythologie in. Christenen willen die verhalen maar steeds

letterlijk nemen, en goedpraten. Wanneer stoppen ze daar nou eens mee?

Een christen gaat serieus om met de verhalen van het Oude Testament waar onze vriendelijke atheïst waarschijnlijk op duidt, omdat ze de ontwikkelingsgeschiedenis van het joodse en daarna het christelijk geloof laten zien, omdat het de achtergrond is voor het begrijpen van wie Jezus Christus is, en omdat het laat zien hoe ons geloof in God zich door de eeuwen ontwikkelde. Het gaat om de geschiedenis van het heil in de wereld. Daar ontlenen al die verhalen hun waarde aan. Het idee dat atheïsten de bijbel beter begrijpen dan christenen dat doen, komt me overigens wel wat ongeloofwaardig over.

In veel gemeenten wordt elke zondag opgeroepen de sabbat te gedenken, maar wie doet dat eigenlijk?

Ja, grappig. Je moet wel een gedachtensprong maken om van 'gedenk de sabbat' terecht te komen bij zondagsheiliging. En dat terwijl het Nieuwe Testament nota bene duidelijk maakt dat voor God zelfs elke dag gelijk is.

De Vroege Kerk besloot al snel dat niet de sabbat maar de zondag de centrale dag voor de viering van het christelijk geloof moest worden, omdat Jezus op die dag uit de dood opstond. Het was, zolang christenen een minderheid waren, een gewone werkdag in het Romeinse Rijk. Pas later, toen dat Romeinse Rijk in meerderheid christelijk werd, is besloten dat de zondag een vrije dag zou zijn. En nog veel later

bedachten protestantse christenen dat de wetten voor het rusten op de sabbat ook op de zondag moesten worden toegepast. Dat idee komt echt niet voor in de bijbel.

Waarom geven christenen niet alles weg, zoals Jezus van ze vraagt? Is de religie misschien te zwaar?

Jezus zegt niet dat alle gelovigen alles moeten weggeven; Hij zegt dit tegen degenen die Hem als leerling door Israël gaan volgen en die later zijn verkondigers worden – de apostelen. In het algemeen vraagt Hij een eenvoudige levensstijl van ons. En dat als we een arme ontmoeten, we die helpen. Ik doe mijn best, maar makkelijk is dat niet altijd, omdat ik nogal hecht aan bezit en ik door mijn werk met veel armen te maken heb. Inderdaad zijn veel christenen niet bereid ontberingen te lijden. Maar velen doen dat wel. Ik zie dat om me heen in de moslimwereld bijvoorbeeld. Daar betalen veel christenen een zeer hoge prijs voor hun geloof.

Als je meent dat de bijbel als waarheidsbron een speciale status heeft, moet je aan kunnen geven waarom je dat doet. Als je dat niet kunt moet je dan niet alle religies voor waar houden?

Ten eerste, de bijbel heeft voor mij die status omdat ik daaruit op een betrouwbare manier leer over Jezus Christus. Daarover heb ik eerder al voldoende gezegd. Maar de conclusie dat als iemand dit niet goed kan verwoorden, hij dus alle religies voor waar moet houden, dat is een grap neem ik aan.

Als ik naar de bakker ga en om een speciaal brood vraag omdat ik dat zo lekker vind, moet ik dan alle broden kopen als ik niet goed kan uitleggen waarom ik dat speciale brood lekker vind?

De suggestie is natuurlijk, dat alle religies min of meer gelijk zijn. Dat is net zo'n vreemde gedachte als te zeggen dat alles wat wetenschappers zeggen per definitie allemaal even waar moet zijn, omdat ze allemaal wetenschap bedrijven. Als twee wetenschappers elkaar uitsluitende uitspraken doen, kunnen ze niet allebei gelijk hebben.

Bij religie is het niet anders. Hun claims op waarheid spreken elkaar doorgaans zodanig tegen en de verschillen zijn zo enorm groot, dat het onmogelijk is dat ze allemaal tegelijk gelijk hebben. Laat de verstandige mens maar oordelen.

Vraag 44 De kerk heeft veel slechts gedaan

Wat is dat voor religie van vrede, die door de eeuwen voor tientallen miljoenen doden zorgde?

Inderdaad. Er zijn veel teveel doden gevallen door mensen die meenden daarmee God en Jezus een dienst te bewijzen. Net zo goed als tientallen miljoenen mensen het slachtoffer werden van het atheïstische communisme. Is hiermee gezegd dat het atheïsme of het communisme onjuiste filosofieën zijn? Nee natuurlijk. Dus kan je dat als argument ook niet tegen het christelijk geloof gebruiken.

Overigens hadden de mensen die zich op de bijbel beriepen voor hun misdaden daar 2000 jaar de tijd voor. Die atheïsten als Hitler, Stalin, Mao, Pol Pot hadden aan een halve eeuw genoeg om minstens zoveel slachtoffer te maken. Dit maakt natuurlijk niks goed aan het wangedrag van christenen. We zouden als christenen bereid moeten zijn de andere wang toe te keren als ons onrecht wordt aangedaan, en om het belang van andere mensen hoger te achten dan ons eigenbelang. Dat zou tot een vreedzame samenleving moeten leiden.

De moderne geschiedenis heeft in elk geval laten zien dat het grosso modo beter toeven is in een christelijk land dan in landen die het christendom afzweren en waar het atheïsme de politieke moraal beheerst. Wie

mag kiezen, woont liever in de Verenigde Staten of Engeland, dan in Noord Korea, vermoed ik met enige zekerheid.

Nee, het christendom is geen pacifistische beweging. Pacifisme is een moderne filosofie over de omgang met wapens. Er zijn christelijke pacifisten, maar de meeste christenen erkennen het recht van de overheid om een volk tegen buitenlandse aanvallen te beschermen met gebruik van wapens. 'Gij zult niet doodslaan' is een wet die betekent: neem niet persoonlijk wraak. Dat staat geheel los van de rol van de overheid die wel degelijk de taak heeft, desnoods met geweldsmiddelen, de orde te handhaven. De wetten van Mozes, waar het gebod 'gij zult niet doodslaan' bij hoort, geven ook aan in welke gevallen een samenleving wel het recht heeft om iemand te doden. Paulus maakt in Romeinen 13 precies dit argument. Neem niet zelf wraak, laat dat aan de overheid over, is zijn redenering.

Religie heeft mensen tegengewerkt; is het niet juist de antireligieuze Verlichting die de positie van mensen sterk heeft verbeterd?

Het is historisch gezien onjuist om religie en Verlichting als tegenpolen te zien. De verlichters van het eerste uur geloofden in God. En de Verlichting leverde uiteindelijk ook de Franse Revolutie met de guillotine op, en de Gulags van de Sovjet Unie. Critici van de kerk omdat die geweld tegen andersdenkenden gebruikte

in de middeleeuwen, vergeten doorgaans dolgraag de slachtoffer van het ongeloof van de moderne tijd.

En ik heb ook niet de indruk dat sinds de Verlichting het aantal oorlogen en discriminatie van grote groepen mensen opvallend zijn afgenomen? De gruwelijkste bloedbaden vonden plaats onder Lenin, Hitler, Stalin, Mao. Allemaal verlichte denkers. Het vooruitgangsgeloof van de Verlichting heeft in de vorige eeuw een dodelijk knauw gekregen. Wie daar nu nog mee aankomt loopt ernstig achter.

Waarom toch zoveel adoratie voor een antisemiet als Luther of voor een moordenaar als Calvijn?

Van adoratie is geen sprake; dat is alleen voor God bestemd. Kerkvaders zijn ook maar mensen en kinderen van hun tijd. Soms sloegen ze de plank totaal mis. In hun eigen tijd werden Luther en Calvijn niet als bijzonder slechte mensen gezien omdat ze antisemiet waren of omdat ze een religieuze tegenstander ter dood lieten brengen door de staat. Dat was toen geen probleem blijkbaar.

Zonder de twee genoemde heren te willen verdedigen wel een algemene opmerking; in de middeleeuwen bestond geen duidelijk visie op de scheiding van Kerk en Staat. Dat hebben wij nu gelukkig wel. Het lijkt me dus ook niet redelijk om de kerkleiders van de middeleeuwen voor de voeten te gooien dat ze soms politieke keuzes maakten die de onze niet zijn. In een tijd dat niemand eraan twijfelde dat de overheid de

doodstraf mocht uitvoeren, keek niemand ervan op dat Calvijn een enkeling ter dood liet brengen in Genève. Dat deed hij als wereldlijk bestuurder. Dat maakt hem nog niet tot een moordenaar.

Dat Luther onfrisse dingen zei over joden is sterk te betreuren en verdient afkeuring. Maar in zijn tijd waren alle christenen het van harte met zijn standpunt eens. Dat is tragisch, maar het is anachronistisch om speciaal Luther aan te klagen als zondebok op dit gebied. Hadden die kerkleiders maar meer oog gehad voor de rechten van alle mensen op vrijheid en vrije meningsuiting. Gelukkig duurde het niet lang voordat christenen verstandiger werden in dit opzicht.

Is het fanatisme van sommige christelijke groeperingen niet vaak de voorbode van toekomstige religieuze conflicten?

Ja dat zou kunnen. Hebben jullie gezien hoe fanatiek atheïsten zijn? Is jullie ontgaan wat Stalin, Mao en Pol Pot hebben uitgehaald in hun strijd tegen religie? Wat zegt het slechte gedrag van aanhangers van een overtuiging over het waarheidsgehalte van die overtuiging? Jullie vraag doet me alleen constateren dat fanatisme gevaarlijk kan zijn. Dat is een niet erg dramatische conclusie, ik ben het er van harte mee eens.

Vraag 45 Christelijk geloof als krukken

Is het christelijk geloof gegrond op angst?

Voor sommige christenen speelt vrees voor de dood en het hiernamaals wellicht een rol. Dat is niet zo'n ongezonde bezorgdheid, en het is soms de reden waarom mensen besluiten christen te worden. Dat staat los van de grond van het christelijk geloof. Die grond wordt bepaald door de historische feiten: God kwam als mens naar de wereld; Jezus stierf en stond op uit de dood.

De grond van de christelijke moraal heeft ook niets met angst te maken. Het gaat om het liefhebben van God boven alles en iedereen, en om het liefhebben van je naaste zoals God ons heeft liefgehad. Die liefde laat geen ruimte voor angst. En dat geloof en die moraal gaan zo ver dat christenen in de historie en tot op de dag van vandaag vaak bereid zijn gebleken omwille van hun geloof en omwille van hun naaste de grootste offers te brengen, tot aan hun leven toe. Dan kan je beslist geen angsthaas zijn.

Bertrand Russell schreef: "Er is iets zwaks en verachtelijks aan een mens die niet opgewassen is tegen de gevaren van het leven zonder de hulp van troostrijke mythen". Zijn christenen zwakke, bange mensen?

Ik neem aan dat hiermee wordt bedoeld dat christenen in hun God geloven omdat ze troost nodig hebben en omdat ze zonder dit geloof niet tegen de gevaren van

het leven zijn opgewassen. Laat me dan even voor alle helderheid melden dat ik blij ben met de troost van het evangelie, maar dat dit niet de reden is waarom ik het geloof.

Het christendom ontstond als geloof van mensen die bereid waren ernstig te lijden omwille van hun overtuiging. Juist hun geloof zorgde voor dit lijden. Waren ze dus 'zwak en niet opgewassen tegen de gevaren van het leven' en werden ze daarom christen?

Wat een asociale uitspraak van Russell trouwens. Wat is er zwak aan de behoefte om troost? Wat is er mis met zwak zijn? Wat een verachtelijk visie op mensen met problemen die troost zoeken. Of is het troost zoeken soms alleen verachtelijk als dat in het christelijk geloof gebeurt, maar niet als de troost wordt gevonden bij een psychiater of met pilletjes? Of in het idee dat als er geen God is we dan ook geen oordeel van Hem te verwachten hebben?

Er bestaan verschillende pogingen om onze sterfelijkheid niet onder ogen te zien. Godsdiensten praten over reïncarnatie of opstanding om de dood een plaats geven. Moeten wij de dieren niet benijden die enkele minuten doodsangst kennen en daarna is alles voorbij? Zijn de religieuze bezweringsformules niet eerder een last dan een lust?

De dood zelf is de last; het doet ons voortdurend de vraag stellen naar de zin van het bestaan, dat maar zo kort en onvolmaakt is. De bezweringsformules

proberen de last dragelijk te maken. Net zoals je een fles wijn leegdrinkt als je vriendin je laat weten dat ze een ander heeft. Wat is verkeerd aan troost zoeken? Mensen hebben dat soms nodig.

Vraag 46 Christen niet moreel superieur

Boekgodsdiensten zijn een bron van discriminatie. Staan gelijkheidsbeginselen niet onder druk bij die religies?

Hoedo speciaal naar boekgodsdiensten wijzen? Is het anders in het hindoeïsme, het animisme, of het boeddhisme? Het socialisme van de 19de eeuw streed er voor dat vrouwen fijn thuis konden blijven en niet hoefden te werken. Is het socialisme dus een bron van discriminatie?

Dat christenen soms hun bijbel misbruikten om vrouwen aangelijnd te houden maakt nog niet dat de bijbel daar de oorzaak van is. De bijbel is evengoed de bron van emancipatie voor veel mensen geweest. Juist omdat de bijbel het heeft over de gelijkheid van alle mensen, hebben christenen vaak vooraan gestaan bij processen van emancipatie.

De moraal van de bijbel is niet uniek en komt behoorlijk overeen met die van andere religies. En waarom houden christenen zich niet eens aan hun moraal?

Prachtig dat ook andere religies een mooie moraal hebben. Zouden we ons allemaal aan onze moraal houden, dan was de wereld zeker een betere plaats.

Jezus vatte de hele moraal van Israël samen in de opdracht om God en de naaste onvoorwaardelijk lief

te hebben. Ondanks dat hebben christenen zich vaak misdragen. Maar wat moeten we daaruit constateren? Dat we de christelijke moraal en het geloof moeten verwerpen? Of misschien gewoon dat christenen onvolmaakt zijn? Dat zullen we graag beamen.

De christelijke boodschap zegt dat niemand zich aan zijn eigen moraal houdt. Daar ligt het probleem van de mensheid en daar ligt de kern van het christelijk geloof. Niet in onze morele opvattingen als zodanig. Ik kom dan ook zelden christenen tegen die pretenderen dat hun moraal superieur is aan die van anderen.

Bij de dieren komen we een bepaalde mate van opoffering en rechtvaardigheid tegen; ligt hier niet de basis van onze menselijke moraal?

Grappig. In een eerdere vraag werd de natuur gebruikt tegen het christelijk geloof, met de vraag *Waarom is jouw god meedogenloos onverschillig als je naar de natuur kijkt? Het is eten of gegeten worden.* Nu wordt dezelfde natuur aangehaald tegen het christelijk geloof, juist om zijn basale *moraal*. Vrienden atheïsten, kies wat je een goed argument vindt, maar allebei, dat is vreemd.

Waarom zou onze menselijke moraal zijn wortels in die natuur hebben? Dan kan je met hetzelfde gemak argumenteren dat olifanten hun moraal aan vissen of planten te danken hebben. Dat er parallelie is wil nog niet zeggen dat de moraal van honden en de moraal van mensen met elkaar te maken hebben. Ook

dieren vormen paren; is daarmee het huwelijk iets beestachtigs? De moraal van mensen in het algemeen is toch wel iets geheel anders dan die van rupsen of olifanten. Dat hoef ik een atheïst toch niet uit te leggen?

God is het product van iemands inlevingsvermogen, en vaak projecteren mensen hun eigen moraal op die van God. Waait God dus met alle winden mee?

Als God een product van ons inlevingsvermogen zou zijn, zou Hij op Sinterklaas lijken die precies past bij wat ik wens. Het eigenaardige is nou net, dat het tussen God en mij vaak wringt. Hij wil dat ik me anders gedraag dan ik van nature zou wensen. Zoiets verzijn je niet.

We laten als christenen onze moraal vaststellen door Jezus Christus en diens eerste volgelingen. Dat we omdat dit ons leuk uitkomt soms wat morrelen aan onze morele visie is duidelijk, maar het ijkpunt is God en die geopenbaard in Jezus. En hoewel dat soms pijnlijk voor me is, keer ik daar steeds weer naar terug. Ik pas me aan God aan; Hij past zich niet aan mij aan.

Vraag 47 Christenen zijn bevooroordeeld

Religieuze bewegingen praten veel over onsterfelijkheid zonder dat ze bewijs leveren voor hun standpunten. Zijn het dus eigenlijk geen bijzonder onbetrouwbare gesprekspartners?

Sommige religieuze bewegingen zou ik nooit als gesprekspartner willen. Ik neem het *New Age* geloof bijvoorbeeld niet serieus, omdat het irrationeel is. Aan zulke bewegingen zal ik geen tijd verknoeien. De vraagsteller gooit religies veel te veel op één hoop.

Atheïsten proberen maar steeds te bewijzen dat er geen God is. Veel wetenschappers lachen daarom, want je kunt nu eenmaal niet bewijzen dat iets niet bestaat. Zijn atheïsten derhalve slechte gesprekspartners over het een en ander? Ik denk van niet, hoewel ik me nauwelijks kan voorstellen dat er maatschappelijke thema's zijn waarvoor we een woordvoerder van het atheïstische gedachtengoed nodig hebben. Iemand die zich alleen maar tegen het geloof in een God verzet heeft als zodanig weinig bij te dragen, is mijn indruk.

Zoals een oncoloog niet meer in staat is om nuchtere diagnoses te stellen als hij wordt getergd door helse pijnen, kun je van een theoloog geen afgewogen oordeel verwachten als hij zijn denken laat vertroebelen door religieuze mist. Zijn Christenen en

theologen geen bevoordeelde informanten over het christendom?

Oftewel: de enige goede theoloog is een ongelovige theoloog. Een christen kan niet iets zinvol over geloven zeggen, om de eenvoudige reden dat hij vooringenomen is? Antropologie, psychologie, sociologie en soortgelijke wetenschappen zouden op basis van dit soort argumenten niet kunnen bestaan, want hoe kan je de mens bestuderen als je zelf mens bent? En een atheïst kan dan het atheïsme niet objectief uitleggen omdat hij atheïst is.

Wat een vreemde uitspraak om a priori te spreken over 'denken laten vertroebelen door religieuze mist'. Dat is in elk geval geen wetenschappelijk standpunt.

Waarom een christen zich a priori diskwalificeert als denker omdat hij of zij een God vooronderstelt, is me een raadsel. Elke wetenschap werkt met vooringenomen standpunten, al is het alleen al het standpunt dat de wereld rationeel te begrijpen is. Dat de wereld 'redelijk' in elkaar zit is geen objectief standpunt, maar een geloofsuitspraak.

Religies zijn uiterst conservatief; ook al zijn veel van hun denkbeelden weerlegd, de aanhangers blijven eraan vasthouden. Meestal zijn de aanhangers erg gevoelig voor kritiek. Ligt hier niet de basis voor de intolerantie en vijandigheid die ze atheïsten verwijten?

Kan je hardmaken dat religies 'uiterst conservatief' zijn? Over welke religies heb je het dan? Zijn religies uiterst conservatief omdat ze in God of goden blijven geloven? Dan mag je atheïsten ook wel conservatief noemen; ze houden maar steeds vast aan hun overtuiging dat er geen God is.

Zijn veel van de denkbeelden van religies weerlegd? Misschien in de optiek van atheïsten die smullen van hun eigen argumenten. Maar is het zo moeilijk om te constateren dat gelovigen en atheïsten vanuit hun eigen denkraam serieus intellectueel bezig zijn en dat ze ernstig overtuigd zijn van hun gelijk? Ik ga er niet van uit dat atheïsten oneerlijk zijn of dat ze bewust hun verstand uitschakelen. Waarom dat dan wel aan christenen verwijten?

Zijn christenen 'erg gevoelig' voor kritiek? Vrienden atheïsten, jullie zijn blijkbaar zo onder de indruk van jullie eigen argumenten dat jullie menen dat christenen er voor sidderen en ineens heel intolerant worden. Je schetst hier een karikatuur. Christenen ervaren bijzonder weinig last van atheïsten.

Wint een verhaal aan waarheid door het eeuwenlang over te dragen? Immers, hoe ouder een traditie des te meer waarde er vaak aan wordt gehecht. Echter is dit voldoende gezaghebbend?

Nee dit is niet voldoende gezaghebbend om het daardoor voor waar te houden. Je kunt nooit zeggen dat wat oud is, daardoor meer waar is dan wat nieuw is.

Toch, in vergelijking met veel jongere tradities of nieuw gedachtengoed heeft de traditie in elk geval zijn waarde bewezen; het heeft de tand des tijds doorstaan. Laat nieuwkomers, zoals atheïsten, dus maar bewijzen dat ze iets beters te bieden hebben.

Vraag 48 Christenen denken niet volwassen

Cognitieve dissonantie is een psychologische term voor de onaangename spanning die ontstaat tussen onze overtuigingen en de werkelijkheid. Waarom veranderen christenen hun geloof niet, terwijl ze zien dat er zoveel niet lijkt te kloppen?

Elk afgerond wereldbeeld heeft te maken met zaken die lastig in dat perfecte plaatje passen. Als er teveel problemen onopgelost blijven, zal je serieus naar je paradigma's moeten kijken. Zowel gelovigen als ongelovigen zijn van mening dat hun wereldbeeld het meest overeenkomt met de werkelijkheid zoals ze die zelf beleven, en met wat het verstand ze leert. Voor mij is een wereldbeeld *zonder* God ondenkbaar; voor een atheïst is een wereldbeeld *met* God ondenkbaar.

Ik erken de cognitieve dissonanties rond mijn christelijk geloof. Als God rechtvaardig en goed is, waarom is er dan zoveel ellende... etc. Ik heb op veel vragen ook geen antwoorden. Maar als zodanig schrik ik daar niet van. Ik heb me als jonge christen ooit voorgenomen mijn intellectuele integriteit nooit te onderdrukken, en heb dat ruim 40 jaar lang niet gedaan, denk ik. Met alle vragen die ik heb, blijft een wereld die door God is geschapen en die door Hem wordt onderhouden, de wereld waarin ik leef.

Erkent een atheïst ook dat het atheïsme zulke dissonanties heeft? Dat eeuwige probleem van het begin van alle dingen, daar hebben ze nooit een echt antwoord op. En die kwestie van echte warme liefde voor je minnaar, dat wil je toch niet reduceren tot een scheikundeles? Als je man of vrouw vraagt: 'hou je echt van me', dan kom je toch niet met een scheikundige formule?

Kleuters zijn intuïtief en hebben voor elk probleem een passende oplossing. Ze vragen steeds naar het waarom. Maar iemands cognitieve ontwikkeling zet zich voort en de ratio neemt steeds meer de overhand waardoor de teleologische waaromvraag uit het zicht verdwijnt. Zijn christenen in hun kleutertijd blijven steken?

Teleologie is de gedachte dat alle dingen een doeleinde (Grieks: telos) hebben. Ik had de indruk dat het in de wetenschap ook vaak om soortgelijke waaromvragen gaat? Misschien niet bij natuurwetenschappen, maar wel bij de menswetenschappen in elk geval. Er is niets mis mee. Waarom ging het slecht met de wereldeconomie in de jaren '80 van de vorig eeuw? Waarom viel Saddam Hoessein Koeweit binnen in 1990?

Dat volwassenen zich de waaromvraag blijven stellen is niet zo vreemd. Waarom start mijn auto niet? Waarom gaan we dood? Waarom ben ik ziek? Waarom zoveel lijden? Waarom bestaat de wereld? De waaromvraag

is de basis voor de zoektocht naar waarheid en naar oplossingen van problemen.

Dat we op de waaromvragen dikwijls geen antwoorden krijgen, is geen reden om de vraag niet serieus te nemen. 'Lieverd, waarom houd je van me?' Het lijkt me geen bewijs van onvolwassenheid om de vraag te stellen; wie de vraag negeert leeft maar half.

Christenen zijn kuddedieren. Ga met een paar mensen op een plein staan en kijk omhoog. Tientallen mensen gaan je nadoen. Bent u ook iemand die hetzelfde doet als de rest? En die legitimatie voor uw standpunt ziet in het op de been brengen van grote mensenmassa's?

Geloven mensen alleen omdat veel anderen dat ook doen? Dus als 50% van de wereldburgers atheïst zou zijn, dan zijn alle anderen die daarna atheïst worden, gewoon domoren die de kudde volgen en die hun mening nodig eens moeten bijstellen. Dan worden ze weer massaal christen vermoed ik.

Vraag 49 Bewijzen voor en tegen God

Als een christen aan een atheïst vraagt om te bewijzen dat God niet bestaat, moet de christen op zijn beurt dan niet bewijzen dat Zeus en Wodan niet bestaan?

Deze vraag is verwarrend. Ik zal niemand ooit vragen te bewijzen dat God of goden niet bestaan, want dan vraag ik van hem het ongerijmde. Je kunt hooguit geloven dat er geen God is, maar de afwezigheid van God bewijzen is een filosofische onmogelijkheid. Het bewijzen van wat afwezig is, is onmogelijk. Ik wil dat niet van iemand vragen, zelfs al pretendeert hij zelf dat hij kan bewijzen dat er geen god kan zijn.

De atheïstische positie is dus sowieso zeer moeilijk. De agnostische houding lijkt me dan veel rationeler. 'Ik weet niet of er een God is en wat voor God dat dan is', is rationeel in elk geval verdedigbaar. Dat is een eerlijke houding.

Ik vraag van een atheïst niet dat hij me zijn standpunt bewijst, want dat is het onmogelijke van hem vragen. En ik zal dus ook beslist geen objectieve poging doen om te bewijzen dat Zeus en Wodan niet bestaan. Mocht iemand zich serieus afvragen of Zeus en Wodan bestaan, dan zou ik eerst laten zien waarom ik het christelijk geloof rationeel goed te verdedigen vind, en vanuit die positie zou ik dan laten zien dat het wereldbeeld van Jezus en diens apostelen wel allerhande geestelijke machten erkennen, zoals

engelen en demonen, maar dat Zeus en Wodan als goden niet in dat straatje passen.

Uit BDE (bijna dood ervaringen) kan je niks concluderen. Bijna dood is toch nog steeds levend?

Inderdaad. We zijn het met elkaar eens. Zo denk ik er ook over. Bijna dood is nog steeds levend, dus ervaringen in die momenten bewijzen niets over wat er na de dood gebeurt. Ik zal die ervaringen van mensen dus niet in de strijd gooien om atheïsten te overtuigen dat er een leven na de dood is. Over een bestaan van God zegt het evenmin wat.

Is ontologische bewijsvoering voor het bestaan van God valide?

Ontologisch betekent, 'betreffende het bestaan'. Het ontologische godsbewijs is vooral door de middeleeuwse filosoof Anselmus ontwikkeld. Hij gebruikte deze definitie van God: 'God is datgene waarvoor geldt dat er niets grootser voorgesteld kan worden.' Dus, God is datgene wat ons denken maximaal aan grootheid kan bedenken. Iets wat bestaat als een voorstelling in iemands gedachten is volgens Anselmus minder groot en volmaakt dan wanneer datgene echt bestaat. Een God die niet bestaat, is minder volmaakt dan een God die bestaat. Dus concludeerde Anselmus dat God moet bestaan.

Ik ben niet overtuigd dat het een goede bewijsvoering is, maar misschien vergis ik me. Het is mij niet duidelijk waarom iets dat ik me kan indenken, daarom dus wel

moet bestaan. Ik kan me elfjes voorstellen, maar dat betekent niet dat ze bestaan.

Overigens, de tegenhanger is, dat ook als ik me niet kan voorstellen dat iets kan bestaan, die zaak toch in werkelijkheid wel kan bestaan. Ons voorstellingsvermogen en onze logica zijn lang niet altijd toereikend, zeker niet als het over God gaat.

Pascal's Weegschaal, kan je dat een serieus argument noemen om in God te geloven?

Blaise Pascal argumenteert: Als God niet bestaat, en we hebben onnodig religieus geleefd, dan heeft dat ons misschien eindig veel gekost. Maar als God wel bestaat en we hebben zijn genadeaanbod afgewezen kost ons dat oneindig veel. Zijn conclusie: ook al weet je het niet zeker, je hebt teveel te verliezen door niet te geloven. Je kan maar beter in God geloven.

Pascal's gok was natuurlijk een *afterthought*, hij geloofde al voor hij de gok noemde. Zijn benadering is een leuk argument in een discussie. Misschien dat het sommige mensen aan het denken zet. Persoonlijk vind ik het niet behulpzaam. Religieus zijn met deze benadering van Pascal lijkt me hopeloos onmogelijk. Je doet het dan niet uit overtuiging, maar voor de zekerheid, uit vrees. Ik geloof in God omdat ik dat rationeel en gevoelsmatig in orde vindt, niet als gok of uit vrees.

Als ik zeg, 'In het rioolstelsel van Amsterdam zwerven leeuwen rond; slechts zichtbaar voor

degenen die in dat riool klimmen en die hiervoor open staan', zal de gemiddelde lezer gelijk beamen dat dit niet mogelijk is, hoewel hij dit niet kan bewijzen. Waarom dan wel ruimte laten voor het idee dat er een God is?

Wat een vergelijking. In het Amsterdamse riool kan je fysiek controleren of er leeuwen zijn. Van leeuwen weten we dat ze zichtbaar zijn. Ik vind de vergelijking dus nogal mank gaan. Ja, God is onzichtbaar, maar Hij maakt zich kenbaar in de schepping van de natuur, en in Jezus Christus. Vooral in die laatste. Dus wil je God ontdekken, dan moet je naar het leven en de dood en opstanding van Jezus kijken. De discussie over het al dan niet bestaan van God moet niet worden gevoerd op een abstract niveau; het moet gaan over de geloofwaardigheid van Jezus Christus.

Hoe meer bewijs ontbreekt, hoe onwaarschijnlijker de bewering. Hoe onwaarschijnlijker een bewering, hoe groter de behoefte aan bewijs. Hoe hoger de behoefte aan bewijs, en hoe meer bewijs ontbreekt, des te onwaarschijnlijker is de bewering. Moet je dus niet concluderen, er is geen God?

Ik heb helemaal geen behoefte om God te bewijzen; het is juist de atheïst die zo dolgraag wil bewijzen dat er geen God is. Aangezien de hele wereld vanaf de schepping en in alle landen een natuurlijk neiging heeft om te geloven in God of goden, ligt de bewijslast wat dit betreft dus echt bij de atheïst. 95% van de wereld gelooft in God of goden, 5% doet dat niet. Ga uw gang, dames en heren, en bewijs dat de 95% zich vergist.

Vraag 50 Blind geloof

Is een religie die zegt dat vertrouwen belangrijker is dan het gebruik van verstandelijke vermogens wel betrouwbaar?

Welke religie beweert dat? Mijn christelijke religie in elk geval niet. Dat sommige christenen soms zulke suggesties doen wil niet zeggen dat dit in overeenstemming is met het christelijk geloof. Paulus zegt bijvoorbeeld over de opstanding van Jezus niet dat je 'gewoon moet geloven', maar hij zegt dat mensen met de meer dan 500 ooggetuigen moeten gaan praten. Dat is een rationeel argument, geen geloofskwestie dus.

Het is de historische betrouwbaarheid van het verhaal van de opstanding, die me doet geloven dat wat Jezus zegt, waarheid is. Door Hem geloof ik in God zoals geopenbaard in de geschiedenis van Israël, met als speerpunt de persoon van Jezus van Nazareth. Iemand die zijn eigen dood en opstanding aankondigt en inderdaad na een brute dood uit het graf onder de mensen terugkeert, is geloofwaardig. Dit is niet een kwestie van 'gewoon maar geloven', maar van je verstand gebruiken.

Aardig in dit verband is het verhaal van Thomas in het evangelie van Johannes. Die geloofde niet dat Jezus was opgestaan uit de dood, maar toen hij Jezus na diens opstanding zag, was het hem wel duidelijk. Hij

werd geconfronteerd met de feiten en zei: 'ik geloof'. Zijn geloof hing samen met de feiten onder ogen zien.

Waarom zouden we minder strikte criteria gebruiken voor de toetsing van geloofszaken dan bij de toetsing van andere beweringen? Is het christelijk geloof uiteindelijk niet gewoon antirationalistisch? Een blind geloven waarbij het verstand aan de kant gaat?

Als christen wil ik even sterke criteria hanteren waar het gaat om wat ik geloof, als voor andere beweringen. Ik geloof dat Jezus uit de dood opstond om rationele redenen, niet anders dan hoe ik geloof dat Julius Caesar een oorlog tegen de dappere Belgen voerde. Ik zie dus niet wat mijn geloven met antirationalisme te maken zou hebben, hoewel ik het rationalisme als filosofie erg beperkt vindt. Het helpt me niets bij alle belangrijke keuzes van het leven.

Blind geloven? Dat is een neerbuigende term die christenen nooit zullen gebruiken. We geloven niet blind, maar hebben onze redenen.

Vraag 51 Landen zonder religie zijn prettiger

Is een samenleving die doordrongen is van twijfel over geloof en geloven niet de beste waarborg tegen de negatieve aspecten van een geloof?

Ja, daar ben ik het helemaal mee eens. Net zoals een samenleving die twijfelt aan atheïsme de beste waarborg is tegen de negatieve aspecten van atheïsme. En een samenleving die voetbal verbiedt is de beste waarborg tegen voetbalgeweld. Ook is een samenleving die voedsel verbiedt de beste garantie tegen voedselvergiftiging.

Mijn advies: Onderzoek voor jezelf wat je nou eigenlijk gelooft. Maar net zo goed als een bericht in de krant over een geval van voedselvergiftiging ons niet doet stoppen met eten, moeten negatieve ervaringen over religie u niet doen stoppen met uw vertrouwen op God te stellen.

Is een pluralistische seculiere maatschappij niet het beste voor elk individu? In plaats van een samenleving met een overwegend religieuze ondergrond?

Ik ben van mening dat zelfs als ons land voor 95% uit christenen zou bestaan, onze samenleving zo zou moeten zijn ingericht dat de 5% andersdenkenden zich er vrij en thuis voelt. Maar me dunkt dat dit niet aan de orde is.

Kijk naar Iran, Afghanistan, de Verenigde Staten en Soedan om er maar een paar te noemen. Die landen hebben veel gelovigen. Vergelijk de mate van geweld in landen eens met Finland, Nederland en Zweden, met getalsmatig weinig gelovigen. Kijk ook eens naar de verdraagzaamheid naar homoseksuelen of de zwakkeren in de samenleving. Maak de wereld religieus en de vrede is nabij?

Laten we redelijk zijn en het niet in het algemeen over religie hebben. Dat is net zo kort door de bocht als zeggen: maak de wereld seculier en de wereld wordt beter. Seculier als onder het atheïstische regime van Albanië?

Zouden landen met minder christelijke religie beter zijn voor minderheden of zwakken in de samenleving? Ik vind dat een niet erg wetenschappelijk stelling. Toon het maar aan. De overlevingskansen voor andersdenkenden zijn in christelijke landen uitzonderlijk veel groter dan onder atheïstische regimes. Die als ik me niet vergis ook nooit een democratisch bestuur kenden.

Vraag 52 Atheïsten zijn betere mensen

Als sociaal dier beleven we genoeg aan het gezelschap van anderen en leven we mee met het leed van anderen. Is de mens die zegt: "Als God niet bestaat heeft het leven geen zin", niet slechts een verwend individu die nooit met compassie naar zijn medemens heeft gekeken?

Hoeveel Moeder Theresa's heeft het ongeloof opgeleverd? Hebben ongelovigen bijvoorbeeld nooit gemerkt dat het geefgedrag van christenen voor charitatieve doelen, en niet alleen voor christelijke, opvallend hoger is dan dat van welke andere bevolkingsgroep dan ook?

Atheïsten worden vaak beschuldigd dat ze ook geloven. In atheïsme zit immers het woord theïsme? Maar zijn alle gelovigen in feite niet 'semantisch atheïsten'? Elke beschrijving van God is toch beperkt tot woorden?

Atheïsten geloven niet in een god, en christenen doen dat wel. Dat christenen voor het beschrijven van God alleen woorden hebben is niet vreemd; hoe beschrijf je een boom of een kip zonder woorden? Hoe beschrijf je aan je vriend dat je van hem houdt? Ook voor God heb je woorden nodig.

Daarentegen zou ik wel volhouden dat de manier waarop sommige atheïsten omgaan met hun

atheïsme, grenst aan een religieuze gedrevenheid. De Richard Dawkins Foundation verkoopt in zijn online winkel dezelfde prullaria als de gemiddelde christelijke boekwinkel. Maar dan met de A van atheïsme in plaats van een Ichthus-visje.

Waarom is atheïsme de dominante levensbeschouwing onder Nobelprijswinnaars?

Misschien dat onder de Nobelprijswinnaars voor de natuurwetenschappen nogal veel atheïsten zitten. Waarom dat zo is? Omdat er onder natuurwetenschappers relatief wat meer atheïsten voorkomen, lijkt me. Of misschien heeft het met selectiecriteria van het Nobel-committee te maken?

Hoe zit dat trouwens met Nobelprijswinnaars voor de Vrede?

Wie eenmaal de kracht van het Woord van God en van de komende wereld ervaren heeft en daarna afvallig is geworden, kan onmogelijk opnieuw worden bekeerd, lezen we in Hebreëën 6. Waarom doen christenen dan zoveel moeite afvallige atheïsten te overtuigen?

Hebben die atheïsten de kracht van het Woord van God en van de komende wereld eerder wel ervaren? Ik betwijfel het. Mijn ervaring is dat wie serieus naar God zoekt, bij Hem terecht komt. Wie dat meemaakt constateert: ik heb gezocht, maar God heeft me gevonden. Hij is er inderdaad.

